

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**A příšery skákati tam budou
Výnos o Babylónu (Izajáš XIII)**

Jan Lukáš

Katedra Starého zákona
Vedoucí práce Prof. Martin Prudký Dr.
Studijní program Teologie (N6141)
Studijní obor EVT (6141T007)

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *A přišery skákati tam budou, Výnos o Babylónu (Izajáš XIII)* napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Na Všemíně dne 24. 12. 2020

Jan Lukáš

Anotace

Třináctá kapitola knihy Izajáš patřící do sbírky výnosů proti pronárodům (kapitoly 13 až 23) sice spadá svým umístěním do Protoizajáše (kapitoly 1 až 39), ale jedná se o autonomní jednotku. Tento první výnos sbírky směřuje proti největšímu odpůrci Judského království a též jeho zhoubcí. Babylón se v Bibli stal symbolem pro bezbožné místo, kde se Božímu lidu dějí příkoří, ať už v knize Daniel, v Novém zákoně pak 1. epistolet Petrově, či ve Zjevení. Při líčení zániku tohoto města, analogickému ke zničení Jeruzaléma, používá autor poetických prostředků a velmi barvitých a někdy velice syrových obrazů, včetně jakéhosi starověkého bestiáře. Tato diplomová práce se soustředí v první řadě na překlad hebrejského textu, tak jak je nyní dochovaný v biblickém kánonu, a jeho srovnání s ostatními starověkými překlady do starořečtiny, latiny i na řečtině závislé koptštiny. Je na místě vzít zde v úvahu bezprostřední kontext, zvláště 14. kapitolu, a také texty stejného žánru, tedy výroky proti ostatním národům, zejména Asýrii, ale i proti Judsku a Izraeli a pak i příbuzné formy z knihy Jeremjáš, kde přicházejí ke slovu i historicko-kritické otázky. Pozornost si tu zaslouží také příbuznost tohoto textu s Genesis 11,1-9. Zvláště v poslední části zkoumané pasáže (verše 20 až 22) se nacházejí v Bibli málo frekventovaná slova, u nichž se překlady někdy značně rozcházejí; při zkoumání dějin působení bere práce v potaz i novověkou jazykovou vrstvu překladů Bible kralické, Lutherova překladu Bible, či Bibli krále Jakuba. Tento krok pomáhá zkoumat tradování a akulturaci vespod ležících mytologických představ. Ačkoliv samy o sobě nejsou hlavním tématem, jejich aluze ozvěnou dokreslují celkový obraz zpusťování města; bude zde proto provedeno srovnání mytologie blízkého východu prvních recipientů spisu s tou řecko-římského světa a s germánskými a slovanskými protějšky, čímž se vyjeví lépe dynamická ekvivalence překladů s ohledem na zasazení do svého prostředí.

Klíčová slova

Starý zákon, Izajáš, Babylón, překlad, dynamická ekvivalence, dějiny působení

Summary

And Satyrs Shall Dance There. The Burden of Babylon (Isaiah XIII)

The thirteenth chapter of The Book of Isaiah belonging to the collection of burdens against gentiles (chapters 13 to 23) is on one hand involved in the Proto Isaiah (chapters 1 to 39) but on the other it represents an autonomous unit. This first of burdens targets the greatest adversary of the Judean kingdom and also its destructor. Babylon became a symbol in the Bible for an impious place where God's people suffers aggravations - it does not matter whether in the book of Daniel, in the New Testament then in The First Peter's Epistle or in The Book of Revelation. Relating the doom of this city, analogous to destruction of Jerusalem, the author employs poetic devices and very various and sometime too raw images, including a sort of ancient bestiary. This master thesis concerns at first the translation of a Hebrew text, as it is nowadays preserved in the biblical canon, and its comparison with other ancient translations to Ancient Greek, Latin and also to Coptic dependent on Greek. It is appropriate to consider immediate context, at most the 14th chapter, and also texts of the same genre i.e. burdens against other nations, especially Assyria, but even Judea and Israel and then too akin forms from The Book of Jeremiah where historical-critical questions step forward as well. What also deserves attention is relativeness of the text at hand with Genesis 11: 1-9. There stand, especially in the last part of the examined passage (verses 20-22), sparsely frequented words in the Bible by which translations are considerably divergent; investigating reception history the thesis takes into account also Modern Age language layer of Kralice, Luther's and King James Version biblical translations. This approach helps investigate tradition and acculturation of underlying mythological ideas. Although on its own they are not the main theme, their allusions in echo depict in fuller way the whole picture of city destruction. Therefore comparison of mythologies originating in the Near East, belonging to the first recipients of the text, with mythology of the Greek-Roman world and with Germanic and Slavic counterparts will be undertaken, thereby dynamic equivalence will manifest in better light in respect of implantation to its original surrounding.

Keywords

Old Testament, Isaiah, Babylon, Translation, Dynamic Equivalence, Reception History

Poděkování

Děkuji především vedoucímu práce profesoru Martinu Prudkému za jeho pečlivost a trpělivost, magistře Lucii Kopecké, za korektury překladu z řečtiny, latiny i koptštiny, dále doktorům Janu Moravcovi a Janu Kranátovi. Neméně, a snad ještě více děkuji své rodině za poskytnuté zázemí a podporu.

Obsah

Úvod	12
1. Kapitola: Vymezení a charakteristika oddílu	13
Kniha Izajáš	13
Protoizajáš	13
Výroky proti cizím národům	14
Historické pozadí	17
Vznik textu	18
Sumáře a nadpisy	19
Shrnutí	21
2. Kapitola: Text a vlastní překlad	22
Hebrejšтина	22
Poznámky	26
Různočtení	31
Konkordance podle ČEP a <i>Bible kralické (šestidílka a vyd. 1613)</i>	32
Srovnání	35
Synopse hebrejšтина-řečtina-latina	35
Poznámky	40
Výklad	44
Jejich souhvězdí	54
Hvězda Hórova	55
Onokentauri	71
Ježci v Septuagintě	74
3. Kapitola: Příšery	79
Závěr	86
Seznam literatury	89
Biblický text	89
Internetové zdroje	90
Další pramenné texty	90
Slovníky	90
Literatura	92
Internetové zdroje	93
Přílohy	94
Vyobrazení	94
Řečtina	96
Poznámky	99
Koptština	102
Poznámky	106
Latina	109
Poznámky	111
Srovnání	113

Synopse řečtina-koptština.....	113
Poznámky	117
Synopse Bible kralická – Luthers Bibel – King James Version.....	119
Poznámky	123

„A přišery tam skákati budou.“

Izaiáš 13, 21

Úvod

Na stranách této práce se autor pokusí o nový překlad hebrejského textu a jeho výklad. Kromě kritického aparátu edic *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS) a *Biblia Hebraica Kittel* (BHK) věnuje tato práce pozornost také překladům této kapitoly v Septuagintě, Vulgátě i ve znění sahidské koptštiny. Opoznámkované překlady těchto verzí čtenář nalezne v přílohách. Soustředit se budeme také na některá zvláště markantní různočtení, kterým budou věnovány vlastní pododdíly. Obzvláštní péče se tu dostane posledním dvěma veršům 13. kapitoly, kde se nachází jakýsi starověký bestiář či sumář tvorů, kteří mají osídlit rozvaliny Babylóna.

Teze k mytologické vrstvě narážek

Dá se říci, že jestliže byl mýtus v řeckém prostředí překonán pomocí filosofie, v okruhu tvůrců Starého zákona k tomuto překonání došlo prostřednictvím teologie. V obou případech však nebyla mytologie zcela odstraněna, ale současně zrušena a zároveň zachována (německy jednoslovně *aufgehoben*), a tím i jaksi pozdvižena. I Platón ve svém díle používá mytického vyprávění, aby jím ilustroval v narativní formě své názory. Stejně tak se ve Starém zákoně setkáváme s využitím představ a obrazů, které jsou starší a nekonvenují zcela přísně monoteistické koncepci značně odkouzleného světa, jaká v kánonu převládla. Tato původně mytologická vrstva nemusela být později ani nijak široce reflektována a stala součástí struktury jazyka nebo obecně kultury. Jako když v naší současnosti řekneme: „koho to sem čerti nesou“, „venku se žení všichni čerti“, nebo mluvíme o tiskařském „šotku“, sýčkování, či M/meluzíně. Jsou to způsoby, jakými se pregnantně k určitým skutečnostem vyjadřují i autoři a mluvčí, u kterých by málokdo předpokládal (tím méně pak vědomou) heterodoxii. A podobně je tomu i v případě námi zkoumaného textu, kdy kontext použitých výrazů rozehrával celou řadu asociací, které jsou recipientům stojícím mimo daný jazyk, a hlavně kulturu těžko srozumitelné, protože je v překladu zapotřebí dynamické ekvivalence.

Práce přejímá zpravidla pravopis vlastních jmen z Českého ekumenického překladu Bible. Vyjimku tvoří nejčastěji přímé citace z Bible kralické.

1. Kapitola: Vymezení a charakteristika oddílu

Kniha Izajáš

Jméno Izajáš, hebrejsky **יְהוֹשָׁפָאֵל** znamená "Hospodin je spása", nebo „Hospodin vysvobozuje“¹. Tradičně bylo autorsví knihy připisováno postavě tohoto proroka, který působil dle Bible za králů Azarjáše, Jótama, Achaze a Chizkijáše. Podle tradice byl rozřezán pilou za krále Menašeho, který byl podle hodnocení deuteronomistické historie nejhorším králem ze všech². Tuto tradici líčí apokryfní Umučení Izajášovo. Zmínka o řezání pilou se nachází i v Žd 11,37, pokud jde o odkaz k Izajášovu mučednictví, byl by to starší doklad než apokryf nesoucí jeho jméno. Historický Izajáš tak spadá někam do období 780–686 př. n. l. Nejpozději od roku 1892, kdy Bernhard Duhm (1847-1928) uveřejnil svůj komentář této biblické knihy, se rozlišuje na tři hlavní vrstvy knihy Izajáš: Protoizajáš 1–39, Deuteroizajáš 40–54, Tritoizajáš 55–66.³ (Ačkoliv mínění o vícero autorech se táhne již od rabínské exegeze Abrahama ibn Ezry ve 12. století po racionalistickou reflexi biblických textů v 17. a 18. století.) Každý z „Izajášů“ působil v jiné době. První v době předexilní, druhý v době exilní a třetí v době poexilní, alespoň takto lze velmi zjednodušeně přiblížit kompozici knihy. Skutečnost je však o mnoho složitější. Nejstarší prvky pocházejí snad už z 8. století př. n. l., dále však kniha narůstala a byla přetvářena po dlouhou dobu. Nález slavného svitku s knihou Izajáš v Kumránu však, pokud se můžeme opřít o jeho datování mezi léta 150–100 př. n. l., zaručuje, že v této době již byl text ustálen. Stále je však doba mezi 8. – 2. stoletím př. n. l. poměrně dlouhým rozpětím. Kniha Izajáš je tradičně považována za prorockví „cele se obírající útěchou“⁴.

Protoizajáš

Protoizajáš, jak už víme, zahrnuje kapitoly 1–39. Poté, co bylo v dějinách výkladu zpochybněno přesvědčení, že celá kniha Izajáš je dílem

¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-865-9. s. 251.

² Pro revidovaný pohled na krále Menašeho viz ČAPEK, Filip. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Praha: Vyšehrad, 2018. Teologie. ISBN 978-80-7601-082-6. s. 193-199.

³ SWEENEY, Marvin A., Art. Isaiah, I. Hebrew Bible / Old Testament. s. 297-305. in: *Encyclopedia of the Bible and Its Reception. Vol. 13, Integrity–Jesuit Order*. De Gruyter 2016. ISBN 978-3-11-031330-7. s. 299.

⁴ „... Isaiah is entirely concerned with comfort.“ SWEENEY, Marvin A., Art. Isaiah, I. Hebrew Bible / Old Testament. s. 297-305 in: *Encyclopedia of the Bible and Its Reception. Vol. 13, Integrity–Jesuit Order*. De Gruyter 2016. ISBN 978-3-11-031330-7. s. 297.

stejnomeného autora, soustředilo se toto domnění právě na prvních třicet devět kapitol. Pravdou však je, že i první část knihy byla nejednou doplňována a přepisována. Toto pojetí ve vědeckém diskursu prosadil nejpozději již jmenovaný Bernhard Duhm, který provedl i rozdělení knihy na jednotlivé sbírky. Duhmovo rozdělení je s některými výhradami přijímáno dodnes. Avšak jsou tu bezesporu i nejstarší látky, *ipsissima verba Esaiiae*, pocházející již z konce 8. stol. př. n. l. Kniha Izajáš byla oblíbená jak v Kumránu, kde se našla v nemálo exemplářích, tak i u autorů Nového zákona, kde je spolu s Žalmy nejčastěji citována. Jinak jde v Novém zákoně o nejčastěji citovaný prorocký text. Sám Jeroným, překladatel Vulgáty, nazývá knihu Izajáš pátým evangeliem a Izajáše proto-evangelistou Starého zákona.⁵ Kapitoly 1–12 (I.) představují tak zvané výroky proti Judsku, najdeme tu dva klíčové nadpisy, kde je uveden Izajáš celým jménem, a to 1,1 a 2,1 a dále je tu působivé líčení povolání proroka v šesté kapitole, z jehož části se stal *Sanctus* křesťanských bohoslužeb, tzv. *Trishagion* (Iz 6,3). Protoizajáše lze rozdělit ještě na jednotku kapitol 13-27 (II.), jejichž tématem je Hospodinova svrchovanost, která se plně projeví v tzv. Den Hospodinův. Kapitoly 13-23 líčí dopad tohoto dne na ostatní národy a kapitoly 24-27 mají za své hlavní téma Judsko. Oddíl 28-33 (III.) pak líčí Boží plány s Jeruzalémem.⁶

Výroky proti cizím národům

Kapitoly 13–23 tvoří sbírku takzvaných výroků proti cizím národům⁷ – takovéto výroky jsou pevnou součástí i jiných prorockých knih (Jr 46-51; Ez 25-32; Am 1-2; Jl 4,1nn; Sf 2; Za 9,1-8). Mezi národy, proti kterým jsou výroky mířeny, se opakují především nejbližší sousedé izraelitů a pak také velmoci, do jejichž sféry vlivu Levanta spadala. Viz přehled níže.

Iz – Babylón, Ašúr, Pelištea, Moáb, Damašek, Kúš, Egypt, Dúma, Arábie, Údolí vidění, Týr.

Jr – Egypt, Pelištea, Moáb, Amón, Edóm, Damašek, Kédar, Élam, Babylón.

Ez – Amón, Moáb, Edóm, Pelištea, Týr, Sidón, Egypt.

Am – Damašek, Gáza, Týr, Edóm, Amón, Moáb.

Sf – Pelištea (Gáza, Ašdód, Ekrón, Aškalón), Keréřané, Kanaan, Moáb, Amón, Kúš, Ašúr

Jl – nejsou jmenovány.⁸

⁵ *Písmo svaté Starého Zákona*. Díl III., Proroci. Praha: Česká katolická charita, 1955. s. 11.

⁶ Členění podle SWEENEY, Marvin A., Art. Isaiah, I. Hebrew Bible / Old Testament. s. 297-305. in: *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*. Vol. 13, Integrity–Jesuit Order. De Gruyter 2016. ISBN 978-3-11-031330-7. s. 302.

⁷ Vyhýbáme se v této práci označení „pohané“, které vytvořila až raná církev (lat. *paganus* - venkovan), ale držíme se německé nomenklatury (*Fremdvölkersprüche*).

⁸ *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. s. 97.

Celkově je tu Moáb přítomen pětkrát; Pelištea, Amón čtyřikrát; Egypt, Damašek, Týr, Edóm třikrát; Babylón, Ašúr, Kúš, Gáza dvakrát; zbytek jedenkrát.

Není také docela jisté, kdo byli posluchači těchto výroků; zda měly doputovat nějakým způsobem k těm, o kterých v nich byla řeč, nebo sloužily k vnitřnímu užití v jahvistické komunitě. Podle Rolfa Rendtorffa posledně jmenované platí o těch výrocích, které obsahují vedle výtek proti cizímu národu i slovo spásy pro Izrael (1Kr 20,28; Iz 7,5-9).⁹ Není však soud pro cizí národy spásou pro Izrael? A to i přesto, že samotný Izrael není ve výroku přímo zmíněn? Tímto způsobem uvažuje například badatel Bentzen o Am 1n. Potom by místem takovýchto výroků byl kult, například „rituální kletba nad nepřáteli v rámci kultického aktu“.¹⁰ Pokud je správný předpoklad, že výrok z Iz 13 byl v oběhu již v době exilu, potom by jeho místo bylo ve vnitřním užití jahvistické komunity, která by se jím povzbuzovala. Jde vlastně o druhou stranu slov útěchy, místo „vám se povede dobře“, slyšíme „jim se povede zle“. V době babylónské hegemonie by pak byl takový výrok podvrtným aktem, kterým se tehdy okruh jeho posluchačů utvrzoval v odporu proti stávajícímu řádu a ve vlastní (vzdoro)identitě.

Viděno čistě podle vodítek obsažených v textu výrok proti Babylónu mohl vzniknout mezi lety 626 př. n. l., kdy byla obnovena moc Babylónské říše, a 539 př. n. l., kdy Kýros vítězí nad Babylónií, aniž by bylo samotné město zničeno (nebo mezi lety 626 a 550, kdy ztratili Médové politickou samostatnost). Svou finální podobu však získal až v době poexilní.

Roku 539 nebyl Babylón srovnán se zemí. Platil nadále za důležité město a centrum bohaté satrapie. Avšak vzpoura proti Xerxovi I. v roce 482 vedla ke zničení babylónských hradeb a chrámů i k roztavení zlaté sochy Marduka.¹¹ V roce 331 př. n. l., kdy byl dobyt Řeky a Makedonci, se dokonce měl stát hlavním městem říše Alexandra Velikého, ten zde též v roce 323 př. n. l. zemřel. Město se pak stalo roku 312 př. n. l. součástí Seleukovské říše, jeho význam však poklesl, když bylo založeno nové hlavní město Seleukie, kam byla deportována i část obyvatel z Babylóna.¹²

Text, kterým se bude zabývat tato práce, je z našeho pohledu třeba datovat mezi dobytí Jeruzaléma Babylónany a pád Babylónu, tedy mezi léta 597 př. n.

⁹ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-369-8. s. 163.

¹⁰ Podle RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-369-8. s. 163.

¹¹ A revolt against Xerxes I (482) led to destruction of its fortifications and temples and to the melting down of the golden image of Marduk. Zdroj: Encyklopedie Britannica.

Babylon. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Babylon-ancient-city-Mesopotamia-Asia> [cit. 13. 4. 2020].

¹² Encyclopaedia Britannica. *Babylon*. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Babylon-ancient-city-Mesopotamia-Asia> [cit. 13. 4. 2020].

1. (první dobytí Jeruzaléma) až 539 (obsazení Babylóna Kýrem). Budeme-li brát v potaz, že druhé dobytí Jeruzaléma vyvolalo horečnou a rozsáhlou náboženskou i literární reflexi, za jejíž plod můžeme považovat jádro knihy Pláč Jeremjášův (její druhá kapitola může být datována mezi léta 587/6 – 540 př. n. l.¹³), pak není překvapivé, že i tento útvar je reakcí na tutěž událost. Stejně jako žalm 137 je třináctá kapitola Izajáše reakcí na zničení Jeruzaléma a exil. Vezmeme-li v potaz, že jsou v oddíle jmenování Médové, získáme ještě přesnější datování mezi léta 587/6 př. n. l. – 550 př. n. l., tedy mezi dobytí Jeruzaléma spolu s destrukcí chrámu a ztrátu politické samostatnosti Médů. Třináctá kapitola by pak spadala do doby působení Deuteroizajáše, který píše o vysvobození Izraele z područí Babylónie v kapitolách 40-55 skrze Kýra, avšak při tom nepadne ani slovo o Médech, „které tehdy už Židé stejně jako Řekové počítali již delší čas mezi Peršany“¹⁴.

Na druhou stranu je možné namítat, že v Iz 21,2 je vedle Médů jmenován i Élam. [V této zemi se nacházejí Susy, hlavní město Perské říše, Achajmenovci zde vládli za dob Teispa (cca 675 př. n. l. – 640 př. n. l.), coby vazalové Asýrie a později Babylónie.] Tato kapitola však může být pozdější a odvozena z námi zkoumaného oddílu, s tím, že jde o upřesnění. Je to již líčení *ex post*. Avšak třináctá kapitola popisuje, jak to teprve s pyšným městem bude. Pro její datování před rok 539 hovoří i to, že se liší od historických událostí, totiž Babylón Kýrovi II. vlastně sám otevřel brány a ani nebyl srovnán se zemí.

Existuje i názor, že se námi zkoumaný text se vztahuje k Asýrii – ta přece dlouhou dobu ovládala také Babylón, který byl vyhlášeným městem – a čtrnáctá kapitola promlouvá k asyrskému panovníku, který měl zemřít v boji.¹⁵ To je však spíše zbožné přání připsat tento text přece jen Protoizajáši, v jehož kapitolách se nachází, a spojit ho tak s postavou historického Izajáše a jeho dobou. Avšak kdyby tomu tak i bylo, znamenalo by to, že existovalo proctví proti Asýrii, kterou porazili Babylóňané (spolu s Médy a dalšími spojenci). – Pro tuto myšlenku hovoří skutečnost, že roku 614 př. n. l. se médkému králi Kyaxerxovi podařilo dobýt Ašúr.¹⁶ – V této „pra-verzi“ pak byla při aktualizaci změněna jména, takže z útočníků se staly oběti. Připustíme-

¹³ To při jistém optimismu, nejpozději však jinak do roku 515 př. n. l., kdy měl být obnoven chrám. Viz ROGERSON, J. W. *A theology of the Old testament: cultural memory, communication, and being human*. Minneapolis: Fortress, 2010. ISBN 978-0-8006-9715-0. s. 154.

¹⁴ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 13-14.

¹⁵ VAŘURA, Petr, 2011. *Zkáza Babylónu a pád babylónského krále* [audio]. In: plzen.rozhlas.cz [online]. 1. 5. [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/zkaza-babylonu-a-pad-babylonskeho-krále-8021347>.

¹⁶ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 12.

li, že je to pravda, příliš nám to nepomůže při zkoumání současné kanonické podoby textu.

Z výše napsaného a z předpokladu, že jestliže se prorocký text neshoduje v hlavních rysech s historickou událostí, pak ji téměř jistě predatuje, pro tuto práci navrhuje tezi, že text v základní podobě vznikl mezi lety 587/6–539 př. n. l. Pokud budeme zdůrazňovat vedoucí roli Médů při dobývání Babylónu, pak můžeme omezit tuto dobu na léta 587/6–550 př. n. l. To by mohlo platit pro samotný výrok; ovšem datování vzniku, kompozice a redakce sbírky výroků je docela jiná otázka.

Historické pozadí

Pro přehled dění na východ od Judského království lze použít text sepsaný Otto Kaiserem¹⁷, ovšem poněkud revidovaný.

S Peršany úzce spřízněný indogermánský lid Médů se usadil na severozápadě Iránské hornatiny a za úpadku novoasyrské říše rychle nastoupil na pozici předovýchodní velmoci. V roce 614 př. n. l. se podařilo médkému králi Kyaxerxovi dobýt Ašúr. V roce 612 př. n. l. dokázal za spojení s babylónským Nabopolasarem obsadit Ninive. Během celé vlády Nebúkadnesara (604–562 př. n. l.) zůstal zachován mezi oběma říšemi mír. Ovšem stavba hradeb a četných pevností ukázala, že Nebúkadnesar nahlížel Médii jako potenciální nebezpečí. Jakmile Kýros II. Perský (585–553 př. n. l.) odhodil lenní panství médkého krále Astyaga (585–553/550 př. n. l.) v roce 553 př. n. l., uvěznil jej [550 př. n. l.]¹⁸ a současně nastoupil panství nad Médii. Poslední babylónský král Nabonid (555–539 př. n. l.) v něm chtěl ještě vidět vítanou protiváhu proti médkému nebezpečí, zvláště když s ním již dříve uzavřel spojení. Teprve zásah Peršanů proti Kroisově Lýdské říši ukázal celému starému světu, čeho se měli dočkat od neočekávaně prudce se vzdávající mladé velmoci. Od pádu lýdského hlavního města Sard v roce 546 př. n. l. se ukázala Perská říše být nezadržitelnou. Krok za krokem mohl Kýros II. zvětšovat svou říši na úkor Babylónie, až mu nakonec v roce 539 př. n. l. padnul Babylón bez boje do rukou. Po smrti perského krále Kambýsa roku 522 př. n. l. při nepokojích šířících se i do Babylónie došlo krátce po sobě ke dvěma povstáním, jednomu vedenému Nidintu-Bélem, synem Nabonida a druhému vedenému Arménem Arachou. Ale již v září roku 521 př. n. l. měl Kambýsův následník Dareios I. Babylón opět pevně ve svých rukou. Ještě naposledy došlo v prvních letech vlády Xerxa I. k povstání vedenému zpočátku Bělšimmáním [druhým vůdcem byl Šamaš-eriba¹⁹], které bylo poraženo se vším násilím a skončilo nejen zbořením Nebúkadnesarem založených opevnění, zničením chrámu Esagila a roztavením zlaté sochy Marduka, nýbrž také začleněním země do satrapie Asýrie. Přestože město zůstalo i nadále skutečnou obchodní metropolí Předního východu, přece se už vlastně nikdy z této rány více nezotavilo (482 př. n. l.). Až do dobytí země po bitvě u Gaugamél roku 331 př. n. l. Alexandrem Velikým zůstal Babylón pevně v perských rukou. Makedonský v něm roku 323 př. n. l.

¹⁷ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 12-13.

¹⁸ Encyclopaedia Britannica. *Astyages*. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Astyages> [cit. 13. 4. 2020].

¹⁹ Encyclopaedia Britannica Britannica. *Xerxes I.* [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Xerxes-I#ref8058> [cit. 13. 4. 2020].

udělal zastávku a obmyslel ho učinit, pokud ne hlavním městem své mocné říše, tak přece předním místem Asie, ale jeho náhlá smrt učinila všem těmto plánům konec. S přeložením východní rezidence Seleukovské říše do Seleukie/Ktésifónu za Seleuka I. začal nezadržitelný úpadek a zánik města, které bylo na přelomu letopočtu žijícím historikem a geografem Strabónem popsáno jako pustina, srov. Strabón. Geographica XVI,15²⁰ [spíše však XVI,5: zde se nachází věta: „V současnosti je v ruinách, byv zničen, jak už bylo řečeno, Xerxem.“ 15. sekce je o asfaltu.]

Lze tedy mít za to, že ve třinácté kapitole zaznívá vzpomínka na dobytí Jeruzaléma (587/6 př. n. l.), případně Ašúru (614 př. n. l.) a Ninive (612 př. n. l.). Dost možné je i, že se tyto vzpomínky prolínají. Docela jisté však je, že 13. kapitolu v jejím současném stavu nenapsal historický Izajáš. Jediná možnost, jak připisat Protoizajášovi tento oddíl, je tvrdit, že se původně týkal Asýrie a 14,1-22 jejího panovníka. Stejně ale výše naznačené události spadají až do doby po životě „historického Izajáše“. Jistou potíž pro tuto hypotézu představuje fakt, že 14,24-27 tvoří samostatný výrok proti Ašúru. Proč tedy i on nebyl přeměněn na výrok proti Babylónu?

Vznik textu

Otto Kaiser míní, že: „za 13,2-22 by mohla stát nějaká starší pozdně před-exilní nebo spíše exilní báseň. (Mohly by tu být obsaženy vzpomínky na tažení Médů proti Ašúru a dobytí Babylónu Kýrem.) O její předložené podobě je třeba mluvit jako o poexilní a o jejím postoji jako o protoapokalyptickém. Také píseň o pádu Tyrana v 14,4b-21 mohla vzniknout teprve po exilu. Zaobíráni se osudem Babylóna nebylo dobytím města Kýrem v roce 539 u konce. Protože zavinilo osud Jeruzaléma, stalo se symbolem Bohu nepřátelského města a jeho král o nic méně Bohu nepřátelského světovládce. Tak stojí na začátku kompozice zaslíbení, že v den Hospodinův bude zničena Bohu nepřátelská velmoc i Bohu nepřátelský světovládce.“²¹

Ukazuje se, že kanonická podoba sbírky výroků je pečlivě prokomponovaná a její eschatologická náplň ukazuje na ruku poexilního redaktora či redaktorů, a to snad až v době helénismu. Dále podle Otto Kaisera: „Jestliže byl cyklus výroků proti cizím národům otevřen slovem proti světové metropoli jako sídlu velmoci a proti světovládcí, je nyní uzavřen v kapitole 23 jedním takovým [výrokem] proti světové obchodní metropoli. Podle svého nadpisu má být namířen proti Týru, ale dosud lze dokázat, že byl původně zbásněn u příležitosti zničení Sidónu Artaxerxem III. Óchem v roce 343 př. n. l. Po dobytí Týru Alexandrem Velikým v roce 332 př. n. l. byl odpovídajícím způsobem přeznačen v návaznosti na verše 23,15 a 16. A konečně jeví se, že

²⁰ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 12-13.

²¹ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 6.

báseň získala svá poslední rozšíření ve verších 23,15 a 23,17-18 po roce 274 př. n. l.: Městu je prorokován nový vzestup jako obchodní velmocí ve prospěch Božího lidu.²² ... Ohlédeme-li se nazpět, přehlédneme kompozicí zamýšleného eschatologického dění: Od konců země přicházející vojsko se shromáždilo na Hospodinův rozkaz před branami Babylóna, aby připravilo konec velmocí a světovládci, To, že vojsko bude útočit dále a nakonec dosáhne Judska, zaznamenává slovo o Ašúru ve 14,24nn. Verše 14,28nn a kapitoly 15-16 dávají tušit, že vojsko zaplaví Východ i Západ. Že Svatá zem a Boží město nezůstanou nedotčeny, dává znát k Jeruzalému spějící pohyb ze severu na jih v kapitole 17 a z jihu na sever v obou kapitolách následujících. Tím dávají verše 14,21nn a 17,12nn znát, že zásah proti Božímu městu počítá s úplným zničením nepřátel. Zvláště působí stažení pohybu zpět do Babylóna ve 21,1nn. Snad redaktor myslel, že po pádu města by se uvolnily další síly, které by právě mohly postupovat k útoku na Jeruzalém. Zatímco Arabové se před útočníky dají na útěk, verše 21,13nn a 16n, a také vojsko národů samo proniká na Arabský poloostrov, nezůstává přece Jeruzalém ušetřen, 22,1nn. Na lidu, který se stal bezstarostným, vykoná vojsko z dálav Hospodinův soud. Jak velké to bude ohrožení, dává tušit skutečnost, že ani mocný Týros nebyl schopen odolat nepříteli.²³ Tato smělá rekonstrukce je velmi poutavá, ale jistě má mnohé alternativy. Jednu otevírá například premisa nebrat dění v kapitolách cyklu jako striktně chronologické, tím by třeba pokračování o Babylónu v kapitole 21 mohl být tzv. „flashback“, nebo vyplnění proroctví ze 13. kapitoly, které teprve ohlašuje posel, nejspíše v Jeruzalémě.

Sumáře a nadpisy

Masoretský text: {D} 13,1-5 {D} 13,6-22;14,1-2 {D} (Jsou sem zahrnuta i potěšující slova o izraelitech.)

Vulgáta: Iz 13,1-22; 14,1a

ČEP: **Pronárody.** *O vyvrácení Babylónu. Hospodin svolává své bohatýry proti Babylónu, který se stal dědicem Asýrie po jejím pádu.* (Iz 13,1-22)

Bible kralická šestidílka: Proroctví o zkažení království Babylonského, což se potom širě v kap. 21 a 47 vysvětluje, a doplňuje. *Prorok na místě Božím.* (1); I. Hrozný soud a ortel Boží proti Babylonu, ponoukaje Medských proti němu,

²² KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39.* Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 7.

²³ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39.* Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 8.

vynáší. (2-5); II. Toho, že ten soud a ortel skutečně a rychle vykonán bude, jakým způsobem i skrze koho, potvrzuje. (6-18); III. A skrze to, že na hrozné nenapravitelné a věčné zkažení a spuštění přiveden bude, ukazuje.

Bible kralická 1613: Proroctví o vyvrácení Babylona, kdež nejprve Boží hlas, jiných národů proti němu ponoukající, 6. za tím skutky těch proti němu svolaných prorok pokládá.

Heger²⁴: Proroctví proti pohanům. Babylon se leká nepřátel, kteří se blíží. (2 Jahve vidí, jak se naplňuje osud Babelu. Vyzývá vyhnance, aby jásali vstříc vítězům. Hegemonii v eufratském území měl Babel před Assyřany. Založil ji Chammurapi kol roku 1791-1749. Největšího rozpětí došla tato říše v 7. století za Nebukadnessara. 5 Přichází Jahve, nástroj jeho hněvu. 6 šaddaj – Bůh všemohoucí. 17 Medové se spojí s perským vojskem a pod velením Kyrovým zničí novobabylonskou říši v roce 539 př. Kr. Iz 13,1-22)

Luther: Weissagung von der Zerstörung Babels durch die Meder. (Proroctví o zničení Babylóna Médy. Iz 13,1-22)

Kaiser²⁵: Die Tage der Weltstadt verziehen nicht! (Dny světové metropole nebudou prodlévat!)

King James Version: Against Babylon. 1 God mustereth the armies of his wrath. 6 He threatneth to destroy Babylon by Medes 19 The desolation of Babylon. (Proti Babylónu. 1 Bůh mustruje armády svého hněvu. 6 Hrozí zničit Babylón Médy. 19 Zpustošení Babylónu. Iz 13,1-22)

Segond²⁶: Bez vlastního nadpisu.

Bible Jeruzalémská: III. **Oracles sur les peuples étrangers.** Contre Babylone. (Proroctví o cizích národech. Proti Babylónu.)

²⁴ *Písmo svaté Starého Zákona.* Díl III., Proroci. Praha: Česká katolická charita, 1955.

²⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39.* Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 8.

²⁶ *La Sainte Bible: qui comprend L'Ancien et Le Nouveau testament.* Paris, 1909.

Shrnutí

Z výše shromážděného materiálu vyplývá, že všichni tvůrci nadpisů považovali za hlavní téma kapitoly Babylón. Stejně tak postupovali i redaktoři samotné knihy Izajáš (Výnos o Babylónu, který spatřil Izajáš, syn Amósův.) Tím, že toto jméno uvedli přímo do názvu oddílu, však vlastně „pokazili“ pointu textu. Jméno Babylón se vyskytne ve vlastním textu až ve verši 19, a to poprvé a naposledy. Do té chvíle může být text vnímán neurčitě nebo univerzálně. Ztrácí se tím určité tajemství vlastního „výroku“. Tímto vyzrazením odpadá postupné odhalování významu výroku. Některé novodobé překlady jako zde Bible Jeruzalémská a ČEP uvádějí i vyšší strukturu knihy, totiž, že zde začíná sbírka výroků proti cizím národům.

2. Kapitola: Text a vlastní překlad

Hebrejština

Vysvětlení:

NV: nominální věta

SNV: složená nominální věta

VV: verbální věta

VV imp.: verbální věta imperativní

MSS: makrosyntaktický signál

chiasm. syno.: chiasmus synonymní

chiasm. synt.: chiasmus syntetický

par. syno.: paralelismus synonymní

par. synt.: paralelismus syntetický

par: anti.: paralelismus antitetický

Typ věty	Masoretský text Iz 13,1-22 ²⁷	Vlastní překlad	Poetické a stylistické prostředky
NV	מְשָׁא בָבֶל	1 Výnos o Babylónu,	Præscriptio
SNV	אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיהוּ בֶן-אֲמוֹן	který <i>spatřil</i> ²⁸ Izajáš, syn Amósův.	Auctoritas
SNV	עַל הַרְגֵנְשָׁפָה שְׂאוּגִים	2 Na hoře holé vztyčte korouhev,	I. Preparatio exercitus imperativy Ich forma par. synt. X A
VV	הֲרִימוּ קוֹל לָהֶם	zvyšte hlasu k nim,	par. synt. B
VV	הֲנִיפוּ יָד	zamávejte rukou,	par. synt. B'
VV	וַיָּבֹאוּ פְתָחַי נְדִיבִים	ať vejdou branami urozených.	par. synt. X A'
SNV	אֲנִי צִוִּיתִי לְמַקְדָּשִׁי	3 Já jsem přikázal svým posvěceným,	Mandatum par. synt.
SNV	גַּם קָרָאתִי גְבוּרֵי לְאִפִּי	též jsem zavolal i své bohatýry k <i>vykonání</i> hněvu mého,	par synt.
	עֲלִיזֵי גְאוּתִי	jásající nad mou důstojností.	přístavek
SNV	קוֹל הַמּוֹן בְּהָרִים	4 Hlas davu na horách	par. syno X
	דְּמוֹת עַם-רָב	podobný lidu početnému,	par. syno

²⁷ citováno podle příslušného místa: ELLIGER, Karl a Wilhelm RUDOLPH. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 4. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN 3-438-05219-9.

²⁸ חָזָה; doslova „viděl/spatřil“.

SNV	קול שאון ממלכות גוים נאספים	hlas vřavy království, národů shromážděných,	par. syno X par. syno
SNV	יהוה צבאות מפקד צבא מלחמה	Hospodin zástupů shromažďuje zástup k boji.	Er forma par. synt. par. synt.
VV	באים מארץ מרחק מקצה השמים	5 Přicházejí ze země daleké od končin nebes,	par. syno. par. syno.
SNV	יהוה וכלי זעמו לחבל כל-הארץ	Hospodin a nástroje hněvu jeho, aby zničil celou zemi.	par. synt. par. synt.
VV imp.	הילילו	6 Kvilte!	II. Ante portas I.
SNV	כי קרוב יום יהוה	Neboť blízko [je] den Hospodinův,	par. synt.
SNV	כשד משדי יבוא	jako záhuba od Všemohoucího přijde.	par. synt.
SNV	על-כן כל-ידיים תרפינה	7 Proto všechny ruce ochabnou	par. synt.
SNV	וכל-לבב אנוש ימס	a každé srdce člověka změkne.	par. synt.
VV	ונבהלו	8 A budou zděšení,	Ante portas II. ²⁹
SNV	צירים ותבלים יאחזון	bolesti a svírání je zachvátí,	par. synt.
SNV	כיולדה יחילון	jako rodička se budou svíjet,	par. synt.
SNV	איש אל-רעהו יתמהו	každý nad bližním (jeden nad druhým) se ustrnou,	par. synt.
SNV	פני להבים פגיהם	podobné plameni [budou] jejich tváře.	par. synt.
MSS	הנה	9 Hle!	II. Dies illa!
SNV	יום-יהוה בא אכזרי	Den Hospodinův přichází přísný	<i>Quid?</i> par. syno.
SNV	ועברה וחרון אף	a zuřivost a rozhořčení hněvu,	par. syno.
SNV	לשום הארץ לשמה	aby obrátil zemi v hrůzu,	<i>Cur?</i> par. syno.

²⁹ *Quantus tremor est futurus.*

SNV	וְחִטָּאֵיהָ יִשְׁמַד מִמֶּנָּה	a vyhladil z ní její hříšníky ³⁰ .	par. syno.
SNV	כִּי־כֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִסְלֵיהֶם לֹא יִהְיוּ אוֹרָם	10 Neboť hvězdy nebes a jejich souhvězdí nezatřpytí se svým světlem,	<i>Tenebrae fanctae sunt</i> par. synt.
VV	חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ	zatmí se slunce při vycházení svém	chias. synt. ABC
SNV	וַיִּרְחַ לֹא־יָגִיחַ אוֹרוֹ	a měsíc nezasvítí svým světlem.	chias. synt.B'A'C'
VV	וּפְקַדְתִּי עַל־תְּבַל רָעָה וְעַל־רִשְׁעִים עֲוֹנָם	11 A postarám se o špatnost světa a o nepravost svévolníků,	<i>Iudex ergo cum sedebit</i> par. synt.
VV	וְהִשְׁבַּתִּי גָאוֹן וְדִים	a zničím pýchu troufalých	chiasm. syno. AB
SNV	וְגִאֲוֹת עָרִיצִים אֲשַׁפֵּיל	a pyšnost tyranů snížím.	chiasm. syno. B'A'
VV	אוֹקִיר אָנוּשׁ מִפֶּזַע	12 Učiním člověka cennějšího nad ryzí zlato	<i>Homo</i> par. syno.
SNV	וְאָדָם מִכֶּתֶם אוֹפִיר	a člověk [bude] nad zlato Ofiru.	par. syno.
SNV	עַל־כֵּן שָׁמַיִם אֲרִגִּיז	13 Proto nebesy otřesu	<i>Coeli et terra</i> par. synt.
VV	וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ	a pohne se země z místa svého	par. synt.
	בְּעִבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת	zuřivostí Hospodina zástupů	par synt.
	וּבַיּוֹם תִּרְוַח אָפוֹ	i v den rozhořčení hněvu jeho.	par. synt.
VV	וְהָיָה כַּצִּבְי מִדָּח	14 A bude jako vyplašená srna	III. Calamitas par. synt.
SNV	וְכִצְאוֹן וְאִין מִקְבֵּץ	a jako stádo, které nikdo neshromažďuje,	par. synt.
SNV	אִישׁ אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ	každý k svému lidu se obrátí	par. syno.
SNV	וְאִישׁ אֶל־אֲרָצוֹ יִנוֹסוּ	a každý do své země uprchne.	par. syno.

³⁰ ČEP hříchy – חטאותיה.

SNV	כָּל־הַנִּמְצָא יִדְקָר	15 Kdokoliv bude nalezen, bude proboden	<i>Viri (milites)I</i> par. synt.
SNV	וְכָל־הַנִּסְפָּה יִפּוֹל בְּחַרְבַּב	a kdokoliv bude chycen, padne mečem.	par. synt.
SNV	וְעַל־לֵיהֶם יִרְטָשׁוּ לְעֵינֵיהֶם	16 A jejich děti budou rozdrčeny před jejich zraky,	<i>Libera II</i> par. synt.
VV	יִשָּׁסוּ בְּתֵיהֶם	vyloupeny budou jejich domy	<i>Possessio III</i> par. synt.
NV	וְנָשֵׂיהֶם [תִּשְׁגַּלְנָה] (תִּשְׁכַּבְנָה)	a jejich ženy zneuctěny.	<i>Feminae III</i> par. synt.
MSS	הֲנִנִּי	17 Hle, já	Medi Ich forma
VV	מֵעִיר עֲלֵיהֶם אֶת־מְדֵי	vzbudím proti nim Médy,	par. synt.
SNV	אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא יִחְשְׁבוּ	pro které stříbro nemá cenu,	<i>Pecunia III'</i> par. synt.
VV	וְזָהָב לֹא יִחְפְּצוּ־בּוּ	ani nemají zálibu ve zlatě.	par. synt.
SNV	וְקִשְׁתוֹת נְעָרִים תִּרְטָשְׁנָה	18 Luky rozdrčí chlapce	<i>Pueri I'</i> par. synt.
SNV	וּפְרִי־בֶטֶן לֹא יִרְחֲמוּ	a nad plodem břicha se neslitují,	<i>Fructi ventris</i> par. synt.
SNV	עַל־בָּנִים לֹא־תַחֲוֶס עֵינָם	nad syny nebude mít soucit oko jejich.	<i>Filii II'</i> par. synt.
VV	וְהִיְתָה בָּבֶל	19 A bude Babilón,	III. Desertum
	צְבִי מִמְּלָכוֹת	chlouba mezi královstvími,	par. syno..
	תִּפְאֶרֶת גָּאוֹן כְּשָׂדִים	ozdoba pýchy Kaldejců,	Par. syno.
	כְּמַהֲפַכַת אֱלֹהִים	jako svržení Boží	Par. anti
	אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה	Sodomy a Gomory.	
VV	לֹא־תֵשֵׁב לְנֶצַח	20 Nebude navěky obýván	<i>Non erit ibi</i> par. syno.
VV	וְלֹא תִשְׁכֵּן עַד־דּוֹר וְדוֹר	a nebude obydlen od	par. syno.

			pokolení do pokolení	
VV	וְלֹא־יִהְיֶה שָׁם עֵרָבִי	a nepostaví tam stan Arab		par. synt.
SNV	וְרַעִים לֹא־יִרְבְּצוּ שָׁם	a pastýři tam nedají odpočívat.		par. synt./ anti.
VV	וְרַבְּצוּ־שָׁם צִיִּים	21 I bude tam odpočívat divoká zvěř		<i>Sed erit ibi</i> par. anti./ synt.
VV	וּמְלֵאוּ בְּתֵיהֶם אֲחִים	a plné budou jejich domy výrů		par. synt.
VV	וְשָׁכְנוּ שָׁם בָּנוֹת יַעֲנָה	a usadí se tam dcery pštrosů		par. synt.
SNV	וְשֹׁעִירִים יִרְקְדוּ־שָׁם	a běšové tam budou poskakovat.		par. synt.
VV	וְעֵנָה אֵיִים בְּאֶלְמְנוֹתָיו	22 A ozývát se budou hyeny v jeho palácích		par. synt.
SNV	וְתַנִּים בְּהֵיכָלֵי עֲנָג	a šakalové v chrámech rozkošných		par. synt.
SNV	וְקָרוֹב לְבוֹא עֲתָה	a blízko je jeho čas		<i>Tempus festinat</i> par. synt.
SNV	וְיָמֶיהָ לֹא יִמָּשְׁכוּ	a jeho dny nebudou prodlouženy.		par. synt.

Poznámky

1 מִשָּׂא Podle Theological Wordbook of the Old Testament (TWOT)

מִשָּׂא II. Břímě tj. prorocká řeč hrozebného či výhružného charakteru (Revised Standard Version *Oracle*). Toto slovo se vyskytuje dvacetšedmkrát pouze v prorockém kontextu s výjimkou Př 30,1 a 31,1.

Tomuto slovu se dostaly dva různé překlady již v předkřesťanských dobách. Nejranější byl přejímat ho jako „břímě“. To byl názor Targumu Jonathan, Aquily, Syrské verze, Jeronýma (o Na 1,1), Luthera, Kalvína, Hengstenberga a J. A. Alexandera (v českém kontextu Bible kralická). Nicméně jiní je měli za „orákulum“, předpokládavše hypotecký kořen מִשָּׂא „pronášet“ nebo „přijímat“. Do tohoto tábora může být zařazena Septuaginta, Cocceius, J. D. Michaelis, Lowth a E. J. Young (a v českém prostředí ČEP).

Nejrozhodnější argument podporující první překlad se nachází v E. W. Hengstenbergově Christologii SZ o Za 9,1 (111, s. 339-343)³¹. Ten argument správně poznamenává, že: 1. Obsahy těchto proctví sestávají výlučně z hrozeb; 2. Slovo מִשָּׂא nikdy nenásleduje genitiv mluvčího, jako je אֲדָם Hospodinův, ale vždy je spojen s genitivem objektovým, např. מִשָּׂא o Babylónu, o Moábu atd. pokud ovšem neintervenuje dodatečná položka jako v Za 9,1; Za

³¹ HENGSTENBERG, E. W. *Christologie des Alten Testament und Commentar über die Messianischen Weissagungen der Propheten*. 2. Teil, 1. und 2. Abteilung. Berlin: Öhmigke, 1832.

12,1 a Mal 3,1 (נִשְׁמַּה slova Hospodinova); 3. Slovo נִשְׁמַּה nevykazuje žádné příznaky podstatného jména odvozeného od נִשַׁן ve smyslu „pronést/pronášet“; a 4. dokonce takzvané výjimky 1Kr 15,22,27 (viz נִשְׁמַּה); Pl 2,14; Za 12:1 a Jr 23,33nn jsou spíše potvrzení tohoto názoru než důkazy proti němu.

Náležitý překlad Pl 2,14 je, že falešní proroci „viděli pro tebe marná břemena a zajetí“; ne „marná a klamná proctví“. Předpovídaná břemena a hrozby rozptýlení namířené proti imperiálnímu mocnostem se nikdy neuskutečnily. Slovo מְדַיִּים může znamenat jediné „rozptýlení“ nebo „zajetí“, takže proto se מְדַיִּים musejí vztahovat k nepříteli.

Ani Za 12,1 není povzbudivá pasáž. Podobný závěr lze učinit i v pasáži Jr 23,33.34.34.36.38. Urážka opovržitelů nespočívala v tom, že přičítali נִשְׁמַּה negativní význam břemene, kterým Jeremjáš mínil povzbudivé proctví, ale spíš to, že si dělali legraci z oněch tvrdých ohlášení soudu od Hospodina. Ptali se výsměšným tónem, jaképak tíživé (*burdensome*) slovo má pro spokojené lidi z Jeruzaléma. Ale toto vše dokazuje, že pochopili tento smysl: bylo to břímě, ne jen proctví nebo výnos!

Izajáš užívá této formy břemene pro své poselství proti cizím národům. Objevuje se v Iz 13,1 (Babylón); Iz 14,28 (Pelištea); Iz 15,1 (Moáb); Iz 17,1 (Damašek); Iz 19,1 (Egypt); Iz 21:1 (Babylón); Iz 21,11 (Dúma); Iz 21,13 (Arábie); Iz 22,1 (Údolí vidění) a Iz 23,1 (Týr). Taktéž ho užívá uprostřed svých „šesti nepřátel“ (v ČEP je oddíl nadepsán Marné naděje) v Iz 30,6 (Zvířata v Negebu). Tato poselství jsou výhružné povahy, ačkoliv příležitostně je připojeno dorůžova zbarvené zaslíbení, jako je to v Iz 19,16-25.

Další břemena pojednávají o Ninive (Na 1,1), Judsku (Abk 1,1), Damašku (Za 9,1), Jeruzalému (Za 12,1), Izraeli (Mal 1,1), Zabadovi, který zavraždil krále Joaše (2Pa 24, 27) a o králi Jóramovi (2Kr 9,25)

Ani dvě pasáže v knize Přísloví nejsou výjimkou. Agúrova slova v Př 30,1 jsou těžkými břemeny naloženými na rozum, který se rychle obrací k vynášení sebe samého. Tato řeč je hlavně pokárání, proto je popsána jako „břímě“. Lemúelovo slovo v Př 31,1 je stejně tak „břímě, jímž jej matka napomínala“.³²

³² A burden, i.e. a prophetic speech of a threatening or minatory character (RSV Oracle). The word appears twenty-seven times, only in prophetic contexts, with the exceptions of Prov 30:1; Prov 31:1.

Two different translations have been given to this word from pre-Christian days. The earliest to be commonly received was "burden." This was the view of the Targum of Jonathan, Aquila, the Syriac version, Jerome (on Nah 1:1), Luther, Calvin, Hengstenberg, and J. A. Alexander. However, others took it to mean "oracle," "utterance," or "prophecy," positing a hypothetical root נִשַׁן "to utter" or "to receive." In this camp can be listed the LXX, Cocceius, J. D. Michaelis, Lowth, and E. J. Young

The most definitive argument supporting the former translation is found in E. W. Hengstenberg's *Christology of the OT* on Zech 9:1 (111, pp. 339-43). The argument correctly notes that: 1. The contents of these prophecies consist exclusively of threatenings; 2. The word נִשְׁמַּה is never followed by the genitive of the speaker, such as מִן־יְהוָה of YHWH, but is always connected with the genitive of the object, e.g. the נִשְׁמַּה of Babylon, of Moab, etc. Unless there intervenes an additional item such as in Zech 9:1; Zech 12:1; Mal 3:1 ("the נִשְׁמַּה of the Word of the Lord"); 3. The word נִשְׁמַּה exhibits no examples of a noun derived from נִשַׁן in the sense of "to utter"; and 4 even the so-called exceptions of 1Chr 15:22, 27 (see נִשְׁמַּה); Lam 2:14; Zech 12:1; and Jer 23:33ff are proofs of this view rather than evidences to the contrary.

Vzhledem k tomu, že celý výklad slova נִשְׂבָּה jako „výnos/výrok“ stojí na nedosvědčeném kořenu, jeví se jako nejlogičtější řešení tohoto problému přidržet se primárního významu „břímě“. Přesto je tradice čtení v přeneseném významu velmi starobylá a rozšířená, takže při současném stavu poznání nelze s konečnou platností rozhodnout.

2 דָג - korouhev, zde vojenská standart. (Vlajka, prapor, ale i jakékoliv znamení, signalizační zařízení, výstraha.) Velice podobný obrat i v Iz 5,26. (I vztyčí korouhev k dalekému pronárodu, hvizdem jej přivolá od končin země. Hle, přijde rychle a hbitě. ČEP) Iz 33,23 - plachta, ta ovšem často může nést také výstná znamení. Srocují se pod ní nepřátelé Izraele podle Boží vůle, zde ovšem i nepřátelé Babylóna. (Ex 17,15) Po bitvě s Amálekovci, kdy Izraelci vítězí tehdy, drží-li Mojžíš ruce nahoře, zbuduje Mojžíš na oslavu vítězství oltář a nazve jej: „Hospodin je má korouhev.“ (Kolem Hospodina se shromáždil Izrael.) Nu 21, 8 – 9 Mojžíš pozvedá na poušti bronzového hada jako standartu. Odtud je blízko k christologickému výkladu; J 13,15 a Iz 11,10 a 11,12 Mesiášský král bude vyzdvižen, aby se lidé mohli kolem něho shromáždit. Toto znamení, které může vypadat velmi různě – třeba jen jako holý stožár, má funkci orientujícího symbolu.

3 גְבוּר - bohatýr, hrdina, rek, adj. mocný, silný, zmužilý (včetně ironicky, v pití vína; Iz 5,22). Zde má však tento výraz význam udatného jedince čistě ve vojenském smyslu zvláště v souvislosti s ostatní militární terminologií.

The proper rendering of Lam 2:14 is that the false prophets "have seen vain burdens and captivities for thee "; not" vain and misleading prophecies." The predicted burdens and threats of dispersion directed against the imperial powers never materialized. The word מְדוּחִים, can only mean "dispersions" or "captivities," so therefore מִשְׂאוֹת must relate to the enemy. Neither is Zech 12:1 a passage of cheer. A similar point can be made in the Jer 23:33, 34, 36, 38 passage. The offense of the scorners was not that they imputed the negative meaning of burden to מִשְׂאוֹת by which Jeremiah meant a cheerful prophecy, but rather that they poked fun at these severe announcements of judgment from the Lord. They asked, in a mocking tone, what new burdensome word he had for the fine folks of Jerusalem. But this all proves that they caught the point: it was a burden, not just a prophecy or utterance!

Isaiah uses this burden form for his messages against the foreign nations. It occurs at Isa 13:1 (Babylon), Isa 14:28 (Phillstia), Isa 15:1 (Moab), Isa 17:1 (Damascus); Isa 19:1 (Egypt), Isa 21:1 (Babylon), Isa 21:11 (Dumah), Isa 21:13 (Arabia), Isa 22:1 (Valley of Vision), and Isa 23:1 (Tyre). He also uses it in the midst of his six woes in Isa 30:6 (the beasts of the Negeb). These messages are all minatory in nature, although occasionally there is subjoined a rose-tinted promise such as the one in Isa 19:16-25.

Additional burdens deal with Nineveh (Nah 1:1), Judah (Hab 1:1), Damascus (Zech 9:1), Jerusalem (Zech 12:1), Israel (Mal 1:1), Zabad who murdered King Joash (2Chr 24:27), and King Joram (2Kings 9:25).

Even the two passages in Proverbs are not exceptions. Agur's words in Prov 30:1 are a heavy burden laid upon reason, which quickly turns to exalting itself. This speech is mainly a rebuke, hence it is described as a "burden." Lemuel's word in Prov 31:1 likewise is a "burden in which his mother corrected him."

נח - znamená hněv i nos; nos i rypák, orgán dýchání i sídlo čichu. Také sloužil k umístování ozdob, případně háku a zajatí nepřátelé byli takto za něj vedeni. 2Kr 19,28 zde נח figuruje v obou významech. Nos byl za sídlo hněvu považován především kvůli svému prokrvení/zrudnutí při návalu vzteku, tedy při zbrunátnění hněvem. Hospodin je však oproti lidem „dlouhý v hněvu“, tzn. trpělivý, jeho hněv na lidi je však reakcí na porušení jeho laskavého vztahu k lidem, totiž hřích; na něj odpovídá tresty. J. G. Herder v *Abhandlung über den Ursprung der Sprache* odvozuje původ pojmenování hněvu od sluchu. „... orientálec pak ho [hněv] slyší, slyší ho funět, slyší ho soptit dým a ohnivé jiskry. Odtud odvodil název: nos sídlem hněvu...“³³

תנע – ten, kdo prožívá radost a přitom zpívá a křičí. Je to emoce nevhodná pro toho, kdo trpí nebo zhřešil. Naopak je to přirozená odpověď věřícího, dokonce je to stav připisovaný samotnému Bohu. Aplikováno na nepřátele Izraele a zlé lidi jedná se o zobrazení jejich hlouposti (Jr 50,11).

התפארת – majestát = δόξα /pýcha = ὕψις prvním způsobem chápe termín ČEP, autoři LXX si zjevně vykládají slovo druhým způsobem. Bible kralická používá neutrální „veselící se z vyvýšení mého“ podobně i King James Version, avšak New American Standard uvádí: „Mí hrdě plesající“³⁴. LXX však nechápe התפארת jako předmět, ale jako další z činností, kterou provádějí Hospodinovi bohatýři.

5 הַבָּנָיִם – nástroj, náčiní, vybavení, nádoba (podle kontextu zbraň, hudební nástroj, nábytek – vybavení svatyně).

LXX ὀπλομάχος – těžkooděnc, těžkooděný.

6 הַבָּנָיִם – Všemohoucí, παντοκράτωρ, omnipotens (LXX zde však θεός).

הַבָּנָיִם – ničit → můj ničitel (zde navíc zvukomalba הַבָּנָיִם הַבָּנָיִם), což je zde výklad z kontextu – jde tak o druhotnou etymologizaci, viz níže.

Neboť akkadsky *šadu* – hora, kopec (ale též prso) El-šadaj by tedy byl Bůh hory. Nebo též, což se zdá být pravděpodobnější, jak uvádí již Slavomil Daněk ve své habilitační práci³⁵, jako i jiní badatelé kloní k závěru, že El-šaddaj je daleko spíše bohem prsů, (nebo přímo s prsy, ve smyslu Hospodinovy družky), tedy bůh hojnosti, který plodí a vyživuje.³⁶

³³ HERDER, Johann Gottfried von a HEINTEL, Erich, ed. *Sprachphilosophie: ausgewählte Schriften*. Hamburg: Meiner, ©2005. lvi, 247 s. Philosophische Bibliothek; Bd. 574. ISBN 3-7873-1768-6. s. 45. Česky: HERDER, Johann Gottfried von a BINDER, Jan, ed. *Uměním k lidskosti: úvahy o jazyce a literatuře*. Překlad Jan Binder. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2006. 281 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 52. ISBN 80-7298-147-1. s. 53.

³⁴ My proudly exulting ones.

³⁵ DANĚK, Slavomil. *EL ŠADDAJ: studie k historii lokálního kultu hebrejského* [online]. Libštát, 1920 [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/?func=dbin-jump-full&object_id=85094.

³⁶ V materiální kultuře je široce zastoupen typ sochy ženy, která si drží ňadra, nazývaný Ašera.

10 כְּסִיל – souhvězdí, nebo Orion (Jb 9,9 Jb 38,31, Am 5,8), tak na tomto místě LXX: ὁ Ὠρίων, Vulgáta však čte: *Arcturus* (Strážce medvědice). MT má však plurál.

12 אֹפִיר /Σουφίρ - oblast známá v Bibli i z ostrak pro své zlato. 1Par 29,4 David odtud nechává přivést zlato na výbavu Chrámu. Cesta tam (a zpět) lodím měla trvat tři roky. Možná Africký roh, dnešní Somálsko, Punt. Nebo Indie, Supara 60 mil od Bombaje. Job 28,16 Jeroným překládá Ofir jako Indie. Popřípadě se spekuluje o JZ pobřeží Arábie.

17 מֶדְוָה - Médové. Poslední médský král Astyagés (585 př. n. l. až 550 př. n. l.) mimo jiné provdal svou dceru za perského krále Kambýsa I. nakonec jej jeho šlechta vydala vlastnímu vnuku Kýrovi Velikému, který založil Perskou říši a roku 539 př. n. l. obsadil Babylón. Médové hráli v Persii nadále významnou roli. Médové prý byli také známí žoldnéři, kteří bojovali v mnoha armádách starověkých říší, což zdůrazňují zastánci hypotézy, že se tento výrok měl původně vztahovat na některého asyrského krále³⁷, ovšem zde tomuto poněkud protirečící jejich proklamovaná netečnost vůči zlatu a stříbru, tedy vlastně penězům³⁸.

19 כַּלְדַּיִם - Kaldejci, Novobabylónská/Kaldejská říše (626 – 539 př. n. l.). Zakladatel novobabylónské říše Nabopolasar roku 612 př. n. l. dobyl s pomocí Médů Ninive, roku 609 zaniká Novoasyrská říše úplně. Roku 605 (po bitvě u Karkemíše, kdy Nabopolasar vyhnal Egyptany) se Jojakim stává babylónským vazalem. V roce 597 obléhají Kaldejci Jeruzalém a odvádějí do exilu první vlnu zajatých Judejců, roku 587 se vzbouří Sidkijáš dosazený Babylónany, Jeruzalém je dobyt a následuje exil mezi lety 587 – 539 př. n. l.

20 עֲרָבִי – Arab, LXX nom. pl. Ἄραβες (Ἄραβης).

21 צִי – divoké zvíře žijící na poušti, odpovídá mu řecké θηρίον i latinské *bēstia*.

חַיָּה – hapax legomenon, sova, nebo šakal, BDB³⁹: skučící pouštní tvor, výr velký, nebo hyena skvrnitá

יַעֲנָב – (Σειρήν - Siréna) pštros, nebo druh sovy, latina: *dracō*, tedy drak.

שָׂעִיר – (δαίμονιον) pouze ve čtyřech případech (z devadesáti šesti) se toto slovo překládá slovem satyr/démon, přitom se může jednat i o pouhého kozla (Holladay⁴⁰), lat. *pilōsus* – chlupatý.

³⁷ Například toho času děkanka Cyrilometodějské teologické fakulty, paní Ivana Gabriela Vlková, viz: VAĐURA, Petr, 2011. *Zkáza Babylónu a pád babylónského krále* [audio]. In: plzen.rozhlas.cz [online]. 1. 5. [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/zkaza-babylonu-a-pad-babylonskeho-krale-8021347>.

³⁸ Mince jsou na Blízkém východě ve větší míře doloženy až v době perské.

³⁹ BROWN, Francis, DRIVER, S. R. a BRIGGS, Charles A. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English lexicon: with an appendix containing the Biblical Aramaic*. 11th print. Peabody, Mass.: Hendrickson, 2007. xxi, 1185 s. ISBN 978-1-56563-206-6. sub loco.

Různočtení

2 פתחו /ἀνοίξατε 2 pl. imp. aor. akt. ἀνοίγω - otevřít → פתחו – otevřete.

3 צבא viz 4.

אָנִי צִוִּיתִי לְאַפִּי לְצָבָא מְקֻדָּשִׁי	3 Já jsem přikázal pro svůj hněv voji svých posvěcených ⁴¹
גַּם קָרָאתִי גְבוּרֵי	též jsem zavolal i své bohatýry
עַל־יְיָ גְאוּתִי	jásající nad mou důstojností.
LXX: ἐγὼ συντάσσω	Já ovládám
καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς	a já vedu ty,
ἡγιασμένοι εἰσίν	kdo jsou posvěceni,
καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμόν μου χαίροντες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες	a já vedu ty mocné/obry, přicházejí naplnění hněvem mým jásající současně i potupující/povyšující/dovádějící.

Verš má i v řečtině podobný smysl, ale chybí tu majestát, „důstojnost“ Boží, navíc i motiv potupy.

4 מְקֻדָּשִׁי/מְקֻדָּשִׁים (Peshitta, Targumim) pl. abs./pl. cs.

6 כְּשֵׁד/ vokalizace כשוד prp. כִּי שָׂדֶה → neboť záhuba (podobně LXX)

8a vpadlo půl verše

10 יִרְאוּ/יִהְיוּ Qumran יִרְאוּ impf. hi. 3 pl. způsobit světlo) → nedají zasvítit světlu svému

c יִגְנֶה/ + יִגְנֶה (גנה svítit/zářit) – změna se týká jen pravopisu

11 propositum רָעָה/רָעָה רָעָה nebo רָעָה רָעָה abs./cs. + suf. 3. sg f. → její zlo/zla; BHK (cf עֲוֹנָם)

13 יִרְגְּזוּ/ θυμωθήσεται, 3. sg. ind. fut. pas. θυμώω- rozzuřit/ pas. třást se = יִרְגְּזוּ → nebesa se otřesou...

15 הִנֵּסְךָ? הִנֵּס [נוס] (kdo bude chycen → kdo uprchne); BHK

16 בְּתִיָּהֶם prp. בְּתִלְתֵיהֶם (בתולה) jejich panny ukradnou? (dobré, co se srozumitelnosti týče, ale nepodložené)

18 וְקִשְׁתֹּת/ τοξέματα = וְקִשְׁתֹּת (το τοξέμα – šíp, střela) קִשְׁתֹּת lučištník

תִּשְׁשָׁנָה/ S תִּשְׁשָׁנָה impf. Pu. 3. pl f. být rozdrčen

c וְעַל+ Versions omnes vel plurimae;

⁴⁰ HOLLADAY, William L., ed. *A concise hebrew and aramaic lexicon of the Old testament / Based on the First, Second, and Third Editions of the Koehler-Baumgartner Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. 15. vyd. Michigan: Eerdmans, 2000. xx, 425 s. ISBN 978-0-8028-3413-3. sub loco.

⁴¹ Nebo jde o apozici: „Já jsem přikázal svému hněvu, [totiž] voji svých posvěcených.“ Za tuto myšlenku děkuji vedoucímu práce.

pracuje, hlas dcery Sionské, ustavičně vzdychající, a lomící rukama svýma, říkající: Běda mně nyní, nebo ustala duše má pro vrahy.

3 Ó ty, kteráž jsi usadila se na Libánu, jenž se hnízdíš na cedroví, jak milostná budeš, když na tě přijdou **svírání a bolest jako rodičky!**

10 Ez 32,7 Jl 2,10 Mt 24,29

וְכִסִּיתִי בְּכַבֹּודִי שָׁמַיִם	1 Až budeš zhasínat, zakryji nebesa,
וְהִקְדַּרְתִּי אֶת־כְּכַבְיָהֶם	zatemním jejich hvězdy,
שָׁמֶשׁ בְּעָנָן אֶכְסְנוּ	slunce zakryji oblakem
וְיָרַח לֹא־יָאִיר	a měsíc nevydá světlo.
לְפָנָיו רָגְזָה אֶרֶץ	2 Před ním se roztřese země,
רָעִשׁוּ שָׁמַיִם	zachvějí nebesa,
שָׁמֶשׁ וְיָרַח קָדְרוּ	slunce a měsíc se zachmuří
וְכֹכְבֵי־אֶסְפוּ נְגָהֶם	a hvězdy ztratí svou zář.
... ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται,	3 ...slunce se zatmí
καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,	a měsíc nevydá světla svého
καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ,...	a hvězdy budou padat z nebe...

Jb 9,9; Mt 24,29 (viz výše); L 21,25

1 On učinil Arktura, **Oriona**, Kuřátka a **hvězdy** skryté na poledne.

3 A budouť znamení na **slunci** a na **měsíci** i na **hvězdách**, a na zemi soužení národů, nevědoucích se kam dít, když zvuk vydá moře a vlnobití,

16 Ž 137,9 i Bible kralická

אֲשֶׁר־יִשְׂאָחֶז	<i>Blaze tomu, kdo uchopí</i>
וְנִפֵּץ אֶת־עַלְלֵי־אֶל־הַסֵּלַע	<i>a roztříští děti tvé o skálu.</i>

18 v. 16

19 Gn 19,24n

וַיְהִי הַמָּטִיר עַל־סֹדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִפְרִית וָאֵשׁ	Hospodin začal chrlit na Sodomu a Gomoru síru a oheň;
---	---

Gn 19,25; Jr 50,40

1 A **podvrátil** ta města i všecku tu rovinu, všecky také obyvatele těch měst, i všecko, což roste z země.

2 **Podobná bude k podvrácení** hroznému **Sodomy a Gomory** i sousedů jejich, dí Hospodin; neosadí se tam žádný, aniž bydliti bude v ní syn člověka.

21n Iz 34, 13n (O Edómu)

וְעִלְתָּה אַרְמְנֹתֶיהָ סִרְיִים	1 V jejích palácích poroste hloží,
קִמּוֹשׁ וְחוֹחַ בְּמִבְצָרֶיהָ	na jejích pevnostech bodláčí a trní.
וְהָיְתָה נוֹה תַנִּים	Budou tam nivy šakalů
חֲצִיר לְבָנוֹת יַעֲנָה	a tráva pro pštrosy.
צִיִּים אֶת־אִיִּים וּפְגָשׁוּ	2 Bude se tam setkávat divá sběř s hyenami
וְשָׁעִיר עַל־רֵעֵהוּ יִקְרָא	a běsové budou na sebe pokřikovat.
אֶדְ-שָׁם הִרְגִיעָה לַיְלִית	Bude si tam hovět upír
וּמְצָאָה לָהּ מְנוּחַ	a najde si odpočinek

22 v. 6

Srovnání

Vysvětlení:

(Posuzováno podle masoretského textu)

odchylné čtení: **odchylné čtení**

vynechaný text: (...)

Synopse hebrejštiny-řečtiny-latina

1a	מָשָׂא בָבֶל	ὄρασις (...)	Onus Babylonis,
b	אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶן-אָמוֹן	ἦν εἶδεν Ησαίας υἱὸς Αμως κατὰ Βαβυλῶνος	quod vidit Isaias, filius Amos.
2a	עַל הַר־נְשֻׁפָּה שְׂאוֹ- נֶס	ἐπ' ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον	Super montem caliginosum levate signum :
b	הֲרִימוּ קוֹל לְהֵם	ὕψωσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς μὴ φοβεῖσθε	exaltate vocem (...),
c	הֲנִיפוּ יָד	παρακαλεῖτε τῇ χειρὶ	levate manum,
d	וַיָּבֹאוּ פְתָחַי נְדִיבִים	ἀνοίξατε οἱ ἄρχοντες	et ingrediantur portas duces.
3a	אֲנִי צִוִּיתִי לְמַקְדָּשַׁי	ἐγὼ συντάσσω καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς ἡγιασμένοι εἰσὶν καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς	Ego mandavi sanctificatis meis,
b	גַּם קָרָאתִי גְבוּרֵי לְאַפִּי	γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμόν μου	et vocavi fortes meos in ira mea,
c	עֲלִיזֵי גְאוּתִי	χαίροντες ἅμα καὶ ὕβριζοντες	exsultantes in gloria mea.
4a	קוֹל הַמּוֹן בְּהָרִים דְּמוֹת עִם־רַב	φωνὴ ἐθνῶν πολλῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁμοία ἐθνῶν πολλῶν	Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium ;
b	קוֹל שְׂאוֹן מַמְלָכוֹת גוֹיִם נֶאֱסָפִים	φωνὴ βασιλέων καὶ ἐθνῶν συνηγμένων	vox sonitus regum, gentium congregatarum.
c	יְהוָה צִבְאוֹת מִפְּקֹד צָבָא מִלְחָמָה	κύριος ἐντέταλται ὀπλομάχῳ	Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

5a	בָּאִים מֵאַרְץ מִרְחֹק מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם	ἔρχεσθαι ἐκ γῆς πόρρωθεν ἀπ’ ἄκρου θεμελίου τοῦ οὐρανοῦ	venientibus de terra procul, a summitate cæli ;
b	יְהוָה וּבְלִי זַעֲמוֹ לְחַבֵּל כָּל-הָאָרֶץ	κύριος και οἱ ὀπλομάχοι αὐτοῦ τοῦ καταφθεῖραι τὴν οἰκουμένην ὅλην	Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.
6a	הִלְלוּ	ὀλολύζετε	Ululate,
b	כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה	ἐγγὺς γὰρ ἡ ἡμέρα κυρίου	quia prope est dies Domini ;
c	כְּשֶׁד מִשְׁדֵי יְבוּא	και συντριβὴ παρὰ τοῦ θεοῦ ἦξει	quasi vastitas a Domino veniet.
7a	עַל-כֵּן כָּל-יַדַיִם תִּרְפִּינָה	διὰ τοῦτο πᾶσα χεῖρ ἐκλυθήσεται	Propter hoc omnes manus dissolventur,
b	וְכָל-לֵבב אָנוּשׁ יִמָּס	και πᾶσα ψυχὴ ἀνθρώπου δειλιάσει	et omne cor hominis contabescet,
8a	וְנִבְהָלוּ	και ταραχθήσονται οἱ πρέσβεις	et conteretur.
b	צִרִים וְחִבְלִים יִאָּזוּן	και ὠδῖνες αὐτοῦς ἔξουσιν	Torsiones et dolores tenebunt ;
c	כִּי לֹדָה יִחִלוּן	ὡς γυναικὸς τικτούσης (...)	quasi parturiens dolebunt :
d	אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ יִתְמָהוּ	και συμφοράσουσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον και ἐκστήσονται	unusquisque ad proximum suum stupebit,
e	פְּנֵי לְהַבִּים פְּנֵיהֶם	και τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὡς φλόξ μεταβαλοῦσιν	facies combustæ vultus eorum.
9a	הִנֵּה	ἰδοὺ	Ecce
b	יוֹם-יְהוָה בָּא אֶכְרִי	ἡμέρα κυρίου ἀνιάτος ἔρχεται	dies Domini veniet, crudelis,
c	וְעִבְרָה וְחָרוֹן אַף	θυμοῦ και ὀργῆς	et indignationis plenus, et iræ, furorisque,
d	לְשׁוֹם הָאָרֶץ לְשִׁמָּה	θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον	ad ponendam terram in solitudinem,
e	וְחַטָּאֵיהֶּ יִשְׁמַד	και τοὺς ἁμαρτωλοὺς	et peccatores ejus

	ממנה	ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς	conterendos de ea.
10a	בִּיכּוּכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא יִהְיוּ אוֹרָם	οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ὡρίων καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς οὐ δώσουσιν	Quoniam stellæ cæli, et splendor earum, non expandent lumen suum;
b	הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ	καὶ σκοτισθήσεται τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος	obtenebratus est sol in ortu suo,
c	וְיָרַח לֹא־יִגִּיהַ אֹרֶחַ	καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς	et luna non splendebit in lumine suo.
11a	וּפְקֹדֹתַי עַל־תֵּבֵל רָעָה וְעַל־רָשָׁעִים עֲוֹנָם	καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένῃ ὅλη κακὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσιν τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν	Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum ;
b	וְהִשְׁבֵּיתִי גְאוֹן יְדִים	καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων	et quiscere faciam superbiam infidelium,
c	וְגִאֲוֹת עָרִיצִים אֶשְׁפִּיל	καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω	et arrogantiam fortium humiliabo.
12a	אִזְקִיר אֲנֹשׁ מְפָז	καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον	Pretiosior erit vir auro,
b	וְאָדָם מִכְּתָם אוֹפִיר	καὶ ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον ἔντιμος ἔσται ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφίρ	et homo mundo obrizo.
13a	עַל־כֵּן שָׁמַיִם אֲרָגִז	ὁ γὰρ οὐρανὸς θυμωθήσεται	Super hoc cælum turbabo ;
b	וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ מִמְקוֹמָהּ בְּעִבְרַת יְהוָה תִּבְאֹצֵץ	καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου σαβαωθ	et movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum,
c	וּבְיֹום חֲרוֹן אַפָּי	τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ	et propter diem iræ furoris ejus.
14a	וְהָיָה כְּצִבִּי מִדָּח	καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ὡς δορκάδιον φεῦγον	Et erit quasi damula fugiens,

b	וּכְצֹאן וְאִין מְקַבֵּץ	καὶ ὡς πρόβατον πλανώμενον καὶ οὐκ ἔσται ὁ συνάγων	et quasi ovis, et non erit qui congreget.
c	אִישׁ אֶל-עֲמוֹ יָפְנוּ	ὥστε ἄνθρωπον εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀποστραφῆναι	Unusquisque ad populum suum convertetur,
d	וְאִישׁ אֶל-אֶרְצוֹ יָנוּסוּ	καὶ ἄνθρωπον εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ διώξαι	et singuli ad terram suam fugient.
15a	כָּל-הַנִּמְצָא יִדְקָר	ὅς γὰρ ἂν ἀλῶ ἡττηθήσεται	Omnis qui inventus fuerit occidetur,
b	וְכָל-הַנִּסְפָּה יָפֹל בְּחֶרֶב	καὶ οἵτινες συνηγμένοι εἰσὶν μαχαίρα πεσοῦνται	et omnis qui supervenerit cadet in gladio ;
16a	וְעַלְלֵיהֶם יִרְטָשׁוּ לְעֵינֵיהֶם	καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν ῥάξουσιν	infantes eorum allidentur in oculis eorum,
b	יִשָּׁפוּ בְּתֵיהֶם	καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν προνομεύσουσιν	diripientur domus eorum,
c	וְנִשְׂיָהֶם [תִּשְׁגַּלְנָה] (תִּשְׁכַּבְנָה)	καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἔξουσιν	et uxores eorum violabuntur.
17a	הִנְנִי	ἰδοὺ (...)	Ecce ego
b	מֵעַר עָלֵיהֶם אֶת- מִדֵּי	ἐπεγείρω ὑμῖν τοὺς Μήδους	suscitabo super eos Medos,
c	אֲשֶׁר-כֶּסֶף לֹא יִחְשְׁבוּ	οἱ οὐ λογίζονται ἀργύριον	qui argentum non quærant,
d	וְזָהָב לֹא יִחְפְּצוּ-בּוֹ	οὐδὲ χρυσοῦ χρείαν ἔχουσιν	nec aurum velint ;
18a	וּקְשָׁוֹת נְעָרִים תִּרְטָשְׁנָה	τοξεύματα νεανίσκων συντριψουσιν	sed sagittis parvulos interficiant,
b	וּפְרִי-בֶטֶן לֹא יִרְחֲמוּ	καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν οὐ μὴ ἐλεήσωσιν	et lactantibus uteris non miserebuntur,
c	עַל-בָּנִים לֹא-תַחֲוֶס עֵינָם	οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τέκνοις οὐ φείσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν	et super filios non parcat oculus eorum.

19a	וְהִיְתָה בְּבָל צְבִי מִמְלָכוֹת	καὶ ἔσται Βαβυλῶν	Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,
b	תִּפְאָרְתָּ גְּאוֹן כְּשִׁדִים	ἢ καλεῖται ἔνδοξος ὑπὸ βασιλέως Χαλδαίων	inclayta superbia Chaldæorum,
c	כְּמַהֲפַכַת אֱלֹהִים אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה	ὄν τρόπον κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σοδομα καὶ Γομορρα	sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham.
20a	לֹא־תֵשֵׁב לְנֶצַח	οὐ κατοικηθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον	Non habitabitur usque in finem,
b	וְלֹא תִשָּׁבֵן עַד־דֹּר דֹּר	οὐδὲ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν διὰ πολλῶν γενεῶν	et non fundabitur usque ad generationem et generationem ;
c	וְלֹא־יִהְיֶה לְךָ שָׁם עֲרָבִי	οὐδὲ μὴ διέλθωσιν αὐτήν Ἄραβες	nec ponet tibi tentoria Arabs,
d	וְרֹעִים לֹא־יִרְבֹּצוּ שָׁם	οὐδὲ ποιμένες οὐ μὴ ἀναπαύσονται ἐν αὐτῇ	nec pastores requiescent ibi.
21a	וְרִבְצוּ־שָׁם צִיִּים	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ θηρία	Sed requiescent ibi bestiaë,
b	וּמְלֵאוּ בְּתִיָּהֶם אֲחִים	καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἥχου	et replebuntur domus eorum draconibus,
c	וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ σειρήνες	et habitabunt ibi struthiones,
d	וְשִׁעִרִים יִרְקְדוּ־שָׁם	καὶ δαιμόνια ἐκεῖ ὀρχήσονται	et pilosi saltabunt ibi ;
22a	וְעָנָה אֵיִם בְּאֵל־מְנוֹתָיו	καὶ ὄνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσιν (...)	et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus,
b	וְתַנִּים בְּהִיכְלִי עֲגָג	καὶ νοσσοποιήσουσιν ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν	et sirenes in delubris voluptatis.
c (V 14,1 a)	וְקָרוֹב לְבוֹא עֲתָה	ταχὺ ἔρχεται (...)	Prope est ut veniat tempus ejus,
d (b)	וְיָמֶיהָ לֹא יִמָּשְׁכוּ	καὶ οὐ χρονηεῖ (...)	et dies ejus non elongabuntur.

Poznámky

1 Řečtina zde překládá poněkud volně hebrejštinu a mění slovosled.

2a Poněkud se mění přívlastek hory, ta je buď „holá, plochá, nebo chmurná“. Jeroným udělal chybu v tom, že pochopil הַשָּׁמַיִם – plochý jako הַשָּׁמַיִם – soumrak. Viz Iz 59,10 Palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attractavimus; impegimus meridie quasi in tenebris, in *caliginosis* quasi mortui. [kurzíva J. L.]

b V latině schází předmět, adresát pozvednutí hlasu. Řečtina přidává pokyn nebát se.

d Zde latina s řečtinou překládají „brány urozených“ jako: „vejděte, vládcové“. Není zcela jasné z jakého důvodu.

3a Řečtina je zde poměrně rozvláčná z „posvěcených“ dělá celou větu a přidává nový paralelismus tím, že zopakuje jako znělku „a já je vedu“.

b Panuje zde zajímavá terminologie ohledně toho, koho Hospodin povolá: bohatýry/reky v hebrejštině, obry v řečtině a silné/siláky v latině, nicméně Septuaginta zpravidla překládá עֲבָרִים jako γίγας, viz například Gn 6,4; 10,8-9 a pak zvláště Izajáš 3,2; 49,24-25 a Ez 32,12.21.27 a 39,18.20.

4a Překladatel Septuaginty je dosti redundantní, když přirovnává hlas národů mnohých k národům mnohým.

b Zde se odchyluje řecký překlad od masoretského textu, když místo „vřavy království“ klade „krále“, a docela masoretskému textu není práva ani Vulgáta, ačkoliv je již se „zvukem králů“ o něco blíže hebrejskému znění.

c Zvláštní je rozdíl v překladech řečtiny a latiny, v první se nalézá Hospodin Sabaoth, tedy s pořečtenou transkripcí, a v druhém Hospodin zástupů (*Dominus exercituum*), ačkoliv i u Jeronýma se setkáme s titulem *Dominus Sabaoth* (Jer 11,20 a Ř 9,29). To svědčí o tom, že Jeroným dobře pochopil hebrejskou slovní hříčku a snažil se ji převést.

Řečtina se zde odchyluje od hebrejštiny i latiny, když „zástup“ překládá jako „národ“, to by na druhou stranu mohlo svědčit pro skutečnost, že אֲרָצָה, ač převzatá z militární terminologie, neoznačovala jen vojenskou, ale i obecně správní jednotku.

5a Septuaginta (a na ní závislá koptská verze) začíná tento verš infinitivní vazbou. Místo אֲרָצָה čte אֲרָצָה. Touto vazbou je posílena závislost výpovědi na předcházejícím verši. Tím však chybí ve verši slovesný tvar, který by bylo možné považovat za řídicí. Druhá část verše je proto v Septuagintě méně srozumitelná.

b Překladatel septuagintního Izajáše chápe oproti oběma dalším překladům „nástroje/zbraně“ jako osoby: „ozbrojence“. Řečtina zde slovo „země“ (אֲרָצָה; *terra*) překládá jako „(obydlený) svět“ (οἰκουμένη – ačkoliv vhodnější by mohla být slova γῆ nebo χώρα), tím nabývá událost líčená Septuagintou neoddiskutovatelně kosmických rozměrů.

6c Panuje zde nejednota ohledně překladu Božího titulu יהוה. V hebrejském textu je zde slovní hříčka: יהוה יהוה, která zdánlivě dokazuje poněkud zavádějící a druhotnou etymologii, že יהוה pochází od יהוה. Ačkoliv Septuaginta překládá často tento titul jako „všemocný“, tj. παντοκράτωρ⁴², není tomu tak vždy. Latina zde uvádí: „*Dominus*“ tedy Pán nebo Hospodin. Z toho lze vyvozovat, že hebrejský יהוה se překládal již ve starověku obtížně a nepanoval jednoznačný názor na jeho náležitý překlad.

7a Řečtina jako jediná obsahuje ruku v jednotném čísle.

b Septuaginta klade za srdce „duši“, což by mohlo znamenat přesazení do helénistického kontextu, zatímco Jeroným je doslovný.

8a Přidání předmětu v řečtině, stejně jako delší výpovědi ve verši 3a svědčí spíše než o svévoli překladatele o jiné předloze.

c Překladatel do řečtiny se zde uchýlil k přeformulování výpovědi a vynechal sloveso.

d Septuaginta (stejně jako Vulgáta) obratně překládá hebrejský idiom „jeden k druhému“ (אִישׁ לְאִישׁ וְאִשָּׁה לְאִשָּׁה), ač jindy převádí אִישׁ ve významu „každý“ doslovně jako ἄνθρωπος⁴³. K tomu v řečtině oproti ostatním přebývá sloveso.

e Latina je zde doslovnější, používši dvojího akuzativu, zatímco řečtina volí delší opis. Překlady se však dosti různí, zvláště v časech.

9b Řecké „nezhojitelný“ je poněkud volný překlad slova krutý/přísný v hebrejštině a latině. Na Vulgátě lze však pozorovat barvitější opis hebrejštiny, zatímco řečtině úsporně dostačují dvě slova.

c viz 4c

d Septuaginta přidává adjektivum „celý“, jež chybí v masoretském textu.

10a Slovo כָּסְלִיָּהוּ zde Septuaginta překládá jako Orion, nebo lépe כָּסְלִיָּהוּ jako „Orion a celý svět/ozdoba nebes“. To by byl delší opis. Možné je také, že celý svět nebes má vlastní, nám nedostupnou hebrejskou předlohu. Naproti tomu latina: *splendor* – záře/nádhera. Delší diskuse proběhne níže.

11b Hebrejské אִישׁ – svévolný, pyšný je zde překládáno volně jak řečtinou (ἄνομος – doslova „bez zákona“), tak latinou (*infidelis* – nevěrný, bezbožný), nakonec však všechny výrazy znamenají někoho, kdo nerespektuje zákon, tedy z pohledu Bible zákon Boží.

12a Krom toho, že je zde řečtina rozvláčná, nahrazuje výraz „člověk/muž“ výrazem „zbylý“.

Podle TWOT znamená אֶזְרָא přečištěné zlato, zatímco Holladayův Lexikon spekuluje o tom, zda by to nemohl být kámen chrysolit (χρυσόλιθος, olivín) podle tohoto slovníku nemá být zaměňován s topasem (což ostatní slovníky dělají). Každopádně řečtina zde představě zušlechtěného zlata naprosto odporuje, τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον je zlato *nepřečištěné* ohněm, zlato

⁴² LXX tak překládá i pojem אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל i אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

⁴³ *A New English Translation of the Septuagint*. 2007. ISBN 9780195289756. dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>. s. 824.

nepřetavené, tedy surové. V soulad by mohl být překlad uveden jen za předpokladu, že za ním stojí myšlenka, že toto zlato je natolik ryzí, že již nepotřebuje opracování. To je však interpretace již dosti krkolomná. Vulgáta zde má pouze „zlato“ bez jakékoliv další specifikace.

b Velmi podobné zmatení se váže k výrazu ⁴⁴ זָהָב, který má značit zlato. Řečtina jej však chápe jako kámen a latina jako zlato ryzí. „Ryzí“ vzniklo nejspíše jako překlad slova Ofír, které Jeroným zjevně nepochopil jako geografikum.

13a V hebrejštině a latině je činitelem děje Bůh, avšak v řečtině stojí pasivní tvar, který můžeme považovat za *passivum Divinum*.

c Septuaginta přidává sloveso, buď kvůli opisu, nebo lepšímu porozumění textu.

14a Panuje zde lehká nejistota, zdali je řeč o gazele, lani, či daněle, nebo mláděti některé z nich.

b Výraz זָהָב může značit jak stádo (bravu), tak ovci. Řečtina zde rozvádí „ovci“ přívlastkem „bloudící“.

cd Řečtina zde spojkou ὅστε tvoří vedlejší důsledkovou větu, čímž se odchyluje semitskému slohu předlohy, na druhou stranu však ὅστε převádí místo ve významu „každý“ doslovně jako ἀνθρώπος. Viz poznámka 8d. Vulgáta zde přizpůsobuje překlad svému úzu.

16b V Septuagintě je inverzní slovosled.

17a Řecká verze vynechává zájmeno „já“.

18a Obtížné čtení tohoto místa může být způsobeno porušením textu, jak tvrdí např. Otto Kaiser⁴⁵. V každém případě, ať už luky pokládáme za podmět, nebo předmět, řečtina stejně jako latina zde nabízí „šipy“ (nebo jiné střely).

b Poetickou formulaci „plod života (břicha/útroba)“ ekvivalentní *fructus ventris* převádí Septuaginta jako „vaše děti“ a Vulgáta „kojené děti“.

19 Řečtina se zde vyznačuje poměrně velkým posunem způsobeným přeformulováním první části verše. Z království se stali králové, tedy z neživých substantiv osoby, přesně jako ve **4b**. Může to být způsobeno také neúplným pochopením hebrejské předlohy.

20b Řečtina ani latina se zde neshodnou v překladu slovesa יָבֵן, podle oné je to vejít, podle této založit. Blíže je svým překladem hebrejštině Vulgáta. Dále zde překladatel řecké verze překládá idiomatické „od pokolení do pokolení“ jako „po mnohá pokolení“, zatímco v latině nalezneme kalk.

c Septuaginta zde překládá „stanovat/rozbít stan“ jako „projít“.

⁴⁴ Tím, že ho v Egyptě vzniknuvší LXX překládá jako „kámen“, by mohlo být naznačeno, že se nejedná o slovo vypůjčené z egyptského jazyka. (Mohlo by však též pocházet z Núbie nebo z akkadštiny.)

⁴⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 10.

21b Je pozoruhodné, že v Septuagintě je za slovo תַּחַשׁ kladeno slovo ἦχος, které sice není významově souznačné, ale zní docela podobně.⁴⁶ V latině naopak najdeme výraz „drak“ (*dracō*). Proč tomu tak je, bude diskutováno níže.

c I zde se liší překlady slova תַּחַשׁ, jež podle řečtiny znamená sirénu a podle latiny pštrosa. Naopak Jeroným za sirénu pokládá výraz תַּחַשׁ.

d Podobné obtíže se váží k pojmu תַּחַשׁ, řečtina je zahrnuje pod mnohoznačný termín „démoni“, zatímco latina je převádí jako *pilōsī*, tedy chlupaté/chlupatce.

22a Zvukomalebné slovo תַּחַשׁ překládá latina též zvukomalebně, jako *ulula*, tato jména mají naznačovat, že bytost, kterou označují, vydává kvílivý zvuk nebo úpění. Z toho důvodu je těžko pochopitelné, proč řečtina zde z celého svého bestiáře nabízí právě onokentaury. Septuaginta zde nespecifikuje, kde přesně se mají noví obyvatelé rozmáhat, udává prostě „tam“.

b Výraz תַּחַשׁ je rovněž oběma indoevropskými překlady pojímán dosti různě, v případě řečtiny je to „ježek/ježovka“, pro latinu siréna.

c Řečtina je nadále úspornější ve vyjadřování. Chybí zde, oproti oběma dalším verzím, slovo „čas“.

d Zde řečtina přeformulovala svou předlohu a místo „jeho dny nebudou prodlouženy“ udělala „a nebude prodlévat“. Je zde tedy nevyjádřený podmět, jakési „to“, co všechno bylo popsáno výše, tedy den Hospodinův.

⁴⁶ Jindy se zase v Septuagintě vyskytují počtčtělč hčbřčjskč včřazy např. תַּחַשׁ - γιώρα, nebo aramejskč גיורא za γιώρας. V Iz 14,1 je pak תַּחַשׁ přčveden jako γιώρας.

Výklad

1 Výnos o Babylónu, který spatřil Izajáš, syn Amosův.

Klíčovým termínem celé knihy Izajáš je „vidění“ (הִרְאָה), a to jak ve smyslu činnosti, tak ve významu zprávy přijaté od Hospodina, která je hlavním žánrem prorocké výpovědi nejen u Izajáše. Celá kniha začíná nadpisem Vidění Izajáše, syna Amosova, kteréž viděl... (Iz 1,1 B. kral.). Na počátku druhé kapitoly opět: „Slovo, kteréž viděl Izaiáš syn Amosův o Judovi a Jeruzalému.“ (Iz 2,1 B. kral.) Je tu paradoxní formulace – slovo, které je viditelné. Ale může to být také slovo zřejmé, zjevné – tedy zjevené. Zjevené slovo je pak charakteristické pro profétii jako celek.

Sbírka „výnosů“ proti národům zde v Iz 13,1 začíná: „Břímě Babylona, kteréž viděl Izaiáš syn Amosův.“ (Iz 13,1 B. kral.) Názvem žánru v této sbírce výroků soudu je נִשְׁמָה, o kterém již byla zmínka v poznámkách k hebrejskému textu. Nyní je třeba ještě tuto zmínku rozvést. V Českém ekumenickém překladu nalézáme toto slovo přeložené jako „výnos“ - což by byl jeho přenesený význam – zatímco Bible kralická se drží jeho základního významu břímě/břemeno. Tohoto překladu se chceme v této práci držet. Asi nejpádňější argument pro překlad „břímě“ je, že většina výskytů tvaru נִשְׁמָה je míněna doslovně jako břemeno, náklad nebo zátěž. Český překlad „výnos“ se zdá být elegantním řešením. Břemeno se přece nosí, tudíž výnos. Důraz však, dle našeho soudu, není ani tolik na vynášení, ale spíše uvalení a na tíži nesení. Ne potom na tom, kdo vynáší, ale na tom co se musí nést. Lepší český překlad by tedy byl „úval“ nebo „zátěž“. Důležité je v tomto ohledu, že výroky proti cizím národům v knize Izajáš a jinde (Mal 1,1) jsou vždy vůči svým adresátům zabarvené negativně, zatímco výraz výnos je vlastně kontingentní, může být dosti ambivalentní. Na druhou stranu „hrozba“ je poměrně jednoznačné pojmenování žánru, a tou podle všeho נִשְׁמָה je - a to i v 2Kr 9,26, kde jde v reminiscenci o hrozbu vynesenu proti domu Achabovu. O termínu נִשְׁמָה píše tvůrci poznámek k Šestidíle následující: „Břímě tj. Proroctví o bídách a těžkostech a tak i zkažení, kteréž z uložení Božího na Babylon přijíti mělo.“ 2 Kr 9,25 pozn. t: „H[ebrejsky] břímě: totiž, předpovědění pomsty: hrozná proroctví.“ Př 30,1 pozn. b: „massa tj. břímě: vlastně kázání neb řeč o věcech těžkých, zarmoucených, a hrozných: tuto za zvláštní naučení, neb sentenci béře.“ Jestliže pak slovo נִשְׁמָה není nutně *nomen dicendi*, nepředstavuje pak jeho vidění tak velký logický paradox. V každém případě je tento výraz poněkud obtížný, jak dokazuje i překladatel septuagintního Izajáše, který tento útvar nazývá ὄρασις – vidění. Jindy však (Iz 14,28) překladatel převedl slovo jako ῥῆμα – výrok/slovo. Nakonec je stejně přesný význam tohoto hebrejského slova v tomto kontextu dodnes obestřen tajemstvím.

Tomuto אִשָּׁמ, ať už je to cokoliv, je však připsáno autorství Izajáše, syna Amósova. Je to jediný „výnos“, u něž je tak učiněno. Zároveň je to ale první oddíl sbírky, takže její autor či redaktor nejspíše zamýšlí vztáhnout tuto prorockou autoritu i na všechny další „výroky“ proti cizím národům. Uvedení jména Izajáš i s patronymem se nachází dříve v knize ještě ve verších 1,1 a 2,1, kdy předznamenává nové nasazení (stejně tak verš 20,2 a 37,5; 37,21; 38,1). Zároveň jde o otevření sbírky prorockých řečí proti cizím národům, tudíž je tento oddíl velmi závažný. První dva výroky jsou, jak píše O. Kaiser, namířeny proti světové metropoli (*Weltstadt*) a světovládci (*Weltherrscher*), majíce přítom, ač adresovány konkrétnímu místu a jednotlivci, též kosmický dosah.

Je též důležité poznamenat, že zde zmíněný Amós – tedy vlastně Ámoc (אִמּוֹס) – není totožný s prorokem Ámosem (אִמּוֹשׁ). Nicméně tato jména v českém (jako už ve starořeckém) přepisu poněkud splývají. Ve Starém zákoně však jméno אִמּוֹס náleží právě jediné postavě (která navíc nikde ani sama nejedná), totiž otci proroka Izajáše.⁴⁷ Tento řídký výskyt by mohl mluvit pro možnost, že to nejspíše nebylo ve starém Izraeli⁴⁸ jméno příliš časté. Jméno Amós má znamenat Silný⁴⁹ nebo přímo Síla⁵⁰.

2 Na hoře holé vztyčte korouhev, zvyšte hlasu k nim, zamávejte rukou, ať vejdou branami urozených.

Tímto veršem začíná samotná prorocká promluva. Jsou zde osloveni neznámí adresáti. (Podle verše 17 by mohlo jít o Médy.) Jisté je, že se tu od počátku setkáváme s vojenskou terminologií, konkrétně s prostředky komunikace v poli. Figuruje zde korouhev (דָּגָל) a další nástroje vojenské signalizace: pokřik a gesto rukou. Signální znamení má být umístěno na lysé hoře, hoře bez porostu, aby bylo už zdáli dobře viditelné. Ostatní jazykové verze se v přívlastku hory rozcházejí. Podle Septuaginty je hora plochá a podle koptštiny široká, to by v sobě mohlo zahrnovat myšlenku, že tato hora může být sama shromaždištěm vojska. Vulgáta překládá „temná/chmurná“, to však s hebrejskou předlohou příliš nesouvisí. (Jeroným udělal chybu v tom, že pochopil הַפְּשִׁיטָה – plochý jako הַפְּשִׁיטָה – soumrak.) Co znamenají brány urozených, je těžké uhodnout. Předejme nyní slovo Otto Kaiserovi:

Jako cíl útoku jsou podle předloženého hebrejského textu zmíněny „brány urozených“. Tímto obratem je buď poeticky popsáno jedno nebo více hlavních měst, nebo jeho nejvýznamnější

⁴⁷ Výskyty: 2Kr 19,2; 19,20; 20,1; 2Pa 26, 22; 32,30; 32,32; Iz 1,1; 2,1; 13,1; 20,2; 37,2; 37,21; 38,1.

⁴⁸ Stejně jako Ámos – Am 7,10.11.14.

⁴⁹ ISBE Bible Dictionary *ad loco*

⁵⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-865-9. Dostupné také z: <https://cache.obalkyknih.cz/file/toc/89018/pdf> s. 73.

brány. Příležitostně v tomto výrazu mohla být poznána narážka na jméno Babylónu jako *bābilu* „boží brána“ nebo *bābilāni* „brána bohů“. Ale byla by to nešťastná narážka už jen proto, že mezi bohy a urozenými je kvalitativní rozdíl.⁵¹ Nadto není objasněno, zda bylo básníku akkadské jméno města vůbec srozumitelné, srov. Gn 11,9. Konečně dosud nelze získat žádnou jistotu v otázce, zda měly verše 2-5 vůbec již předem před očima útok na Babylón. Tento obrat samotný je možné v nynější souvislosti myslet jako namířený proti velkému počtu měst.⁵²

S tím můžeme souhlasit i dnes. K tomu Septuaginta chápe „urozené“ jako adresáty zvolání: „Otevřete, urození!“. To nás však nikam dále neposouvá. Komentátoři Šestidílkky pak měli za to, že „brány urozených“ znamenají brány babylónské, jelikož ten byl sídlem vládců. Tento pohled je asi nejpřirozenější a nejvíce po ruce. Zda se při zmínce o hoře ozývá narážka na Íránskou hornatinu, odkud mají přijít Médové, nebo jde o vzpomínku na obléhání Jeruzaléma, zde nelze rozhodnout.

3 Já jsem přikázal svým posvěceným, též jsem zavolal i své bohatýry k vykonání hněvu mého, jásající nad mou důstojností.

Nyní se vyjevuje, kdo jsou příjemci rozkazů neznámého vojevůdce. Adresáty nebo jedněmi z adresátů jsou posvěcení (a) bohatýři. Text nám nyní ozřejmuje, že tímto vojevůdcem, nad kterým jeho muži jásají, je Bůh. V příštím verši pak zazní samotné jméno Hospodin. Posvěcení bojovníků a také záměr vykonat Boží hněv klade toto vojenské tažení jako svatou válku. Kaiser k tomu pozanamenává následující:

Posvěcení válečníků⁵³ spadá spolu s charakterem vojenského tažení do souvislosti svaté války. Podle rozšířeného názoru spočívá posvěcení válečníků ve zdržování se pohlavního styku a snad také alkoholických nápojů⁵⁴. Deuteronomium 23,10n každopádně ukazuje, že uvnitř polního tábora byly jisté sexuální procesy tabuizovány. Rovněž 2S 11,10 nechává poznat, že na plem ležícím vojsku byla vyžadována pohlavní zdrženlivost.⁵⁵ Verš 16bβ tomu nemusí protirečit, jelikož bylo třeba rozlišovat mezi chováním před a po vítězství. Konečně z Numeri 31,19nn lze vyvodit, že po ukončení vojenského tažení musely být provedeny určité očišťovací rituály.

⁵¹ Pro opačný názor „Tak [urození] byli totiž babylónští bohové titulováni (akk. *ilāni rabūti*).“ viz *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. s. 98.

⁵² KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 14-15.

⁵³ Srov. k tomu Mí 3,5; Jr 6,4; 22,7; 51,27n a Jl 4,9 dále Sf 1,7.

⁵⁴ Srov. k tomu F. Schwally. *Der Heilige Krieg im alten Israel*. Leipzig 1901, s. 60 a G. v. Rad. *Der Heilige Krieg im alten Israel*. Göttingen 1952², s. 7. Jinak M. Weiss. *The Origin of the Day of the Lord - Reconsidered*. HUCA 37. 1966, s. 32nn. V novější práci Sa-Moon Kanga však tyto teorie nehrají roli. KANG, Sa-Moon. *Divine war in the Old Testament and in the ancient Near East*. Berlin: W. de Gruyter, 1989. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 177.

⁵⁵ Proti Weissovi lze rozlišit tak řka mezi dovolencem (rekreantem) a frontovým vojákem.

Podle Kaisera tedy znásilňování poražených posvěcenými až po ukončení boje není v rozporu s toraickými vojenskými řády. Je však otázkou, mají-li tito posvěcení zachovávat tyto řády platné v Izraeli. Na druhou stranu je ale možné, že text předpokládá právě toto. Může být rovněž myslitelné, že jsou zasvěceni toliko účelu zničit světovou metropoli a nadto od nich není vyžadováno nic, podobně jako Kýros je Hospodinův pomazaný, ačkoliv zřejmě nedodrží Zákona. Tímto směrem ukazují například již kraličtí komentátoři, píšící, že je tu řeč o Médech a Peršanech (harmonizace s Iz 21,2), „kterých ne proto, že by svatí před obličejem jeho byli, posvěcenými nazývá; ale že k tomu od Boha obrácení a nastrojení byli, aby soudy a pomstu nad Babylonskými konali.“⁵⁶ I toto je dobré vzít v úvahu.

4 Hlas davu na horách podobný lidu početnému, hlas vřavy království, národů shromážděných, Hospodin zástupů shromažďuje zástup k boji.

Otto Kaiser navrhuje místo *חֲמֹתָם* číst *חֲמֹתָם*.⁵⁷ Toto řešení pak dovoluje dodržet paralelismus:

Hlas davu na horách; hluky lidu početného.

Podle něj je možné, že tato změna čtení mohla být způsobena záměrem vzdálit toto božské svolání armád lidské sféře.⁵⁸ To se jeví být spíše než čímkoliv jiným spekulativním vysvětlením. Různočtení obsažené v aparátu BHS je takřka bez významu⁵⁹, taktéž ostatní jazykové verze jsou ve shodě.

V tomto verši se vrací motiv hor; hora už není jen místem, na kterém je vztyčena korouhev (v. 2), ale hory slouží za shromaždiště vojsk. (Zde je možné vidět souvislost s v. 2 v překladu Septuaginty – plochá hora se hodí za shromaždiště spíše.) Nyní také je výslovně jmenován Hospodin, jenž je strůjce celého dění. Zda hory mají evokovat hornatý Elam nebo Judsko nelze, jak už bylo řečeno, rozřešit. Od věty „Hospodin zástupů shromažďuje zástup...“ se text posouvá od auditivního stylu k popisu, nyní se tedy recipient dovídá, co všechen výše popsáný hluk značí. Sama tato výpověď je slovní hříčkou, kterou málokterý překlad podrží. Hospodin šikující (mustrující) armádu k boji není nikterak specifickým tohoto oddílu, např. v Joz 5,14 figuruje velitel Hospodinova zástupu.⁶⁰ Jak uvidíme, Hospodin shromažďuje k boji jak své pozemské síly, tak i nebeský zástup.

⁵⁶ DITTMANN, Robert, ed. *Bible Kralická šestidílná: kompletní vydání s původními poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-78-1.

Iz 13,3 pozn. e.

⁵⁷ *חֲמֹתָם* – hluk.

⁵⁸ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 8-9.

⁵⁹ Místo: „hlas vřavy království, národů shromážděných“, – „hlas vřavy, království národů shromážděných“.

⁶⁰ K mustrování před nástupem k boji srov. Joz 8,10; 1S 11,8; 1Kr 20,15 a 2Pa 25,5.

5 Přicházejí ze země daleké od končin nebes, Hospodin a nástroje hněvu jeho, aby zničil celou zemi.

Vojsko, o kterém již byla řeč, je zde označeno jako „nástroje jeho hněvu“ s nimiž přichází Hospodin. Septuaginta překládá pasáž poněkud jinak: „přikazuje přijít ze země...“. Této skutečnosti si všímá jedině BHK⁶¹. „Nástroje hněvu“ (podle Kralických „osudí“) nebo také náčiní, zbraně Septuaginta interpretuje jako ozbrojence (v množném čísle). Otázkou zůstává, zda je zemí míněna pouze Babylónie (viz např. kraličtí komentátoři) nebo celý svět, této univerzalistické interpretaci přitakává např. Septuaginta. Samotná hebrejščina obsahuje obě možnosti. Příchod od končin země velice připomíná Iz 5,26 I vztyčí korouhev k dalekému pronárodu, hvizdem jej přivolá od končin země. Hle, přijde rychle a hbitě. (ČEP)

V tomto verši figuruje též korouhev (v. 2). Skutečnost, že zkáza přijde skrze neznámý národ z velké dálky, má dle Kaisera prohlubovat hrůznost celého proroctví.⁶² Končiny nebes by měly, alespoň podle tradiční blízkovýchodní kosmologie být místem, kde doléhá nebeská klenba na zemi. Končiny země nebo též okraj země mají už jakousi souvislost s tím, co se rozkládá mimo svět. Svou odlehlostí od *axis mundi* mají národy „od končin nebes“ kontakt s chaosem, který nyní vnáší i do oblastí blíže středu světa. Povšimněme si pro příště, že o tomto národu je řečeno: „jeho střely budou naostřené, všechny jeho luky připravené...“ (Iz 5,28 ČEP).

6 Kvilte, neboť blízko [je] den Hospodinův, jako záhuba od Všemohoucího přijde.

V tomto verši pozorujeme zřetelný předěl. Po delší popisné části začíná nové nasazení imperativem. Mění se taktéž imperativy. Jestliže v první části se Hospodin obracel ke svému vojsku (popřípadě k vlastnímu lidu za hradbami), nyní tento příkaz patří jeho nepřátelům. Samotné slovo קְוִיִּי (kvílejte) je zvukomalebné. Proč je nárek na místě, ozřejmuje následující věta. Kraličtí komentátoři píší, že sloveso může znamenat také „vyjte“, tedy jako zvířata. Uvádějí odkaz ke Abk 1,8⁶³ a 2,8⁶⁴. Základní myšlenku lze shrnout takto: protože se Kaldejeci chovali jako vlci, mají nyní jako vlci výt. Tento tvar je však užít výhradně o lidech⁶⁵ s výjimkou Za 11,2, kdy je řeč o stromech (Kvílejte, bášánské duby...). Ve všech třiceti dvou výskytech tuto činnost provádějí lidé

⁶¹ KAHLE, Paul Ernest, KITTEL, Rudolf, ed. *Biblia Hebraica*. Ed. 6. Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1950.

⁶² KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 9.

⁶³ Koni jeho ... lítější nad vlky večerní...

⁶⁴ ... pro vylití krve lidské, a nátisk činěný zemi...

⁶⁵ Výskyty Iz 13,6; 23; 1.6.14; Jr 25,34; 48,20; 51;8; Ez 30,2; Jl 1,11,13; Sf 1,11; 11,2.

a jednou dvakrát stromy.⁶⁶ Pouze u Mi 1,8⁶⁷ se poblíž slovesa nacházejí šakalové, kteří však s tímto slovesem přímo nesouvisí.

Samotný vznik konceptu dne Hospodinova je podnes sporný. Otto Kaiser o něm uvádí následující:

„Podle dnes obecného názoru lze víru v den Hospodinův jakožto den Soudu stopovat zpět až do osmého století, kde je poprvé doložen u Am 5,18-20 a pak u Iz 2,6-22. Zda se obě místa vskutku vztahují zpět až ke zmíněným prorokům, nebo zda celá představa nevyrostla spíše na půdě poexilních očekávání, si žádá v souvislosti s osvětlením dějin redakce prorockých knih dalšího objasnění.“ Odvození představy o dni Hospodinově je v současném bádání sporné. Během něj jej chtěla jedna řada badatelů v návaznosti na Mowinckela odvodit z myšlenkového dědictví předexilního podzimního svátku „dne Hospodinovy slavnosti“ (Oz 9,5), ačkoliv von Rad hledá jeho „vlast“ v okruhu představ týkajících se svaté války. Opět jinak v něm [dne Hospodinově] chtěl Weiss rozpoznat variace na proroka Ámose a každopádně podtrhnul jeho případnou příslušnost k představám o teofanii.“⁶⁸

Takto roztržité tedy je bádání od počátku osmdesátých let minulého století. Slovní hříčka, obrat „jako záhuba od Všemohoucího“ יְהוָה הַשָּׂדֵה se nalézá i v Jl 1,15. Jde tu o názvuk na sloveso שָׂדַח – ničit. (Podle některých autorů zde jde o bouřného démona.⁶⁹) Od tohoto kořene byl pak i tradičně vykládán význam titulu Šadaj, tedy jako „můj ničitel“, odvozen je však nejspíše od akkadského *šadū*, tedy mj. prs (hebr. שֵׁן), byl by to tedy bůh či bohyně prsů, tedy živitelské a blahodárné božstvo. Na druhou stranu z tohoto akkadského slova, jehož primární význam je hora, pochází i hebrejské הַרְשֵׁן – pole.⁷⁰ Toto „pole“ však neznamená jenom obdělávanou plochu země, ale též pláň, rovinu a pustinu. Patronkou pustých míst a divé zvěře byla v starosemitském náboženství bohyně Aštarta, jejímž titulem (nebo snad jedním aspektem) byla Aštarta pole.⁷¹ Spolu se svým manželem Baalem tedy měli pod ochranou nedomestikovanou sféru kosmu obývanou divokou zvěří.

⁶⁶ Výskyty Dt 32,10 Iz 13,6; 14,3;15,2n. 16,7; 23,1.6.14; 52,5; 65:14; Jr 4,8; 25,34; 47,2; 48,20.31.39; 49,3; 51,8 E 21,17; 30:2; Oz 7,14 Jl 1,5.11.13 Am 8,3 Mi 1,8; Sf. 1,11; Za 11,2.

⁶⁷ Naříkat nad tím musím a kvílet, chodit bosý a nahý, dám se do nářku jak šakalové, do truchlení jako pštrosi, (Mi 1,8 ČEP).

⁶⁸ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 16.

⁶⁹ BROYDÉ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515.

⁷⁰ viz lexikon BDB, heslo הַרְשֵׁן .

⁷¹ HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s., s. 302.

Budeme-li tedy následovat intenci básníka, pak „od Ničitele (יִשָׁר) přijde zničení (יָשַׁר)“; a toto zničení – pokračujeme-li již za básníkova slova v téže hře názvuků – osadí zanechané trosky démony (יָשַׁר). Posledně jmenovaný výraz se v námi sledovaném oddíle sice nevyskytne, ale jsou tu přítomna jeho synonyma, viz níže komentář veršů 21-22.

Ve starším bádání se setkáme i s takovýmto názorem:

„Izraelité také obětovali oběti *šédím* (Dt 32,17; Ž 106,37). Jméno יָשַׁר ... dlouho chybně spojované se „Všemohoucím“ (יָשַׁר) označuje bouřného démona (z יָשַׁר Iz 13,6...). V kaldejské mytologii bylo sedm zlých božstev známo jako *šédím*, bouřní démoni zobrazovaní v býčí podobě; a protože byly tyto býčí kolosy představující zlé démony zvláštním zákonem protikladů užívány také jako ochranní géniové královských paláců, tak podobně jméno „*šéd*“ na sebe vzalo v babylónské magické literatuře význam příznivého génia.“⁷²

Ukazuje se však, že tento názor je poněkud přepjatý. V tomto verši jde spíše než o bouřného démona o druhotnou (nepravou) etymologii – více k vlastní etymologii *šadaj* viz výše. Jde spíše o názvuk než o vnitřní souvislost slov יָשַׁר a יָשַׁר. Podobně upřílišeně se vydává ve výkladu starozákonní překladatelská komise ČEPu, když se soustředí na starosemitský základ slova *šadú* – hora. Přitom tito komentátoři rozehrávají možnost příbuznosti s babylónskými kosmologickými představami – svět byl zobrazován jako mohutná hora – a také s narážkami na sídelní horu boha Marduka, která byla také brána za symbol jistoty a nezměnitelnosti řádu světa.⁷³ Je však těžko prokazatelné, že by autor Výroku proti Babylónu s touto oblastí představ vědomě pracoval.

7 Proto všechny ruce ochabnou a každé srdce člověka změkne.

⁷² The Israelites also offered sacrifices to the shedim (Deut. xxxii. 17; Ps. cvi. 37). The name יָשַׁר (believed by Hoffmann, "Hiob," 1891, to occur in Job v. 21), for a long time erroneously connected with "the Almighty" (יָשַׁר), denotes a storm-demon (from יָשַׁר, Isa. xiii. 6; A. V. "destruction"; compare Psxc. 6, יָשַׁר, "that stormeth about"; A. V. "that wasteth"). In Chaldean mythology the seven evil deities were known as "shedim," storm-demons, represented in ox-like form; and because these oxcolossi representing evil demons were, by a peculiar law of contrast, used also as protective genii of royal palaces and the like, the name "shed" assumed also the meaning of a propitious genius in Babylonian magic literature (see Delitzsch, "Assyrisches Handwörterb." pp. 60, 253, 261, 646; Jensen, "Assyr.-Babyl. Mythen und Epen," 1900, p. 453; Sayce, *l.c.* pp. 441, 450, 463; Lenormant, *l.c.* pp. 48-51). in: BROYDÉ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people...* Volume IV, *Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515.

⁷³ *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. s. 99.

V tomto verši je rozveden účinek předchozího. Blížící se den Hospodinův s sebou nese ustrnutí a úlek, který paralyzuje, takže obránci nejsou schopni žádného smysluplného odporu. Ochromení postihne ruce, jakožto část člověka, kterou jedná: žíví se, vyrábí a v neposlední řadě bojuje. Srdce není pouze centrem emocí, ale také rozumu, rozvažování a chtění. Všichni, o kterých je tu řeč, tedy nemohou proti přicházejícímu soudu vystoupit ani aktivně se zbraní v ruce – jejich ruce povolily a neudrží zbraň, ani tváří v tvář neodvratnému nemohou vymyslet, co dělat, nebo se pro to rozhodnout. Takto musí zchromlí očekávat svůj nevyhnutelný konec.

8 A budou zděšení, bolesti a svírání je zachvátí, jako rodička se budou svíjet, každý nad bližním (jeden nad druhým) se ustrnou, podobné plameni [budou] jejich tváře.

V první části verše konstatuje Kaiser porušení textu, stejně tak činí poznámkový aparát BHS. Tvzení „a budou zděšení“ chybí podmět a zdá se tak, že mu nejspíše předcházela nějaká výpověď. Zmíněný badatel opatrně navrhuje s ohledem na 2S 4,1; Jr 6,24 a zvláště 50,43⁷⁴ následující rekonstrukci: „Ať to slyší mužové babylónští a velmi se vyděsí.“ Avšak připouští, že jistoty zde nelze dosáhnout.⁷⁵ Určitou pomocí může být vzít v potaz textové svědectví Septuaginty, ta zde totiž podmět uvádí. Jsou to starci, kdo se zděsí. Český překlad⁷⁶ navrhuje překládat slovo $\pi\rho\epsilon\sigma\beta\upsilon\varsigma$ místo stařec/stařešina jako posel/vyslanec s odkazem na Nu 21,21, kde je takto převeden výraz אֲנִי־מַלְאָכִים . Byli by to tedy vyzvědači, které vyděsil pohled na přicházející armádu. Tento návrh má svou logiku, protože tito poslové nebo vyzvědači by spatřili postupující vojska jako první, nejeví se však být zcela průkazným. Mohlo by tu stejně tak jít o rozšíření výčtu postižených dnem Hospodinovým z veršů 15 (muži), 16 (děti, domy, ženy) a 18 (mladíci, děti) o nejstarší generaci. Jinak je ovšem též možné, že tato výpověď stála i původně s nevyjádřeným podmětem a byla míněna obecně.

Nacházíme tu i motiv porodních bolestí. Tyto bolesti mají se dnem Hospodinovým společné to, že je lze předpokládat, zároveň jsou velmi silné a nelze jim uniknout. Porodní bolesti zde zmíněné se podobají návalu úzkosti a ataku paniky, která paralyzuje obyvatele města ještě dříve, než začne

⁷⁴ Jr 50,43 (ČEP) Babylónský král uslyší o nich pověst, jeho ruce ochabnou a zmocní se ho úzkost jako bolest rodičky.

⁷⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 9.

⁷⁶ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

skutečný boj⁷⁷. Takto zneschopnění měli být ti, které Hospodin Izraelcům „vydal do rukou“, například obyvatelé Pelišteje (Ex 15,14). Velice podobné vyjádření jako u Izajáše nalezneme u Ez 21,12⁷⁸. Lidé tedy budou (na rozdíl od rodičky) bez hlesu zírat jeden na druhého a podle Kaisera „se začnou potit“⁷⁹. Tak interpretuje, že jejich tváře budou jako plamen – jako brunátnost. Toto ale i jiné pochopení znali také Kraličtí: „[otiž] tak bledí a téměř žlutí budou, jakovýž se plamen vídá: aneb jakáž se tvář přede dnem u ohně dělajícího spatřuje, bledá požlutlá a jako mosazná neb mrtvá“⁸⁰. Na tomto rozrůznění výkladů, která však ukazují podobným směrem, vidíme, jak tento básnický obraz probouzí představivost. Další možností výkladu této metafory je, že ony tváře podobné plameni se mohou jako plamen měnit, tedy jednu chvíli být mrtvolně bledé, jindy ohnivě rudé. Máme tedy před sebou v tomto verši barvitý popis tělesných projevů hrůzy a stresové situace obecně. (Je také možné, že porodní bolesti mohou být metaforou pro zrod něčeho nového po odeznění Hospodinova hněvu.)

9 Hle, den Hospodinův přichází přísný a zuřivost a rozhořčení hněvu, aby obrátil zemi v hrůzu, a vyhladil z ní její hříšníky.

Na začátku této výpovědi zaznívá makrosyntaktický signál „hle“, který je vlastně také imperativ. Stavbou se tento verš podobá verši šestému. I zde se dostává do popředí pojem „den Hospodinův“. ČEP i Otto Kaiser považují první spojku γ za *waw-concomitantiae*.⁸¹ Význam je však velice podobný jak v našem, tak tomto pojetí.

Nyní se také dovídáme více o dni Hospodinově. Za prvé že je hrozný a jedná se při něm o Boží soud. Otto Kaiser poznamenává, že při dni Hospodinově se zjevuje Bůh sám.⁸² Hospodin přichází (spolu s vojskem) vykonat svůj hněv.⁸³

⁷⁷ K bolestem rodičky viz Oz 13,13; Mi 4,9n; Jr 6,24; 49,22.24; 50,43; Iz 21,3; Jl 2,6; Iz 26,17; Ž 48,7 ad. in: KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 17. pozn. 47.

⁷⁸ Až se tě zeptají: »Nad čím vzdycháš?«, odpovíš: »Nad zprávou, která přichází«. Každé srdce ztratí odvahu a všechny ruce ochabnou, každý duch pohasne a všechna kolena se rozplynou jak voda. Hle, už to přichází a nastává, je výrok Panovníka Hospodina." (ČEP)

⁷⁹ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 17.

⁸⁰ Iz 13,8 pozn. t.

⁸¹ Proti tomu viz *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2 *sub loco*.

⁸² A uvádí následující odkazy: Srov, Ž 50,3; 96,13; Iz 35,4; 40,10; 59,19; 63,1nn; 66,15; Mal 3,2; dále Ex 19,9; 20,24; Dt 33,2; Sd 5,4; Ž 68,8 a Ab 3,3. KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 17.

Opět se vynořuje otázka, zda má být zpuštěn celý svět nebo jen určitá krajina. Univerzalistické pojetí opět drží nade vši pochybnost opět Septuaginta (ὅλη ἡ οἰκουμένη). Dovídáme se, že Hospodin přišel ničit a pálit zemi za jasným účelem – aby z ní vyhladil hříšníky. Toto slovo se nakonec obrací na veškeré čtenáře a může působit i mimo souřadnice „tehdy a tam“. Je to tedy podobná figura jako potopa světa (Gn 6,12n) nebo zničení měst planiny Jordánu (Gn 19), ke kterému se odkazuje i verš 19. Paralelu s výrokem o zničení hříšníků nabízí Ž 104,35a $\text{יִמְחוּ מִן־הָאָרֶץ הַחַיִּים} = \text{Ó by hříšníci vyhnuli ze země (B. kral.)}$. Boží spravedlnost je tu velmi nesmlouvavá a stojí v příkrém protikladu k jeho předchozí trpělivosti.

10 Neboť hvězdy nebes a jejich souhvězdí nezatřpytí se svým světlem, zatmí se slunce při vycházení svém a měsíc nezasvítl svým světlem.

Různočtení je co do gramatiky zanedbatelné. Velmi rozmanitá je ovšem terminologie použitá v různých verzích. O tom pojednáme samostatně.

Jestliže jsme se dotkli v předchozím výkladu Hospodinova pozemského zástupu, který tvoří „národ od konce nebes“, v tuto chvíli přichází ke slovu zástup nebeský. I tato síla poslouchá Hospodina. Se zatměním oblohy jako nástrojem Božího hněvu se setkáváme i v Ex 10 (metaforicky Jb 5,14; 12,25 ad.) Kaz 12,3; Iz 5,30 ad. – další výskyty zatmění jako příznaku Božího soudu podle Novotného slovníku Jl 2,10; Am 5,18; Mt 24,29; L 23,45; Zj 8,12; 9,2.⁸⁴ Tma obecně je symbolem smrti, hrobu, podsvětí, primordiálního chaosu (Gn 1,2) a vůbec sil nepřejících životu. „Mrtví jsou ti, kteří nevidí světla (Ž 49,20; 88,7).“⁸⁵ Nebeské úkazy dávají tomuto dění kosmický rozměr. Můžeme vzít v úvahu i myšlenku staršího českého výkladu.

„Babylón se držel slávy domněle předurčené hvězdami. [...] Nyní poznají, že nebeská tělesa jsou spojenci velmi iluzorní. Je tu postavena vůle živého Boha do protikladu s osudem »zapsaným« ve hvězdách.“⁸⁶

I tento aspekt je tu dost možná přítomen. Kromě světla, které zajišťuje život a jakoukoliv orientaci vůbec (což je dle našeho názoru prvotní význam),

⁸³ K Božímu hněvu viz Sf 1,15; Na 1,2nn; Ez 7,19; Pl 1,12; 2,21n; Iz 30,27nn a 34,6nn.

KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 17.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. R-Ž. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. s. 771-1399, [8] s. mp., [64] s. obr. příl. ISBN 80-7017-528-1. s. 1286.

⁸⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. R-Ž. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. s. 771-1399, [8] s. mp., [64] s. obr. příl. ISBN 80-7017-528-1. s. 1104.

⁸⁶ *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. s. 99.

přicházejí obyvatelé souzeleného města i o jistotu představovanou dokonalými a pravidelnými pohyby planet vůči stálicím.

Jejich souhvězdí

Tajemný tvar כְּסִילֵיהֶם (*jejich Kesilové*) je v hebrejské Bibli unikátní (pouze Iz 13,10). Častěji v ní najdeme singulár כְּסִיל, což je v první řadě hlupák, v náboženském smyslu svévolník, drzoun a blázen (Př 1,32; 10,1.18; Ž 49,11; 92,7 ad.) To by mohlo být pejorativní označení pro Nimroda (známého i z Bible⁸⁷), o němž věří například Arabové, že byl pro svou bezbožnost připoután na oblohu. Podobnou morfologii má i Orión, božský lovec, titán a také svévolník potrestaný bohy rovněž připoutáním k obloze.⁸⁸ Možná jde tedy o druhotné připodobnění Nimroda právě k této postavě. Ať už je Kesil jakékoliv souhvězdí, je docela dobře představitelné, že označení bájněho siláka za hlupce, a to navíc v plurálu, má předně dehonestovat zálibu Babylóňanů v astronomii⁸⁹. TWOT pojednává o tomto obtížném termínu následovně:

Kesil II. Souhvězdí (Iz 13,10), Orión (Jb 9,9; Job 38,31; Am 5,8). (ASV⁹⁰ a RSV⁹¹ totéž.) Vztah ke slovu kesil (hlupák) je nejistý, jelikož v pasážích knih Jób a Ámos kesil odkazuje k určité hvězdě, zatímco v Izajáši je plurál kesilêhem „jejich souhvězdí“ použit mnohem obecněji.

V Jb 9,9 Septuaginta překládá kesil jako „Hesperus“ (příbuzný mytologické Večernici, proto, Západ). Vulgáta činí totéž. V Jb 38,31, „rozvázat pouta Orióna“ (ČEP), se Septuaginta podobá: „uvolnit pás Orióna“. Vulgáta klade jméno Arcturus za Orióna (...*gyrum Arcturi poteris dissipare?*).

Ohledně přesné skupiny hvězd panují rozdílné názory. Arcturus je používán v různých překladech odlišně: v Jb 9,9 je Arcturus použit za překlad souhvězdí ásh, ale Septuaginta jej převádí co „Plejády“ a RSV a NASB⁹² „(Malý) Medvěd“. Arcturus je Septuagintou užit za stálici kímá (Jb 9,9), ale v Jb 38,31, jsou Plejády užity za kímí. Vulgáta používá Arcturus jako kesil. V Iz 13,10, „hvězdy nebeské a planéty jejich“ (Bible kralická), plurál kesilêhem, je přeložen Septuagintou, „hvězdy nebeské a Orión“. [Není, je to „Orión a celý nebeský svět“. J. L.]

Jsou i další možnosti. Targum Jonathan překládá kesil jako „obr“ v Jb 9,9 a Jb 38,31. Za Iz 13,10 čte Targum, „hvězdy nebeské a jejich titáni“⁹³. V současné arabštině se používá k označení souhvězdí Orión slova al gibbar, v současné hebrejštině gibbôr „silák/bohatýr“.⁹⁴

⁸⁷ Gn 10,8.9; 1Kr 1,10; Mi 5,5.

⁸⁸ podle: NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník. A-P*. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. xii, 769 s. ISBN 80-7017-528-1. s. 555.

⁸⁹ Podobný pejorativní plurál najdeme i ve slavném diktu Věry Pohlové: „Já bych všechny ty internety a počítače zakázala.“ [kurzíva J. L.].

⁹⁰ American Standard Version.

⁹¹ Revised Standard Version.

⁹² New American Standard Bible.

⁹³ Orión byl přitom jedním z titánů.

⁹⁴ TWOT (překlad J. L.).

Na území Mezopotámie pase stálice „pravý pastýř nebe“, totiž Orión. Někdy bývá ztotožňován s Tammuzem (pastýř země⁹⁵) nebo Papsukkalem. To byl posel bohů, zvláště Anuův a Ištarin.⁹⁶ Zvláštní je také překlad Septuginty „Orión a celý nebeský svět (κόσμος)“ nebo také „ozdoba nebes⁹⁷“. Tomu odpovídá i vulgátní překlad (*splendor*) nejspíše inspirovaný právě řečtinou. Poznatky nyní můžeme shrnout tak, že plurál *kesílové* je stále tajemný, existuje však určitá spojitost mezi kesílem/Nimródem a Oriónem, především v jejich roli lovce potrestaného bohy. Celý nebeský svět/ozdoba nebe je odvozena právě z užití hebrejského plurálu a znamená ostatní planety a stálice. Ještě zvláštnější je ale převod Orióna do koptštiny jako Hvězda Hórova.

Hvězda Hórova

Také v poznámce ke koptskému překladu je této hvězdě Hórově věnována pozornost. **π·COY ἡ·ζΩΡ** je poněkud záhadou. Je těžko ji s nějakým nebeským tělesem ztotožňovat. Může se jednat o překlad řeckého Oriónu? Ten sice tvoří hvězd více, ale možné to je. Mohla by to být Jitřenka (Venuše)? Snad ano, ačkoliv v jednom koptském dialektu (tzv. jihofajjúmské řečtině) je dosvědčena prostá výpůjčka z řečtiny – φωσφόρος. Třetí myslitelná možnost je že by hvězda Hórova mohla být ztotožněna s měsícem. To by jistě bylo možné (a navíc tomu nasvědčují aluze na mýtické vyprávění o vytrženém Hórovu oku⁹⁸), na druhou stranu pro měsíc má koptština slovo **π·OOZ**, které se objeví hned ve stejném verši. Tím by vznikl synonymní paralelismus, který nemá obdoby ani v řečtině, ani jinde. Podle Crumova koptského lexikonu je „Hvězda Hórova“ (**πCOYἡζΩΡ**) překladem souhvězdí Orion i v Jóbovi 38,31⁹⁹ (לִקְדָּר). Přesto se zdá být spojitost Hóra a Orióna poněkud temná.

ζΩΡ jakožto sloveso znamená strážit, strážiti (ale i dojit).¹⁰⁰ Bůh Hór je svou povahou neoddiskutovatelně spojen s „nadpozemskou“ sférou kosmu a může

⁹⁵ Tj. pastýř mrtvých; hvězdy bývají ztotožňovány s dušemi nebožtíků.

⁹⁶ HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s. s. 142.

⁹⁷ Tak *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.; *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izaiáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich a *A New English Translation of the Septuagint*. 2007. ISBN 9780195289756. dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>. a další.

⁹⁸ HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s. s. 90-95.

⁹⁹ CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X. s. 368.

¹⁰⁰ CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X. s. 697.

tak být ztotožňován skoro s kterýmkoliv vesmírným tělesem (Jitřenka, Večernice, Měsíc, Slunce, Jupiter...). Řešení, které se stále nejvíce nabízí je, že Hóra bylo v jeho počítání podobě Ὠρος možno zaměnit za Ὠρίων (genitiv Ὠρίωνος), koptsky by to pak byla byla dvojice ⲉⲠⲓⲛ a hypotetické [ⲉ]ⲠⲓⲠⲟⲛ . (Navíc uvažme i časté přidávání ostrého přídechu v koptštině k řeckým slovům, která takový přídech nemají, například ἔθνος → ⲉⲛⲉⲛⲟⲥ.) Na druhou stranu Usir, Hórův otec, byl ztotožňován právě s Oriónem. A Eset (Isis) jakožto Sirius (původně Sopdet ztotožněná s Esetou) tak následuje svého chotě po obloze.¹⁰¹ V tradičním egyptském náboženství je doložen kult pouze těchto dvou hvězd. V Egyptě nehraje astrologie sice zdaleka tak důležitou roli jako v Mezopotámii, a to až do doby helénismu¹⁰², což je právě doba vzniku Septuaginty. Nakonec musíme shrnout, že nejpravděpodobněji vyhlíží verze, která je nejprostší; jde o zvukovou podobnost mezi oběma jazyky. Nemůžeme však vyloučit ani možnost, že Orión je vlastně egyptský Usir a od něj je to k Hórovi velmi blízko.

11 A postarám se o špatnost světa a o nepravost svévolníků, a zničím pýchu troufalých a pyšnost tyranů snížím.

Ke slovu špatnost (הַפְּרָ) navrhuje aparát BHS i BHK přidat sufix tak, aby vzniklo „budu trestat svět pro jeho zlo¹⁰³“. Je to však jen nápad na vylepšení textu.

Objevuje se tu velmi nápadný negativní aspekt Božího navštívení. Zde se jasně ukazuje jeho ambivalence. Hospodin „navštíví“ špatnost světa. Navštíví ji ovšem trestem, který vede k její anihilaci. Sice se nedozvídáme konkrétní důvod, proč tento trest přichází, zato ale zjišťujeme, proti komu se trest obrací. Jsou to svévolníci, troufalí a tyraní. Jejich „vysokost“ myšleno vysokomyslnost, tedy pýchu Hospodin poníží. Podobné výroky známe z 1S 2,7 i z Nového zákona jako Mt 23,12; L 14,11; 18,14. Konečně i výše zmíněný text Ž 104,35¹⁰⁴ prosí o něco podobného, jako zde slibuje Hospodin učinit. Otto Kaiser si všímá toho, že Boží retribuce se odehrává pod příkrovem tmy, takže neviděný Bůh zůstane neviděn skrytý v temném mračnu a sám dá o sobě vědět především svým hromovým hlasem.¹⁰⁵ Podobně smýšlejí i Kraličtí, když píší:

¹⁰¹ HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s. s. 66.

¹⁰² ibidem s. 25 a 66.

¹⁰³ Tak například New American Standard Bible (NASB).

¹⁰⁴ Kéž hříšníci vymizí ze země, kéž svévolníci nejsou! (ČEP).

¹⁰⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 17.

„ten den bude jako nějaké veliké a hrozné povětrí¹⁰⁶, ješto všecko všudy vyvrací a szemí smísí...“¹⁰⁷. Tuto tezi by podporovala i židovská encyklopedie¹⁰⁸, která vidí souvislost mezi *šadaj* a bouřným démonem *šód*. Spíše však tu přichází na mysl spojitost s bouřným bohem Baalem Hadadem, tímto směrem ukazuje i verš 19. Zároveň by potom bylo pozemské vojsko už jaksí nadbytečné. To nás může vést k tomu názoru, že tyto meteorologické úkazy jsou spíše doprovodem vlastního zničení nepřátelským vojskem a více dokreslují atmosféru¹⁰⁹, než že by byly samotnou příčinou zničení města. Přípustná je ale i možnost, že živelná pohroma a útok nepřátelského etnika jsou diachronní. Nejprve „hrozné povětrí“ a pak teprve přicházejí plenit Hospodinovi posvěcení. Zároveň ale jsou tyto úkazy děsíci nepřítelů jasným znamením, že Bůh intervenuje ve prospěch útočníků. „»Zázračné«“ zásahy do řádu světa nemusejí nepřítelů přímo ničit, ale dezorientují je či ochromí (zastaší), takže je lze vojensky porazit.“¹¹⁰ Tohoto zde máme dobrý příklad.

Věnujme nyní pozornost označení těch, které přišel Hospodin ztrestat.

עֲשֵׂר – svévolník/bezbožník (Septuaginta zde ἀσεβής – bezbožník/ý; Vulgáta zde *impius*)

„[...] *rása*, jež se ve SZ vyskytuje 261krát [podle TWOT více než 266krát] a bývá překládáno i pojmem »hříšník«. Znamená původně toho, který byl před soudem prohlášen za viníka a musí být odsouzen. Opakem »bezbožného« je »spravedlivý«. Bezbožný znamená toho, kdo nemá správný poměr k Bohu. Nemusí být vysloveným atheistou, ačkoliv bible i řecký pojem »*atheos*« překládá výrazem »bezbožný«. Může jít spíše o praktickou bezbožnost krátkozrakých, soběstačných, požívačných a bezohledných, kteří nepřihlížejí k svému Učiniteli (Iz 22,11-14) a pro pýchu »nedbají na nic, protože všecko myšlení jejich je, že není Boha« (Ž 10,4; srov. 14,1; Jr 5,4n). Není v nich žádné bázně před Bohem (Ř 3,10-18; srov. 1,30n), žijí na světě bez ohledu na Boha. Bible označuje za bezbožné i ty, kteří z pýchy zbožnili sami sebe nebo svůj výtvar, např. stát (Ez 28,2; Dn 11,36; 2Te 2,4; Zj 13) anebo kteří z oposice vůči Bohu nahradili víru v Boha věrou v osud nebo v magické síly (Ko 2,16n; Ř 1,18-23; Ga 4,9). Bezbožný je na druhé straně ovšem

¹⁰⁶ Myšlena povětrnost, počasí. HAVRÁNEK, Bohuslav, BĚLIČ, Jaromír, Miloš HELCL, Alois JEDLIČKA, Václav KRÍSTKA a František TRÁVNÍČEK, ed. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2. nezměněné vydání. Praha: Academia, 1989. *sub loco*.

¹⁰⁷ Iz 13,6 pozn. o.

¹⁰⁸ BROYDÉ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515.

¹⁰⁹ Jako to známe z pozdější literatury, například romantické, že počasí dokresluje náladu a zvyšuje efekt celého příběhu. Ze všech uveďme třeba povídku *Zánik domu Usherů* Edgara Allana Poea.

¹¹⁰ PRUDKÝ, Martin. Tzv. „Svaté války“ ve starověkém Orientu a ve zvěstování Bible. *Zpravodaj Společnosti křesťanů a Židů*. Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2004/5764, (50), 8-15. ISSN 1802-2642. s. 9.

i ten, kdo je od Boha opuštěn, bez Boží pomoci (Ef 2,12); propadl Božímu soudu (1S 2,9; 2S 23,6; Jb 8,22; Př 2,22; 10,27; Iz 11,4; 57,20), i když na čas vládne zemí a daří se mu dobře, což vyvolává ve spravedlivých těžké otázky a pochybnosti (srov. Ž 73; Ř 9-11). NZ ovšem zdůrazňuje, že právě za bezbožné Kristus umřel (Ř 5,6; srov. Iz 55,7; Ez 3,18n; 18,20-23; 33,11).¹¹¹

Z tohoto popisu můžeme vyvodit, že „bezbožníkem“ je myšlen zpravidla ten, kdo „nepočítá s Bohem“ v praktickém životě, což se projevuje hlavně v horizontálních vztazích. Pro takového člověka je potom Boží soud opravdovým překvapením. Jelikož na svévolníky uvalí Hospodin „jejich hříchy“, mělo by se jim stát to, co dělali sami ostatním, nebo právě to, co za to zasluhují.

Další v pořadí je תי – troufalý/opovázlivce/pyšný (Septuaginta zde ἄνομος – bezzákonný, Vulgáta zde *infidelis* – nevěrný/bezbožný)

„[...] *zwd*¹¹² označuje něco, co se vzdouvá, překypuje; v přeneseném smyslu vše, co je drzé, zpupné, naduté; o člověku, jenž se činí větším, významnějším, než ve skutečnosti je (1S 17,28; Neh 9,10; Př 11,2; 13,10; 21,24; Iz 13,11; Jr 49,16; 50,31; Ez 7,10; Dn 5,20; Abd 3 aj. srovnej Ez 28,2.6).“¹¹³

TWOT dodává, že samotný תי znamená „pyšný, arogantní, troufalý“. Přídavné jméno, které se vztahuje dvanáctkrát k lidem a jednou k hříchům.¹¹⁴ Otto Kaiser hledá souvislost tohoto termínu s egyptským prostředím.

Starozákonní תי srov. Př 21,24 (Hrdého a pyšného jméno jest posměvač, kterýž vše s neochotností a pýchou dělá. B. Kral.) mohl odpovídat „prudkému“ egyptských mudroslovných textů, „který svým pocitům dává volný průběh, který začíná rozepří, je nespokojen a působí nesváry, nezná žádné způsoby, a proto všude naráží, u Boha i u lidí“.¹¹⁵

Termín תי je sice o poznání méně užívaný než נפשי (lze to vidět i na překladech Septuaginty a Vulgáty, které vlastně parafrázuji první výraz נפשי), přesto je možné ho poměrně přesně interpretovat i s použitím egyptských mudroslovných spisů.

¹¹¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník. A-P*. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. xii, 769 s. ISBN 80-7017-528-1. s. 71.

¹¹² Jde pouze o hypotetický kořen, neví se, zda jde o *mediae-waw* nebo *mediae-yod*.

¹¹³ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník. A-P*. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. xii, 769 s. ISBN 80-7017-528-1. s. 768.

¹¹⁴ Proud, arrogant, presumptuous. An adjective, which refers twelve times to people and once to sins. TWOT *sub loco*.

¹¹⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 18. pozn. 58.

Třetím a posledním nechvalným označením je טַרְדֵּן – tyran, ukrutník (Septuaginta zde – ὑπερήφανος¹¹⁶ – pyšný, domýšlivý; Vulgáta zde – *fortis* – silný).

Jak vidíme, starověké překlady zde nejsou docela doslovné. Spíše volné. Kaiser uvádí, že „טַרְדֵּן, násilník je člověk, který svým chováním vzbuzuje hrůzu“¹¹⁷. Pokud toto platí, pak je dobře myslitelné, že takovému uzurpátorovi není cizí ani svévole a domýšlivost (ὑπερηφανία), a ani síla či násilí (*fortis*). Velmi poeticky tuto domýšlivost vyjadřuje koptština – **ⲭⲁⲒⲒⲄⲬⲏⲦ** znamená doslova „vysokého srdce“, tedy vysokého smýšlení (o sobě samém). Můžeme shrnout, že hebrejský kořen znamená člověka „mocného, utlačitele, velkého silou, silného, hrozného a násilnického“¹¹⁸. Tedy někoho, kdo prosazuje svou vůli násilím a vnucuje ji silou ostatním. (Znovu při této příležitosti upozorňujeme na odkaz ke zničení Sodomy a Gomory ve verši 19.)

12 Učiním člověka cennějšího nad ryzí zlato a člověk [bude] nad zlato Ofiru.

Ze všech starověkých překladů se zde nejvíce od hebrejštiny liší Septuaginta. Samotný hebrejský text nechává kritický aparát BHK a BHS bez komentáře. Pozorujeme odlišnost řečtiny, která nedodržuje synonymní paralelismus (טַרְדֵּן; פֶּזֶז – אֶדְמָה; אֶדְמָה), řečtina stejně jako čeština takováto synonyma hledá nesnadno¹¹⁹. Místo toho Septuaginta uvádí na místě prvního člověka „ti kteří zbydou“ a místo zlata „kámen ze Sufiru“. Celkově je tento verš v originále dokonale jazykově vybroušen. Kromě zmíněných dvou párů synonym se poslední a první slovo rýmuje (אֶדְמָה – אֶדְמָה).

O samotném Ofiru víme jen z Bible poměrně málo (viz poznámky k hebrejskému textu). Jeho polohu umisťuje badání od Afrického rohu po Indii. Výpověď tohoto verše můžeme chápat tak, že bude tolik mrtvých, že lidí v oné zemi „bude jako šafránu“ a člověka „abys pohledal“ – jinými slovy velmi málo. A to, protože budou buď pobiti, nebo se rozutečou, jak se dozvíme o něco níže. O univerzalitě nebo partikularitě dne Hospodinova píše Kaiser následující:

„Jestliže někdo klade otázku, zda si Protoapokalyptik představuje soud jako univerzální nebo selektivní, postihující jen bezbožníky, neobdrží žádnou jednoznačnou odpověď. Z verše 11. lze usuzovat na selekci, z verše 12. na univerzální, rozdílu nečinící nastávající

¹¹⁶ J. B. Souček uvádí, že toto slovo je synonymní se טַרְדֵּן. SOUČEK, Josef Bohumil. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. Šestá vydání. Praha: Kalich, 2003. ISBN 80-7017-853-1. *sub loco*.

¹¹⁷ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 18. pozn. 58.

¹¹⁸ Mighty, oppressor, in great power, strong, terrible, violent. TWOT. *sub loco*.

¹¹⁹ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2. s. 107.

Boží jednání s lidstvem. Tak bere [prorocké] slovo posluchači nebo čtenáři možnost považovat se nezasažena přicházejícím dnem Hospodinovým.¹²⁰

Na jednu stranu tento obraz podtrhuje katastrofičnost celé nadcházející události, na druhou stranu však může být chápán jako jakýsi subversivní tón naděje. Předně, není tu řečeno, že by byli zahubeni všichni lidé. Dále neměl by být člověk jako *obraz Boží* cennější než nerosty i za běžných okolností? Nemůže jít na tomto místě o polemiku s mocenským uspořádáním, které vnímá člověka jako komoditu, lidský zdroj? Na anonymních a nahraditelných otrocích stála ve starověku nemalá část výroby. Snad je tu také míněno i to, že po katastrofě, která na čas kosmos uvrhne do chaosu a mnohým přivodí smrt, by měly zavládnout vztahy, o kterých autoři Bible věřili, že si je Bůh přeje. Jinými slovy, že svět se stane více takovým „jaký má být“.

13 Proto otřesu nebesy a pohne se země z místa svého zuřivostí Hospodina zástupů i v den rozhořčení hněvu jeho.

Textové varianty nejsou u tohoto verše příliš závažné. Podle Septuaginty „se otřesou nebesa“, za čímž můžeme vidět *passivum divinum*. Podle koptštiny se „nebesa zatmí“ – to jelikož řecká předloha může znamenat, že nebesa se rozhněvají, tedy rozbouří. K tomu se koptština odlišuje v závěru „v den, v který přijde jeho stvoření“. S nejvyšší pravděpodobností jde ale pouze o písarskou chybu v jediném písmeni a „stvoření“ je ve skutečnosti „hněv“.

Nyní se krom úkazů na obloze objevuje v zorném poli i zemětřesení. Podle soudobé kosmologie se obyvatelný svět (souš) nacházel upevněn v moři, pod kterým ještě byly hlubiny primordiálních vod. Od vod nahoře náš svět dělila klenba s „okny“, kterými přicházely srážky (Jb 38,22-24). Klenba byla ukotvena na okrajích světa, v základech nebes. Otto Kaiser si představuje zde popisované takto:

Jakmile v temnu mračen přitáhnouví Bůh zatemní nebeská tělesa, nechá svůj hromový hlas¹²¹ otřást nebem, jež si představovali jako klenbu pevně podepřenou na okrajích země¹²², a zatřást se zemí, takže – tolik představa – vyskočí ze svých základů, jež si představovali tajuplně spočívat nad mořem Hlubiny.^{123 124}

¹²⁰ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 18.

¹²¹ Srov. Ž 18,8; 29,3nn; 68,9; 77,19; 1Kr 19,11; Iz 6,4; Na 1,5; Jr 4,24; 10,10; Ag 2,6.21; Jl 2,10; 4,16; Iz 29,6 a 24,18 stejně jako Jr 51,29.

¹²² Gn 1,6nn.

¹²³ Ž 24,1n; Jb 38,4nn.

¹²⁴ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 18.

Tato klenba spočívající na okraji světa není zřejmě zcela pevně usazena, aby jí nedokázal pohnout Boží hněv. Ostatně vody zpod obyvatelného světa a vody nacházející se nad ním mohou za jistých okolností proniknout dovnitř pozemského prostoru (Gn 7,11). Tato prostupnost člověka existenčně ohrožuje, jak je možné vidět na příběhu Potopy.

14 A bude jako vyplašená srna a jako stádo, které nikdo neshromažďuje, každý k svému lidu se obrátí a každý do své země uprchne.

V tomto verši se svým překladem výrazněji odchyluje pouze Septuaginta, která překládá tuto pasáž volně a vkládá vysvětlující slova.

V tomto verši je město, lépe řečeno jeho obyvatelé, přirovnáno k vyplašené gazele/srně (ַׁצֶּפֶר). Téhož slova bude užito znovu ve verši 19 jako skvost/chlouba, toto zopakování je zřejmě záměr básníka. Tuto slovní hříčku lze v překladu jen stěží zachovat. (Septuaginta s Vulgátou se o nápodobu této hříčky vůbec nepokoušejí, a v češtině lze pouze uvažovat o chabém názvu laň – ladná.) Srovnání s vyplašenou gazelí laní má symbolizovat nejen překotný úprk a jeho rychlost, ale podle Otto Kaisera i jeho osamocenosť s odkazem na Př 6,5¹²⁵; 2S 2,18 a 1Pa 12,9. Srovnání se stádem, či ovce (k tomuto překladu se kloní Septuaginta, Vulgáta zde uvádí pouze jednu ovci), značí bezbrannost a bezradnost¹²⁶, v čemž lze s tímto badatelem jen souhlasit.¹²⁷

Ze samotného Babylóna známe z knih znamení (*Šumma Alu*), dalo by se říci příručky pro věštce, tento výrok: „Vstoupí-li gazela do města, to město bude opuštěno.¹²⁸“ O ovcích je dochováno celkem velké množství věštebných výroků¹²⁹. Každopádně stádo/ovce je zde metaforou pro lidské obyvatele města

¹²⁵ Př 6,5 (Jak gazela vytrhne se z ruky...); 2S 2,18 (...Asáel byl hbitých nohou jako gazela na poli.) a 1Pa 12,9 (...bohatýři... s tváří lvů a hbitostí gazel na horách.).

¹²⁶ Srov. Ez 34,12; Iz 53,6 a zvláště Na 3,18 a Jr 50,17 (Izrael je zaplašená ovce, zahnali jej lvi. Nejdřív jej požíral král asyrský a teď nakonec jeho kosti hryže Nebúkadnesar, král babylónský.).

¹²⁷ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 19.

¹²⁸ 44,17 If a gazelle enters the city, that city will be abandoned.: If a City Is Set on a Height: The Akkadian Omen Series *Šumma Alu Ina Mele Šakin*, Volume 3. 2017, 00020. ISBN 9781575067681. s. 35.

¹²⁹ 41,35 If a ewe brays, an enemy will take over that pen; decease of [cattle.] (Jestli bahnice hýká, nepřítel převezme ovčinec; smrt dobytka.)

41,33 If a ewe eats her lamb, an enemy [will consume] the property of your land. (Jestliže bahnice sežere své jehně, nepřítel pohltí majetek tvé země.) aj.

: If a City Is Set on a Height: The Akkadian Omen Series *Šumma Alu Ina Mele Šakin*, Volume 3. 2017, 00020. ISBN 9781575067681. s. 7.

jako i jinde¹³⁰. Navíc se stády se pastýři běželi spíše než za hradby schovat do lesů (Sd 5,6n).¹³¹

Ve druhé části je řeč o hromadném útěku z města odsouzeného k záhubě. Vlková tu mluví například o dokreslení hrůzného pádu kdysi pyšného sídla útekem kupců.¹³² Kaiser: „neboť jen zde [v hlavním městě] smíme pomýšlet na přítomnost lidí z různých národů jako dvořanů, kupců, válečníků a otroků. Neurčitost výpovědi znemožňuje rozsáhlejší zpřesnění výkladu.“¹³³ Toto ztotožnění oněch prchajících s obchodníky plyne ze synchronního čtení kapitol 21 a 47 knihy Izajáš spolu s námi zkoumaným textem, jelikož zde je tato myšlenka dále rozvedena. Iz 47,15 „Takt’ se stane i kupcům tvým, jimiž jsi se zaměstnávala od mladosti své. *Jeden každý svou stranou půjde*, aniž bude, kdo by tě vysvobodil [kurzíva J. L.]“. ČEP aj. tu však hovoří o zabloudění.

Je tu však jistá shoda v terminologii a struktuře:

(Iz 47,15) אִישׁ לְעָבְרוֹ תָעוּ → אִישׁ אֶל-עַמּוֹ יָפְנוּ (Iz 13,14)

→ אִישׁ אֶל-אַרְצוֹ יָנוּסוּ

Daleko zajímavější je však paralela s jiným textem pojednávajícím o Babylónu, ačkoliv z jiné knihy, totiž s Gn 11,1-9, dalším příběhu o opuštění Babylónu. Tehdy právě Hospodin rozežene nebo rozptýlí obyvatele Babylónu po vší zemi. Tak je jednak učiněna přítrž pýše stavitelů města, jednak jsou tu pracovníci vlastně osvobozeni od namáhavé práce na monumentální stavbě. Přitom o vyvýšení trůnu panovníka (Babylónu) je řeč hned v následující kapitole knihy Izajáš (Iz 14,13), což je další shodný motiv s příběhem o stavbě města a věže. „I rozehnal je Hospodin po celé zemi, takže upustili od budování města. (...) a lid rozehnal po celé zemi.“ (Gn 11,8-9)

Najdeme tu i jistou shodu v terminologii:

(Gn 11, 8) אִישׁ אֶל-עַמּוֹ יָפְנוּ → וַיִּפֹּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ (Iz 13,14)

(Gn 11, 9): וַאִישׁ אֶל-אַרְצוֹ יָנוּסוּ → וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ (Iz 13,14)

¹³⁰ Např. Ž 78,52; Jr 31,10; Ez 34,12 a mnohé další.

¹³¹ KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 101.

¹³² VAĐURA, Petr, 2011. *Zkáza Babylónu a pád babylónského krále* [audio]. In: plzen.rozhlas.cz [online]. 1. 5. [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/zkaza-babylonu-a-pad-babylonskeho-krale-8021347>.

¹³³ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 18.

Je tedy otázkou, nezaznívá-li i tady uprostřed všeho zmaru i jeden radostný tón, totiž možnost návratu pro vězně a otroky, kterou právě kolaps panovnické moci poskytl. Dále v kapitole 14. se vyskytuje i motiv vyvýšení na/nad nebesa.

(Iz 14,13) A v srdci sis říkal: "Vystoupím na nebesa, vyvýším svůj trůn nad Boží hvězdy...

וַאֲמַתָּה אָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמֶּעַל לְכֹכְבֵי־אֵל

וַיֵּאמְרוּ הַכָּהֵן בְּנֵיה־לֵנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם

(Gn 11,4) Nato řekli: "Nuže, vybudujme si město a věž, jejíž vrchol bude v nebi. [...]"

To, že je zde použito v obou verších stejné *verbum dicendi* a též zazní slovo nebesa, jsou jen přímé shody ve formulacích. Dále je tu shodná struktura. Někdo si řekne (v srdci): uděláme „x“ v nebi/nad nebesa. U Izajáše se má do nebe dostat trůn, v Genezi je to věž – obojí jsou pak symboly moci a království. V této kapitole Izajáše sice není *explicitě* řečeno nic o vyvyšování do nebe, pojitko se 14. kapitolou i příběhem o městu a věži je kromě stejné geografické polohy (Babylón) také motiv potrestané pýchy – verš 11 „pyšnost tyranů snížím“.

15 Kdokoliv bude nalezen, bude proboden, a kdokoliv bude chycen, padne mečem.

Aparát BHK navrhuje zlepšení paralelismu v tomto směru: kdokoliv bude nalezen – kdokoliv uprchne. Není však pro to žádný pádný důvod.

Teprve v tomto verši se protíná Hospodinův „pozemní“ zástup s ostatním děním dne Hospodinova. Teprve nyní je líčeno vraždění a řádění ve městě, jehož hradby byly překonány. Všimněme si, že zde vůbec není líčeno obléhání. To ale platí i obecně pro kolektivní žalmy nářku, jak si všímá Otmar Keel. „V žalozpěvech národa nejsou žádné odkazy k obléhání, neboť obléhání – netrvalo-li neobvykle dlouhou dobu – nebylo to ze všeho nejhorší.“¹³⁴ Tím nejhorším bylo právě účtování vítěze s poraženými, což velmi barvitě popisují následující verše, počínaje tímto. Kaiser doporučuje pro smrt na útěku srovnání s Jr 50,30 a 51,3n.¹³⁵ (V kaldejské zemi budou padat skolení a probodení na ulicích Babylóna. 51,4 ČEP) Nyní tedy bere za své branná moc dotčeného města. Boj i útek vedou ke stejnému konci – smrti. Tím ale neštěstí poražené strany nekončí

¹³⁴ There is no reference to sieges in the national laments, for the siege, unless it lasted an unusually long time, was not the worst of it. KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 101.

¹³⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 19. pozn. 65.

16 A jejich děti budou rozdraceny před jejich zraky, vyloupeny budou jejich domy a jejich ženy zneuctěny.

Aparát BHS navrhuje místo „jejich domy“ číst „jejich panny“. Ale podle všeho pořadí děti, domy a pak teprve ženy platí.

Poté, co byl zlomen vojenský odpor obránců, násilí se vylévá i na formálně bezbranné. Nastává rabování (srov. Ž 44,10n). *Před jejich zraky...* I poslední judský král Sidkijáš jako poslední spatřil zabití svých synů (2Kr 25,7). Pro pobíjení dětí před očima rodičů viz Oz 14,1; Na 3,10; 2Kr 8,12 a Ž 137,9.¹³⁶ Násilí na ženách je pak v repertoáru všelikých armád od starověku¹³⁷ po dnešek. Takto líčí básník totální porážku a bezmoc nepřátelského města.

17 Hle, já vzbudím proti nim Médy, pro které stříbro nemá cenu, ani nemají zálibu ve zlatě.

Na prvním místě v závažnosti je čtení předložky se sufixem כַּאֲדָמָה , která primárně znamená „proti nim“, ale někdy je homonymní s „proti vám“¹³⁸. Zda je toto defektní homonymum přítomné v tomto verši je sporné. Ke druhé osobě plurálu se kloní ČEP i nový překlad Izajáše¹³⁹ a také Septuaginta. Za třetí osobou stojí například Vulgáta, Luther, Zürcher Bibel (2008), Bible kralická, King James Version, NASB aj. Daleko méně důležitá skutečnost je, že Septuaginta vynechává emfatické zájmeno „já“. Z formálního hlediska zde vidíme příkladný paralelismus synonymní.

Teprve na tomto místě jsou poprvé jmenováni nepřátelé, jejichž rukou přivodí Hospodin nepřátelské metropoli zkázu. Tito Médové se nenechají ničím od svých záměrů odradit, ani nepřijmou žádné výkupné¹⁴⁰. Domy poražených sice rabovat budou (verš 16), ale jejich cílem není ani tak obohacení jako naprosté vyvrácení moci nepřítelů.

18 Luky rozdrťí chlapce a nad plodem břicha se neslitují, nad syny nebude mít soucit oko jejich.

¹³⁶ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 19. pozn. 66.

¹³⁷Srovnej Za 14,2.

¹³⁸ Jedná se o defektní tvar, kdy sufix 2. osoby plurálu maskulina nabývá formu 3. osoby plurálu maskulina. Častější je tento jev u předložky לִּפְנֵי . JOÜON, Paul a MURAOKA, Takamitsu. *A grammar of Biblical Hebrew*. Second edition. Roma: Pontificio Instituto Biblico, 2006. xlvi, 772 stran. Subsidia biblica; 27. ISBN 978-88-7653-629-8. § 103, pozn. 45, s. 318.

¹³⁹ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

¹⁴⁰ Srovnej Sf 1,18 (Jejich stříbro ani zlato je nedokáže v den Hospodinovy prehlivosti vysvobodit; ohněm jeho rozhorlení bude pozřena celá země. Ano, učiní náhlý konec všem obyvatelům země! ČEP)

První část verše je porušena. Jedním z řešení překladu je „Luky mladíků budou zničeny“. BHK navrhuje dvě možná doplnění (všechny chlapce rozdrť a dívky budou roztrhány; a luky střelců budou odhozeny). Otto Kaiser má za to, že tyto návrhy na vylepšení nikam nevedou. Sám navrhuje jako jediný přijatelný doslovný překlad „... a luky, mladíci je rozdrť“. ¹⁴¹ To by muselo znamenat, že text byl poškozen poměrně brzy po svém vzniku, jelikož už Septuaginta musela mít před sebou podobnou verzi jako my dnes. V řečtině stojí: „Šípy mladíků rozbijí...“. V koptštině to jsou však již luky – to znamená nejspíše, že řecké τόξονα v postklasické řečtině představovalo jak šíp, tak luk. K překladu luk se kloní i česká edice řeckého Izajáše. ¹⁴²

Snad je tu skutečně řeč právě o zničení zbraní. Zlomení luků viz zejména Jr 51,56¹⁴³. Obecně zlomení luků ve starověkém umění značí marnost odporu¹⁴⁴ nebo také účtování vítěze s poraženým. Jedná se o symbolický úkon. Toto odzbrojení má však také omezit obranyschopnost protivníka i do budoucna. Na druhou stranu u Iz 5,28 jsou luky zmíněny právě ve spojitosti s cizím národem. (Motiv lukostřelby se opakuje i v Jr 50,14.29; 51,3.11¹⁴⁵.) Zdali je řeč o narozených, či ještě nenarozených dětech, nelze rozhodnout. (V řečtině – tím pádem i koptštině – figurují jen „děti“, ve Vulgátě to jsou „kojenci“.) Kraličtí si scénu představují následovně: „Berouce děti v ruce neb na ruce jako střelu na luk, budou je o zemi neb o stěnu rozrážeti.“¹⁴⁶ Vraždění ještě nenarozených dětí je každopádně v hebrejské Bibli obraz obzvláště vystupňovaných zvěrstev, viz Am 1,13; Oz 14,1; 2Kr 8,12 a 15,16. Odsud je také jasné, že zničení města je definitivní, bez potomků nemají poražení již žádnou budoucnost. Jejich město buď obsadí jiní, nebo propadne zániku úplně.

19 A bude Babylón, chloubka mezi královstvími, ozdoba pýchy Kaldejců, jako svržení Boží Sodomy a Gomory.

¹⁴¹ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. 10. pozn. 13.

¹⁴² *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

¹⁴³ Jr 51,56 ČEP Neboť přišel na něj, na Babylón, zhubce, lapeni budou jeho bohatýři, jejich luky se polámou, neboť Bohem odplaty je Hospodin, vrchovatě jim odplatí.

¹⁴⁴ KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 102.

¹⁴⁵ HŘEBÍK, Josef, ed. *Izaiáš: revidovaný překlad s výkladovými poznámkami*. Překlad Václav Bogner. První vydání v této úpravě. V Praze: Česká biblická společnost, 2018. 421 stran. ISBN 978-80-7545-075-3. s. 103.

¹⁴⁶ Iz 13,18 pozn. o.

Aparát BHK má za to, že „Babylón“ byl do textu přidán později (nepočítáme-li nadpis kapitoly, je to jeho vůbec první výskyt v celé knize Izajáš). Více se odchyluje Septuaginta (A bude Babylón, který je králem Chaldejců nazýván slavným...) a od ní se ještě drobně odchyluje koptština.

Je zde podruhé použito slovo כְּפֹר (laň; verš 14), tentokrát ve významu ozdoba/chlouba. Za povšimnutí stojí zde použitý přívlastek této chlouby. „Biblické označení Babylóňanů jako Chaldejci¹⁴⁷ jde zpět ke jménu východoaramejských kmenů, které dle svého osídlení v jihozápadní Mezopotámii tvořily jádro obyvatelstva Novobabylónské říše.“¹⁴⁸ Použití takového označení situuje tento výrok skutečně do doby relativně krátké babylónské autonomie za trvání Novobabylónské říše (625-539 př. n. l.). Je velmi pravděpodobné, že poukaz k pýše Babylóna ve spojení s jeho zničením jako v případě Sodomy a Gomory vedl tradiční vykladače k jeho spojení s Gn 11 k závěru, že Bůh město a věž z tohoto příběhu zničil. Ve vyprávění o městě na planině Šineár ale o destrukci nepadne ani slovo, lidé pouze od stavby upustí.

Sloveso הִפֵּיחַ (vyvrátit/podvrátit/obrátit naruby/svrhnout)¹⁴⁹ samotné je příznačné pro Gn 19, která pojednává o konci města na Jordánské pláni. K Sodomě a Gomoře odkazují i další biblické a mimobiblické texty.¹⁵⁰ Přirovnání k pověstným městům má vzbudit asociaci úplné zkázy a vědomí, že jak za tímto dávným, tak za tímto nadcházejícím „vyvrácením“ stojí tentýž Bůh. Stejně jako města planiny, tak i Babylón má být proklet a nikdy více vystavěn.

20 Nebude navěky obýván a nebude obydlen od pokolení do pokolení a nepostaví tam stan Arab a pastýři tam nedají odpočívat.

Různočtení tohoto verše jsou drobná, v první řadě se jedná o to, že „nebude obýván“ Septuaginta volně převádí jako „nevstoupí do něj“, Vulgáta „nebude založen“. A potom, již méně závažně, zda pastýři nechají odpočívat (svá stáda), nebo budou odpočívat sami (Septuaginta, Targumy, Vulgáta).

¹⁴⁷ Srov. Gn 11,28.31; 15,7 aj.

¹⁴⁸ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 19. pozn. 69a.

¹⁴⁹ Viz Gn 19,21; 25, 29; Dt 29,22; Isa 13,19; Jer 20,16; Jr 49,18; 50:40; Am 4,11; Pl 4,6. O povaze katastrofy, která postihla Sodomu, se tradičně soudí, že to bylo buď zemětřesení, sopečná erupce, nebo také vznícení zemního plynu při bouřce, poslední možnost propaguje TWOT.

¹⁵⁰ Gn 19; Dt 29,22; Iz 1,9; Am 4,11; Jr 49,18 a 50,40a, dále Mt 10,15 a 11,23 stejně tak Korán LXIX,9 (Těž Faraón a ti, kdož před ním byli, i města vyvrácená se hříchy provinili.). Podle: KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 20. pozn. 71.

Nyní je pustota kdysi slavného města líčena negativně, popisuje se, co všechno zde nebude. Nebude v něm žádné trvalé osídlení, ba dokonce i nomádští pastevcí se tomuto místu vyhnou. Kaiser na tomto místě poznamenává, že Arab (עֲרָבִי) je „vzhledem k Jr 3,2 prokazatelně označení pro nomády Syrsko-arabské pouště. Srovnej též Jr 25,23n.“¹⁵¹ Dokonce ani tito nevezmou za vděk troskami, které by jim mohly poskytnout přístřeší na noc nebo přinejmenším stín během horkého dne. To nejspíš značí, že i nomádi budou toto místo pokládat za prokleté.

21 I bude tam odpočívat divoká zvěř a plné budou jejich domy výrů a usadí se tam dcery pštrosů a běsové tam budou poskakovat.

Různočtení zde podle BHS a BHK neexistuje, ovšem mezi dalšími jazykovými verzemi jsou tu rozsáhlé různice v terminologii. Je to způsobeno především vzácností některých hebrejských výrazů. Místo výrů (נַחֲשִׁים) Septuaginta volí hluk, podle některých vytí¹⁵² (ἡχος, které zní trochu podobně), v latině je to „drak“ (*dracō*). Vulgáta se shodne s naším překladem v tom, že עֲנָנִים je pštros, Septuaginta tu vidí sirénu. Podobné obtíže se váží k pojmu פְּעִיר (běs). Řečtina jej zahrnuje pod mnohoznačný termín „démon“, latina jej převádí jako *pilosus*, tedy chlupatého/chlupatce – to má své opodstatnění, protože פְּעִיר znamená chlupatý¹⁵³, a právě to spojuje s těmito bytostmi i Ezaua, praotce Edómu¹⁵⁴. Tuto souvislost rozšiřuje český výklad Izajáše o odkaz k Mal 1,3.¹⁵⁵ Těmto neshodám v překladech se níže budeme věnovat podrobněji.

Místo lidí se tedy v rozvalinách usadí obyvatelé na pomezí říše zvířat a démonů. Kniha Izajáš podobný osud věští i dalším místům, ve 34,11-17 Edómu. Konec Babylónu a jeho nové „měšťany“ podobně líčí i Jr 51,36-39. U Bár 4,35¹⁵⁶ čteme: „Věčný na ně sešle oheň na mnoho dnů, běsi v něm budou bydlet po dlouhou dobu.“

„Divočina jakožto domov démonů byla považována za místo, odkud vycházely takové nemoci jako malomocenství. V případě malomocenství byl vyčleňován jeden z ptáků, aby

¹⁵¹ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 20. pozn. 72.

¹⁵² *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

¹⁵³ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-7017-029-8. *sub loco*.

¹⁵⁴ Gn 25,25; 27,11.23.

¹⁵⁵ *Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš*. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. s. 100.

¹⁵⁶ Πῦρ γὰρ ἐπελεύσεται αὐτῇ παρὰ τοῦ αἰωνίου εἰς ἡμέρας μακρὰς καὶ κατοικηθήσεται ὑπὸ δαιμονίων τὸν πλείονα χρόνον.

byl jako expiační oběť vypuštěn, čímž by mohl odnést nemoc zpátky na poušť. (Lv 14,7.52).¹⁵⁷

Ježíš také pobýval na poušti mezi divou zvěří Mk 1,13 a především tam byl pokoušen od ďábla Mt 4 a L 4. O tom, že démoni bloudí po pustých místech, viz Mt 12,43. Na druhou stranu je poušť i místem, kde se lze setkat s Bohem, jako při putování Izraele pouští.

O spojitosti sovy a trosek viz Ž 102,7.¹⁵⁸ V Egyptě symbolizoval tento noční pták smrt, noc a chlad. V křesťanské tradici sova představuje Satana, mocnosti temnoty, osamělost, smutek, stísněnost, špatné zprávy. Houkání sovy je „písni smrti“ [věstí smrt]. Jako sova byli zobrazováni Židé, kteří dávali přednost temnotě před světlem evangelia.¹⁵⁹

Dcery pštrosů mohou odkazovat k symbolice záhrobí jako v Egyptě: Pštrosí pera lze vidět na hlavách egyptských božstev ve scénách soudu nad zemřelými. Pštros je atributem Amentety, bohyně západních zemí a mrtvých.¹⁶⁰ V semitské mytologii je podle Encyklopedie tradičních symbolů „pštros démon a může představovat draka“.¹⁶¹ Na jednu stranu se tedy stává zbořeniště součástí nedomestikované sféry kosmu, na druhou stranu nabývá i vlastnosti podsvětí. Bytosti, o kterých byla dosud řeč, je dobře možné ztotožnit s nějakým zástupcem fauny. Výčet ovšem uzavírají „běsi“.

Běsové – בעשירי

O uctívání těchto bytostí v Izraeli se zmiňuje Lv 17,7¹⁶² (Septuaginta tu ze „slušnosti“ používá slova μάταιος – marný, nicotný, podobně koptština; latina uvádí *daemon*). Snad jsou svou morfologií příbuzní džinům starých Arabů v jejich předislámském pojetí. Podle židovské encyklopedie¹⁶³ by

¹⁵⁷ The wilderness as the home of demons was regarded as the place whence such diseases as leprosy issued, and in cases of leprosy one of the birds set apart to be offered as an expiatory sacrifice was released that it might carry the disease back to the desert (Lev. xiv. 7, 52; compare a similar rite in Sayce, "Hibbert Lectures," 1887, p. 461, and "Zeit. für Assyriol." 1902, p. 149). BROYDÉ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515.

¹⁵⁸ Podobám se pelikánu v poušti, jsem jak sova v rozvalinách... (Ž 102,7 ČEP)

¹⁵⁹ COOPER, J. C. a Plzák, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 173n.

¹⁶⁰ COOPER, J. C. a Plzák, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 151.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Už nebudou obětovat své oběti běsům, s nimiž smilnili. Toto jim bude provždy platné nařízení pro všechna jejich pokolení. (Lv 17,7 ČEP)

náčelníkem běsů mohl být Azazel, taktěž obyvatel pouĚtě (Lv 16,10). Na děmona s kozlě hlavou (spěġe jde ale o kněze s maskou, kterě takto s děmonem bojuje) narazěme i na zněmě asyrskě tabulce z pozdně doby bronzově, kterě běvě ěasto reprodukověna¹⁶⁴ ve druhěm registru shora, tětě postava zleva (obrazek I. v pěllohěch). Dalġě snad pěibuznou postavou měže bět děmon *Bennu*, kterě v Asěrii zpěsobil potěze, kterě jsou dnes považověny za pěznaky epilepsie. Jeho rohatě a chlupatě podoba na ěasteěně dochovaněm vyobrazeně trochu pěipoměně kozla (ne vġak dle autora ělěnku). Navěc s kozou se pojě i pěznaky nemoci, jěž zpěsobuje: „pacient řve jako koza“¹⁶⁵. Tabulka s klěnopisněm textem a těmto vyobrazeněm byla nalezena v Aġěru a datuje se do sedměho stoletě pě. n. l. Samotně Aġěr byl zniěen Mědy roku 614 pě. l., jak uġ bylo napsěno věye. Podle klěnopisně tabulky z Aġěru pochězejěcě nejspěġ z poloviny 7. stol. pě. nl. spatěil korunně princ Kummě ve snu pěi viděně podsvětě takě: „Mamětu s kozě hlavou měla lidskě ruce i nohy.“ Tato Mamětu měla bět podsvětně bohyně, personifikace trestu za kěivopěiseġnictvě.¹⁶⁶

V podstatě identickě formulace o „taněcěch běsech“ se nachězě u Vergilia *saltanti satyri (Eclogae V,73)*.¹⁶⁷ Kontext latinskě běsně naznaěuje veselou oslavu vlědněch nymf a satyrě s pastěrěi, avġak biblickě poděně transponuje něladu tance nadpěirozeněch bytostě do obrazu zkězy a zpustoġeně. V knize Izajěġ jde jěstě o odmětnutě těchto chlupatěch kozlovětěch bězkě jako pějěmcě uctěvěně (viz Lv 17,7). Je toho docěleno tak, Źe tito pěedstavitelě pudovosti a nevězaněho veselě (směme-li je srovněvat se satyry, druġiněky Dioněsověmi) nejen Źivotu neprospěvějě, ale dokonce to, Źe se někde zabydlě, je pěznakem smrti a zpustnutě.

¹⁶³ BROJDĚ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515.

¹⁶⁴ BROJDĚ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s. s. 515 nebo KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 80. Obr. 91.

¹⁶⁵ ARBĚLL, Troels Pank. A Newly Discovered Drawing of a Neo-Assyrian Demon in BAM 202 Connected to Psychological and Neurological Disorders. *Le Journal des Mědecines Cuněiformes*. 2019, (93), 32. s. 4

¹⁶⁶ FILIPSKĚ, Jan. *Praměny Źivota: obraz ělověka a světa ve starěch kulturěch: Pěedně Věchod, Ěrěn, Indie, Tibet, Dělně věchod, Severně Amerika*. Praha: Vyġhrad, 1982. s. 67-69.

¹⁶⁷ „Damoetas bude pak s Aegonem zpěvěti Lyktskěm, podle rejě Satyrě bude taněiti Alfesiboeus.“ Vergilius. [*Běsně*] P. *Vergilia Marona, [II]: Zpěvy pastěrġskě a rolněckě. [Bukolika a Georgika]*. V Praze: A. Ťtorch syn, 1938. s. 21. Dostupně takě z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:72671d40-c327-11e6-b22f-5ef3fc9ae867>.

Existuje však i tendence ztotožňovat שַׁיִרִים s kozly a kozami a nepřisuzovat jim žádné démonské rysy.¹⁶⁸ Na druhou stranu, pokud by se jednalo o divoké kozly, jistá spojitost s nedomestikovanou sférou kosmu by tu byla. Případně, pokud by šlo kozorožce (*Capra nubiana*), pak o nich platí, že byli v Egyptě zasvěceni bohu Sutechovi nebo Rešefovi.¹⁶⁹ Když naše poznatky shrneme, zdá se být velmi nepravděpodobné, aby שַׁיִרִים v případě třinácté kapitole neměli žádné konotace na démonské bytosti a starší mytologické představy.

22 A ozývat se budou hyeny v jeho palácích a šakalové v chrámech rozkošných a blízko je jeho čas a jeho dny nebudou prodlouženy.

Různočtení zde je poměrně významné, mnohé rukopisy a edice navrhuji číst místo „v jeho palácích“ spíše „v jeho ovdovělých [domech]“¹⁷⁰ s odkazem nejspíše na Iz 47,8n¹⁷¹. Právě na tomto místě se totiž prorok obrací k městu Babylónu jako k budoucí vdově. Dále radí kritický aparát BHS přidat případně k palácům sufix v jejíh/jeho palácích s odkazem k Pešitě, targumům a Vulgátě. Poslední návrh na opravu spočívá v nahrazení „šakalové v chrámech rozkošných“ za „v chrámech *se budou kochat* šakalové“. Zvláštní je pak čtení Septuaginty, jelikož místo „hyen“ umisťuje do zřícenin Babylóna „onokentaury“ a místo „šakalů“ zase „ježky“. Tento překlad se pokusíme alespoň v něčem uvést na pravou míru. Ve druhé polovině verše Septuaginta poněkud zjednodušuje.

Básník i zde pokračuje v pozitivním líčení toho, co ve městě bude poté, co jej opustí lidé. Jeden by si mohl myslet, že jakmile se již bývalá metropole vylidní, zavládne tu ticho a klid. (V tomto směru by bylo možné chápat Septuagintu „a budou naplněny domy ozvěnou [ἦχώ]“ – to by podtrhovalo prázdnotu místa, ve skutečnosti ale právě naopak – hlukem [ἦχος].) Opak je však pravdou. Ve zříceninách bude živo podobně jako jindy, nebo ještě více. Tedy v dosti přeneseném a ironickém smyslu slova.¹⁷²

¹⁶⁸ TWOT. *sub loco*.

¹⁶⁹ COOPER, J. C. a PLZÁK, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 84.

¹⁷⁰ K tomuto čtení přistupuje *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

¹⁷¹ Proto slyš teď toto, požitkářko, jež trůníš v bezpečí a v srdci si namlouváš: „Nade mne už není! Já nebudu sedět jako vdova, nepoznám, co je to ztratit děti.“ Dolehne na tebe obojí naráz, v jediném dni, bezdětnost i vdovství; dolehnou na tebe plnou měrou navzdory spoustě tvých kouzel a nesčíslným zaklínadlům. (Iz 48,7n ČEP)

¹⁷² Trochu jako, když Charles Baudelaire (v překladu Františka Hrubína) v básni *Zdechlina* líčí druhotný „život“ mrchy: „To všecko klesalo a stoupalo jak vlna/ či perlilo se praskajíc; to tělo, řekl bys, nafouklé mlhou zplna, množí se, žije ještě víc.“

Na prvním místě jsou zde z nových obyvatel zmíněni אַיִם. Snad jde o hyeny (ČEP), nebo je to také podle mnohých šakal.¹⁷³ Geseniusův slovník odvozuje toto jméno od slovesa אָוַח – výt¹⁷⁴ (Kraličtí je odvozovali od hrůzy a strachu). Ztotožnění s konkrétním živočichem je tu velmi nejisté. Vulgáta v tomto zvukomalebném slovu slyší (kvílení) houkání sovy. *Ulula* – kulich či sýček, o jehož houkání (sýčkování) i z úzu vlastního jazyka víme, že „věští smrt“. Toto jméno pochází ze slovesa *ululare* a řeckého ὀλολύζειν, s nimiž jsme se setkali ve verši 6. Septuaginta volí natolik prazvláštní „ekvivalent“, že mu věnujeme vlastní odstavec.

Onokentaury

V řeckém a latinském překladu Starého zákona se setkáme i s tímto bizarním stvořením. Objevuje se v Septuagintě pouze čtyřikrát na třech místech, a to výlučně v knize Izajáš (Iz 13,22; 34,11; 34, 14 i Vulgáta).

Ὀνοκένταυρος nebo ὀνοκένταυρα (dosvědčená u Aeliana, majíc znamenat nějakou opici bez ocasu) či tvar μονοκένταυρος (muž s oslí hlavou) jsou kompozitem dvou slov: ὄνος – osel a κένταυρος – kentaur. Čili oslo-kentaur. O samotném kentauru víme od Homéra, že kentauři byl nějaký národ nebo skupina, také se toto označení používalo přeneseně pro zbojníky. Dalším přeneseným významem, který nás zajímá spíše, je pojmenování bytosti, která je napůl kůň a napůl člověk. Kentaur, spojován se svou zvířecí, pudovou a nenasytně sexuální stránkou, se také v pozdější řečtině stal synonymem slova παιδεραστής. Tolik nám může napomoci naše znalost samotné řečtiny, nyní ale přistupme ke srovnání s hebrejským podkladem.

Iz 13,22 אֵי – toto velmi zvukomalebné slovo evokuje vytí. Velká část badatelů¹⁷⁵ za tímto jménem vidí šakala nebo hyenu. Překladateli Septuaginty však ve spojení se zvukem „í“ snad na mysl připadl osel. Nebo také mohl dvě poblíž stojící substantiva pokládat za synonymní, a tak by onokentaur byl spíše překladem slova אֵיִר z minulého verše. Tento má totiž značit kozlovitého démona (dle některých je to už svou podstatou a zvukovou podobou a morfologií obdoba nebo předchůdce satyra¹⁷⁶ - σάτυρος). To se však jeví být, nakolik je to elegantní řešení, nepodloženým, neboť hned ve verši 34, 14a je opět onokentaur překladem slova אַיִם. A zde se nalézá jeden ze dvou výskytů slova *onocentaurus* ve Vulgátě.

¹⁷³ Pípal, TWOT, Holladay Lexicon, BDB, Gesenius.

¹⁷⁴ BÜHL, Frants, ed. *Wilhelm Gesenius' hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. 17. vyd. Berlin: Springer-Verlag, 1954. *sub loco*.

¹⁷⁵ Mezi nimi ČEP i TWOT.

¹⁷⁶ Například: HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1988. 349 s., 3 s. mapy. Studijní texty. s. 253.

osel¹⁸³ (אָסל) „býval zobrazován na sochách města Ninive.“¹⁸⁴ (Jsou to např. lovecké scény krále Ašurbanipala¹⁸⁵; obrázek II. v přílohách.) Mezopotámský démon Lamaštu jede na oslu a má dle některých¹⁸⁶ (dle jednoho ochranného zařikávání) tělo osla.

V řeckém prostředí [což je také případné] je osel zasvěcen Dionýsovi a Tyfónovi v jejich brutálním aspektu; a také Kronovi/Saturnovi. Silénos je někdy zobrazen, jak jede na oslu. V křesťanství pak příležitostně nabývá vedlejších ďábelských významů.¹⁸⁷ Pro samotného onokentaura je znám i výklad z období patristiky: Isidor ze Sevilly ve svých etymologiích píše, že onokentaur je tak nazýván, protože je z poloviny jako člověk a z poloviny jako osel; tak jako Hippokentaur, o kterém se předpokládá, že v sobě spojil přirozenost koňskou a lidskou. (*Etymologiae XI 3,39*)¹⁸⁸

Šakalové jsou jistě zvířata, která je nepříjemné potkat samo o sobě. Jako mrchořtouti pak mají spojitost se smrtí, a tím pádem i s podsvětím. Z Egypta je dobře znám bůh Anubis se šakalí hlavou, který provází duše mrtvých na onen svět.¹⁸⁹ Básník mohl tedy pracovat s touto symbolikou smrti, aby vykreslil co nejbarvitěji pustotu zničeného Babylóna. Kenaanský démon „škrtička jehněte“¹⁹⁰, byl zobrazován jako psovitá šelma (vlk/šakal/pes), která požívá děti (nazvané jehňaty)¹⁹¹. I toto zde možná hraje roli. Jeroným však místo šakala v hebrejské předloze rozpoznal sirénu. Co ho k tomu vedlo, budeme zkoumat později.

¹⁸³ Podle všeho divoký osel syrský - *Equus hemionus hemippus*, který vyhynul již téměř před sto lety.

¹⁸⁴ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. A-P. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. xii, 769 s. ISBN 80-7017-528-1. s. 555.

¹⁸⁵ HANDCOCK, Percy Stuart Peache. *Mesopotamian Archaeology: an introduction to the archaeology of Babylonia and Assyria ... With numerous illustrations, also maps*. London: Macmillan and Co., 1912. xvi. 423 s., s. 220-221.

¹⁸⁶ Encyclopaedia Britannica . *Lamashtu. Mesopotamian Demon*. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Lamashtu> [cit 3. 5. 2020].

¹⁸⁷ Cooper, J. C. a Plzák, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 132.

¹⁸⁸ *Onocentaurum autem vocari eo quod media hominis specie, media asini esse dicatur; sicut et Hippocentauri, quod equorum hominumque in eis natura coniuncta fuisse putatur.*

(*Etymologiae XI 3,39*) in: ISIDOR ZE SEVILLY. *Etymologiae. XI*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009. 225 s. Knihovna středověké tradice; 17. ISBN 978-80-7298-409-1.

¹⁸⁹ Podle COOPER, J. C. a PLZÁK, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 188.

¹⁹⁰ HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s., s. 310

¹⁹¹ KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 80.

Siréna má v řecké mytologii ztělesňovat „zlé duše lačnicí po krvi“, v Egyptě to byly „duše oddělené od těla“.¹⁹² Ve staročeštině, jak dokazuje i Bible drážďanská¹⁹³ aj., se pro sirény ujal překlad „ochechule“¹⁹⁴. Opět zcela bezprecedentní překlad nacházíme na straně Septuaginty. I jemu věnujeme samostatný odstavec.

Ježci v Septuagintě

Jistou zvláštností Septuaginty je výskyt slova ἔχις, včetně našeho verše je to ještě Sf 2,14; Iz 13,22; 34,11; 34,15, tedy čtyři výskyty. Slovníky klasické řečtiny překládají tento výraz bez výhrad jako „ježek“ nebo „ježovka“. V kontextu výše zmíněných biblických veršů bychom měli spíše uvažovat o suchozemské variantě ježka.¹⁹⁵ Nový anglický překlad septuagintního Izajáše také stále drží „ježky“¹⁹⁶, stejně jako český překlad septuagintního Izajáše: „...a ježci si udělají doupě v jejich domech.“ [kurzíva původní].¹⁹⁷ Tato varianta by také měla zajímavé konotace: „v křesťanství [je ježek] ďábel, zlý skutek krade vinné hrozny, jako ďábel olupuje lidi o jejich duše. [Ve Vulgátě se ježek? – *ericius* vyskytuje pouze v Iz 14,23; 34,11.15 a Sf 2,14] Je také sumerským emblémem Inanny a Velké matky obecně.“¹⁹⁸

Autor této práce má však za to, že se v koiné používané překladateli Septuginty přihodilo, že se ἔχις díky své zvukové i grafické podobnosti stal synonymem slova ἔχις – zmije; ἔχις – týž význam¹⁹⁹. (Oproti posledně jmenovanému výrazu má „ježek“ navíc výhodu „snadného“ skloňování podle 1. deklinace, což nerodilí helénisté jistě dovedli ocenit.)²⁰⁰ Obecně pak platí, že had je člověku nepřátelské zvíře *par excellence*. Díky malému počtu výskytů můžeme snadno ověřit, zda tato teze platí.

¹⁹² COOPER, J. C. a PLZÁK, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 166

¹⁹³ odpoviedati budú...ochechule ve dnech rozkoši...

¹⁹⁴ BĚLIČ, Jaromír, Jan GEBAUER, Adolf KAMIŠ, Karel KUČERA, Jan SVOBODA, Miloslava VAJDLOVÁ a František ŠIMEK. *Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, c2006-2010 [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

¹⁹⁵ Na ježka lze narazit jedině v překladu Bible kralické v seznamu nečistých zvířat. Lv 11,30

¹⁹⁶ *A New English Translation of the Septuagint*. 2007. ISBN 9780195289756. dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>. s. 835.

¹⁹⁷ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2. s. 108.

¹⁹⁸ COOPER, J. C. a PLZÁK, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8. s. 67.

¹⁹⁹ V kánonu se vyskytuje pouze ἔχις, a to jen v NZ: Mt 3,7; 12,34; 23,33; L 3,7; Sk 28,3 – tedy jen v díle připsaném Matoušovi a Lukášovi.

²⁰⁰ Také představa ostnů a bodlin nachází naplnění i u hadů. Viz např. κέραστις – zmije rohatá – *cerastes cornutus*.

Sf 2,14 תִּפְּרֹתַי וְתִפְּרֹתַי χαμαιλέοντες καὶ ἐχῖνοι (ΝΙΧΑΜΙΛΕΟΝ ΝΕΜ ΝΙΛ̄ΧΩ²⁰¹)
onocrotalus et ericius

První zvíře má hebrejsky znamenat: nečistý pták, sova nebo pelikán. Řecky je to chameleon. Druhé je pak hebrejsky sova, dikobraz nebo ježek, řecky ježek. (Latinsky je to dvojice pelikán-ježek. Podle slovníku však může jít o bukače.²⁰²)

ČEP: Na hlavicích sloupů tam bude nocovat pelikán a sýček.

Vzhledem k místu „na hlavicích sloupů“ vypadá v hebrejském textu schůdněji „ptačí varianta“ překladu. Naopak řečtina překladem chameleon a zmije volí dvojici plazů; přece jen je těžší si představit na hlavici sloupu ježka než hada, který tam stejně jako chameleon dokáže spíše vylézt. Koptský překlad v memfidském dialektu též uvádí zmije.

Iz 13,22 יִנְיָתָּהּ ἐχῖνοι (ⲉⲃⲱ)

V případě tohoto verše více vyhovuje naší představě, že si v rozvalinách staví hnízdo a líhne se z vajec (νοσοποιεῖν) spíše zmije než ježek. Jeví se, že překladatel pochopil hebrejskou předlohu jako draky/hady (תִּפְּרֹתַי) ve smyslu dávného mořského netvora, hada nebo velikého plaza, a tak i přeložil a použil jméno zmije. Ostatně ἔχιδνα je také jménem hadího božstva nebo prastarého netvora. Koptština zde též vidí hady.

Iz 34,11 תִּפְּרֹתַי ἐχίνοσ (ⲉⲃⲱ)

Zde vidíme stejný překlad jako v Sf 2,14. Z bezprostředního kontextu nelze vytěžit žádný nový argument pro zmiji stejně jako ani pro ježka. Koptština překládá „had“.

Iz 34,15 תִּפְּרֹתַי ἐχίνοσ (ⲉⲃⲱ) *ericius*

Hebrejské slovníky uvažují buď o stromovém hadu, nebo sově. Je také na místě, dle našeho soudu, uvažovat o nápadné podobnosti se slovem תִּפְּרֹתַי. V řečtině se opět vyskytuje sloveso νοσοσεύειν – líhnout se/stavět hnízdo příbuzné tomu v Iz 13,22, což opět hovoří spíše ve prospěch hada (nebo ptáka) než ježka. Rovněž koptský překladatel pokládá domnělého ježka za hada.

²⁰¹ V sahidském dialektu mi nebylo možné inkriminovaný verš dohledat, použil jsem tedy starší edici v dialektu memfidském: TATTAM, Henricus, ed. *Duodecim prophetarum libros: in lingua Aegyptica vulgo Coptica seu Memphitica*. Oxonium: Oxonii e Typographeo Academico, MDCCCXXXVI.

²⁰² SHORT, Charles a Charlton T. LEWIS. *A latin dictionary*. Rev., enl., and in great part rewritten. Oxford: Clarendon Press, 1969.

Ilustrovat výše zjištěné se pokusíme následující tabulkou.

MS	LXX	Copt.
שָׂכַל (šakal - שָׂכַל)	ἔχῖνοι (ἐχῖνος - ježek)	Ⲅⲃⲱ (had)
LXX legit	(LXX) Copt. legit	→
תַּנְּנָן (akk. Tunnanu; lat. <i>dracō</i>) (drak, ten dávný had ²⁰³)	ἔχιδνα – zmije (had) ἔχις – zmije (had)	Ⲅⲃⲱ (had)
הַדִּימִים (hadi/draci)	ἐχῖνος ἔχις zjednodušeně v 1. deklinaci	Ⲅⲃⲱ (had)

V předchozím výkladu jsme nahlédli více než v detailu složitost hebrejského textu a jeho překladu/překlady. Nyní zbývá konstatovat, že kapitola končí zdrcujícím dovětkem o neodvratném osudu prokletého města: *a blízko je jeho čas a jeho dny nebudou prodlouženy*. Jde o paralelní vyjádření téže myšlenky. Jinými slovy: Jeho konec není daleko a jeho zánik nebude oddálen.

Nakonec se sluší ohlédnout za celým probraným textem. Slyšeli jsme v něm, že Hospodin v roli vojevůdce šikuje své síly jak na zemi (Médové), tak i na nebi (Měsíc, Slunce, hvězdy, souhvězdí?). Důvody jeho jednání jsou nám téměř neznámé, jsou jen naznačeny. Válečníci přicházejí vykonat Boží hněv (verš 3), a ten patří „hříšníkům, pyšným a tyranům“ (verš 11). Tyto koordináty jsou velice obecné, avšak okruhu recipientů z řad židů bylo asi více než zřejmé, proč má tento soud postihnout právě Babylón. Otto Kaiser uzavírá výklad této kapitoly následujícími slovy:

To, že mocnost, která byla včera nástrojem Božího hněvu, zítra téměř hněvu propadne, není v našem textu nijak uváženo, ale snad tomu tak je v 10,5-15. V antice tu byl sklon nahlížet dějiny národů jako bludný kruh, v jehož zakletí jeden národ střídá druhý a jedna mocnost druhou, kde bude za nejspravedlivější prohlášeno to, co bylo právě prosazeno násilím²⁰⁴, a kde

²⁰³ Zj 12,9 (ČEP).

²⁰⁴ Srov. k tomu Platón. *Nomoi* (Zákony), oddíl 890a (...vznikající uměním a zákony, ale jistě ne nějakou přírodou. To všechno jsou, přátelé, u mladých lidí myšlenky moudrých mužů písících prostou řečí i básníků, kteří tvrdí, že nejvyšší právo jest to, cokoli si kdo vymáhá násilím; z toho zachvacují mladé lidi bezbožné myšlenky, jako by nebylo bohů, v které zákon přikazuje věřit, a vzpoura lidí, snažících se tímto prostředkem zavlékat mládež k správnému životu podle přírody, který prý vpravdě záleží v tom, žít tak, aby člověk měl moc nad ostatními, a ne aby sloužil jiným podle zákona.) PLATÓN, HAVLÍČEK, Aleš, ed. *Minós*:

také platí právo silnějšího²⁰⁵. To, že existuje téměř stále sklon k tomu vydávat násilí za právo, ukazuje, že něco není v pořádku. – Židovský myslitel vykládá troskotání lidí a mocností jedněch na druhých jako jejich troskotání na Bohu. Jestliže dějinám rozumíme jako troskotání na Bohu, je tu ještě naděje; protože pak zůstává skrytým způsobem Bůh jejich pánem, nepřísluší jim v posledku žádný osudový charakter. Ztratily ho v okamžiku, v němž lidstvo pozná jeho Božství (*Gottheit*), a pak jedná v souladu s jeho vůlí. Kde je lidské troskotání jedněch na druhých prohlášeno za troskotání na Bohu, postoupí diagnóza vpřed skrze závoj osudu a skrze morální rovinu, na níž platí etický požadavek, k hlubokému základu až tam, kde člověk závisí na Bohu. Jestliže [člověk] očekával své trvání od Boží věrnosti a ne od vzájemné lásky a od světa, měl by jistě také sílu dostat požadavku vztahovat se ke svému spolubližnímu jako k bratru, vzít ho pod svou ochranu a být tu pro něj. Bible vidí ve ztrátě Boha hřích, který dává základ každému selhání jednoho člověka vůči druhému. Proto Nový zákon sdružuje příkázání lásky k Bohu a k bližnímu, srov. Mk 12,28nn; L 10,25nn. Pokud my lidé, nakolik dostačuje zkušenost k takovému úsudku, jsme určeni v naší existenci spíše Boží vzdáleností než Boží blízkostí, troskotáme v dějinách na Bohu, který se nedá zakrýt jako základ a protějšek našeho bytí; propadáme jeho hněvu, který se projevuje v tom, že jsme sobě vydáni napospas. Pokud se necháme ohlášením katastrof světa, a tím současně katastrof našeho vlastního života, jako troskotáním na Bohu postavit před Boha, dojde v čiré pasivitě poznání na nás účinkující moci hříchu ke smíření. V poznání, že jsme skutečně bohapustí, se staneme skutečnými. Křesťanstvo by špatně udělalo, kdyby se tvářilo v tvář nezbytné změně vztahů ve světě vzdalo domáhání se proměny srdcí, která poskytuje naději, a tím také dává pro tento svět očekávat více. Není jí však dosaženo jinak než Slovem, které nás, nás samé činí průhledné jako hříšníky a povolává nás za Boží partnery v dějinách.²⁰⁶

Takto končí svůj výklad Izajáše XIII Otto Kaiser, nedávno zesnulý odborník na Starý zákon z luterského prostředí, jehož zájem sahal i na pole egyptologie a filosofie (věnoval se mj. Kantovi, Hegelovi a Nietzschemu). Jeho situovanosti odpovídají i ohniska jeho komentáře. Zdůrazňuje závislost na Bohu (*an Gott hängen*) a používá i termín *Gottheit*, který razil M. Eckhart. V jeho textu je patrná idea pokroku a snad i dialektika poznání Ducha. Také případ vyvraždění ostrova Mélos je (i v antice) spíše extrémem než běžnou praxí. V každém případě Kaiser postihl důležitý aspekt tohoto textu, který není pouze prvoplánovou deklarací Boží pomsty Novobabylónské říši (i když tím je také), nýbrž je i důležitým dokladem posunu myšlení o Bohu a dějinách. Jedná se o moment objevu příčinnosti v dějinách, sebereflexi vlastních chyb, která umožňuje se z nich poučit a také racionalizaci a teologizaci vlastního dějinného neúspěchu – Judské i Izraelské království zanikla, protože opustila Hospodinovy stezky. „Já sám se domnívám, že nikdy nebylo žádné monarchie,

Zákony ; Epinomis ; Listy ; Výměry ; O spravedlivu ; O zdatnosti ; Démodikos ; Sisyfos ; Eryxias ; Axiochos ; Ledňáček ; Epigramy. Vyd. 1. [v tomto souboru]. Praha: OIKOYMENH, 2003. Platónovy spisy. ISBN 80-7298-068-8.

²⁰⁵ Srov. k tomu Řeč Atéňanů k Mélským u Thukidida. V, 89.

²⁰⁶ Podle KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39.* Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 21n.

kteřá by se už ve svých prvních vladařích nebyla stala tyraníí.²⁰⁷ To napsal v předmluvě k Izajáší roku 1528 Huldrych Zwingli. A tentýž pokračuje: „I kdyby byl monarcha sebebohatší a miloval svůj lid sebevíce, ve skutečnosti z toho lid nic nemá.“²⁰⁸ Taktéž Zwingli dochází k podobnému závěru jako Kaiser vyjádřiv se poněkud tajemně o troskotání jednoho na druhém jako o troskotání na Bohu, když píše: „Zachováme-li spravedlnost vůči každému, vydáme tím svědectví, že vpravdě ctíme Boha.“²⁰⁹ Zánik samostatného království v Judsku nebyl jen výsledkem geopolitických procesů, ale (a především) důsledkem jeho etického a náboženského úpadku. Tím pádem na sebe nenechá čekat ani pád někdejšího vítěze – v tom se ukazuje důraz kladený na to, že Hospodin není vázán na konkrétní realizaci státu ani na místo²¹⁰, ale vskutku „učinil nebesa i zemi“; může proto zatemnit oblohu i přivést neznámý lid od konce nebes. I díky tomu vyšla jahvistická komunita z exilu posílená. I Hospodinův kult, prošed dalšími zvraty dialektiky dějin, trvá dodnes. To samé ovšem nemůžeme říci o babylónském pantheonu. Nakonec i Babylón, dnes ležící v rozvalínách, si i dílem tohoto textu vysloužil nesmrtnost, ačkoliv je líčen negativně a démonizovaně. Dokud bude existovat komunita čtoucí proroka Izajáše, bude připomínáno i jeho jméno. Stal se takto negativní součástí této komunitní identity. Navíc je Babylón symbolem pro jakoukoliv bohunepřátelskou velmoc, která si nárokuje celého člověka (jako je tomu v případě Římské říše v knize Zjevení), podobně jako Egypt – dům otroctví nebo Sodoma a Gomora. Toto označování nějaké struktury jako Babylónu můžeme dnes vidět například u některých letničních křesťanů, kteří mluví o římské církvi jako o duchovním Babylóně²¹¹. Jestliže kompozice sbírky výroků proti cizím národům pochází z doby helénistické, mohl být tehdy Babylónem myšlen některý nástupnický stát Alexandrova impéria, třeba Antiochovců. A tak se stal Babylón v našem kulturním okruhu symbolem a přezdívkou pro (ať už domněle či skutečně) utlačitelské režimy vůbec.

²⁰⁷ REJCHRTOVÁ, Noemi a Luděk REJCHRT, MOLNÁR, Amedeo, ed. *Slovem obnovená: Čtení o reformaci*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1977. ISBN (váz.) s. 190.

²⁰⁸ REJCHRTOVÁ, Noemi a Luděk REJCHRT, MOLNÁR, Amedeo, ed. *Slovem obnovená: Čtení o reformaci*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1977. ISBN (váz.) s. 191.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Jak v době zániku Západořímské říše nově vyložil Augustin v *De civitate Dei*.

²¹¹ Například. VEITH, Walter J. *Knihá Zjevení odhaluje Babylon doby konce*. [online]

Dostupné z: <https://www.adcz.cz/bible-a-vira/clanky-bible-a-vira/nabozenske-smery/babylonske-nabozenstvi/kniha-zjeveni-odhaluje-babylon-doby-konce/> [cit. 8. 7. 2020]

3. Kapitola: Příšery

*Pojďme domů, pozdě je, cosi nás tu sežere. Je tu také strašidlo veličajzné jak bidlo.
Je tu také babule, co sa drží košule. Je tu také bubáča, co sa chytá rubáča.* (Moravská lidová píseň)

V této části věnujme ještě prostor oné divé zvěři z veršů 21 a 22, neboť o nich komentáře většinou ztratí jen pár slov²¹². Většinou jde o poukaz na to, že tito tvorové jsou nečistí, pokusíme se je tedy srovnat se seznamy nečistých zvířat v Lv 11 a Dt 14. Zároveň se v této části ozřejmí, zda překladatelé původního hebrejského textu, nesouhlasí-li s originálem, pouze neporozuměli předloze, nebo pomocí dynamických ekvivalentů přibližovali náplň původního textu svým čtenářům a posluchačům.

Nejprve pro přehlednost shrňme jednotlivé zástupce divé zvěře a sběře v jednotlivých starých překladech v jednoduché tabulce. (Ve sloupcích jsou vyznačeny paralelní výrazy.)

Masoretský text	Septuaginta	Sah. koptština	Vulgáta
צִי	θηρίον	ΘΗΡΙΟΝ	bestia
אֶתֶּ	ἦχος	ΖΡΟΥΥ	draco
בַּת יַעֲנָה	σειρήν	ΣΙΡΗΝΟΣ	struthio
שְׂעִיר	δαιμόνιον	ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ	pilosus
אִי	ὄνοκένταυρος	ΟΝΟΚΕΝΤΑΥΡΟΣ	ulula
תָּן	ἐχίνος	ΖΒΩ	siren

Nyní máme před sebou šest jmen zvířat – bestií, které mají hostit rozvaliny Babylónu – a také jejich ekvivalenty v dalších třech starověkých jazycích.²¹³ Nezbývá, než je mezi sebou porovnat.

1. První termín je velmi obecný – divá zvěř²¹⁴, ČEP v předjímce nezvířecích, démonických členů této kongregace uvádí: „divá sběř“. Kaiser překládá צִי jako *die Teufel* (čerti), chápe toto slovo jako odvozeninu z הִצִּי – „suchá

²¹² DITTMANN, Robert, ed. *Bible Kralická šestidílná: kompletní vydání s původními poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-78-1.

Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich. S menšími výhradami i KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch.

²¹³ Zde obzvláště vyniká závislost koptského překladu na Septuagintě – nejen co se předlohy týče, ale též slovní zásoby samotné koptštiny.

²¹⁴ Výskyty ve významu zvěř/sběř Ž 72,9; 74:14; Iz 13,21; 23:13; 34,14; Jr 50,39.

krajina s démony“, jinými slovy poušť, pustina.²¹⁵ Jak ale uvidíme, morfologie našich „čertů“ odpovídá spíše ִׁרְיִיִּם. Motiv pouště postrádají ostatní starobylé překlady, kterým odpovídá kralická „lítá zvěř“. Naopak Luther a KJV poušť zdůrazňují (*Wüstentiere; wild beasts of the desert*). Řečtina²¹⁶, latina i koptština jsou mnohem obecnější – mohou mít na mysli téměř jakékoli zvíře.

2. Dále jsou tu zmíněny sovy nebo výři. Slovo ִׁרְיִיִּם je *hapax legomenon*. Některé autority zde vidí i hyenu chechtavou.²¹⁷ Překladatelé, jako například Kraličtí, se obvykle drží informace, že ִׁרְיִיִּם „je citoslovce bolesti“²¹⁸. Kraličtí píší: „קִרְיִיִּם od zděšení, neb od stonání jméno“.²¹⁹ V seznamech nečistých zvířat se žádné tohoto jména nevyskytuje. O odvození řeckého „hluk/vytí“ jsme psali výše v komentáři ke 21. verši. Koptština jen přejímá svou septuagintní předlohu. Vulgáta, ač Jeroným zřejmě nevěděl přesně, co dané slovo znamená, se snaží zachovat (ve skutečnosti vytvořit) paralelismus: „stvůry a draci“ (*bestiae et dracones*). Podobně Kraličtí: lítá zvěř – šelmy; také KJV²²⁰. Sovy se v novověkých překladech objevují u Luthera. Jak už bylo psáno výše: sova jako noční živočich je spojena se smrtí – její houkání ji věští. O dracích, jež zmiňuje Vulgáta, toho nemůžeme v tomto případě mnoho říci. V řecko-římské mytologii byli buď draci ztělesněním moře a monstra předvěku, nebo v „historickém čase“ obyvatelé periferií kosmu, dále od bohů poslané obludy, které za trest trápily celé státy, a nakonec strážci různých míst a předmětů. Nejspíše to budou tito nebo prvně jmenovaní. Konečně však může jít pouze o hady.²²¹

3. Dcery pštrosů²²² – nebo podle Holladaye a Kralických i KJV²²³ to mohou být též dcery sov. Tato nejistota ohledně ztotožnění se sovou nebo pštroskem plyne z Lv 11,16 a Dt 14,15, kde se nachází קִרְיִיִּם mezi havrany a sovami. Jisté však odtud je, že se jedná o nečistého ptáka. Myšlenku na sovu podporuje též kořen ִׁרְיִיִּם znamenající „naříkat“²²⁴. Každopádně o tomto ptáku, nejspíše

²¹⁵ KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament Deutsch. s. 10. pozn. 17.

²¹⁶ Slovo θηρίον má v SZ včetně deuterokanonických knih 165 výskytů.

²¹⁷ Holladay Lexicon. *sub loco*.

²¹⁸ Holladay Lexicon. *sub loco*.

²¹⁹ DITTMANN, Robert, ed. *Bible Kralická šestidílná: kompletní vydání s původními poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-78-1. Iz 13,21 pozn. s.

²²⁰ Wild beasts of the desert – doleful creatures (divá zvěř pouště – zkormoucené stvůry).

²²¹ Viz například Ex 7,15: Vade ad eum mane, ecce egredietur ad aquas: et stabis in occursum ejus super ripam fluminis: et virgam quae conversa est in *draconem*, tolles in manu tua [kurzíva J. L.].

²²² Také Vulgáta, Luther.

²²³ Avšak zmiňují i pštrosy.

²²⁴ BDB Lexicon. *sub loco*. Viz Mi 1,8.

pštroso²²⁵, lze říci, že je nečistý s odkazem na katalog v knize Leviticus a Deuteronomium. Totéž, tento dvojitý výskyt zde a v Lv 11,16, pak platí i pro Vulgátu.²²⁶ Septuaginta místo pštrošů usazuje do zřícenin sirény.²²⁷ Ovšem v Iz 34,11.14 odpovídají sirény spíše slovu שָׂקַל – šakal. O sirénách víme, že jsou spojením ženy a ptáka (pojetí jakým způsobem se liší). Na sirénách je v řecko-římském světě zajímavá jejich spojitost se světem mrtvých. Sošky a vyobrazení sirén se vyskytují v pohřebním inventáři, mohly tedy sloužit jako průvodci duší.²²⁸ Dále je tu značná podobnost s „ptáky duše [ba]“ v Egyptě.²²⁹ A vůbec je jistou antropologickou konstantou obrazná řeč o duši (i o duchu božím) jako o ptáku.

„Uvědomme si, že ‚pták‘ je jedním z archetypických obrazů ducha.“²³⁰ Sirény jako přízraky mrtvých či zvěstovatele smrti chápe podle všeho Jeroným – za sirénu pokládá ve verši 22 slovo שָׂקַל – šakal. Důležitá pro sirény tedy není přítomnost vody (jako v Homérově Odyssei), ačkoliv té byl i v Babylónu dostatek.²³¹ U Homéra je pro sirény typické, že svým zpěvem svádějí námořníky z cesty, a ti pak zahynou. V africkém folklóru má hyena chechtává podobnou mytologickou morfologii – svým hlasem vábí mladé muže na pustá místa, aby je sežrala.²³²

4. Běs neboli שְׂפִיר. V řečtině velmi povšečně démon. Podle Vulgáty *pilosī* – chlupatci (Kaiser *die Haarige*). Kraličtí píší, že שְׂפִירִים mají „od chlupů jméno, pročež někteří vykládají, chlupáci: vůbec Škrítci, diblíky, neb d'áblíky, zlými duchy nazývají...“.²³³ Škrítci jsou často duchové zemřelých²³⁴, ale právě d'áblíci – čerti jsou příbuzní satyrů (*satyrs* sem klade KJV) a snad jsou příbuzní i právě שְׂפִירִים. Spíše sem by se hodil Kaiserův překlad *Teufel*. O dost zajímavou ekvivalenci se pro své germánské publikum pokusil Luther, který do

²²⁵ Kloní se k tomu Gesenius a moderní překlady: ČEP, NASB, Zürcher B., aj.

²²⁶ V Septuagintě je rovněž na tomto místě pštroš.

²²⁷ Výskyty Jb 30,29; Mi 1,8; Iz 13,21; 34,13; 43,20 a Jr 27,39.

²²⁸ Encyclopaedia Britannica. *Siren*. [online] Dostupné z:

<https://www.britannica.com/topic/Siren-Greek-mythology> [cit. 21. 10. 2019]

²²⁹ KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms*. Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0. s. 64 aj.

²³⁰ ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. I, Od doby kamenné po eleusinská mystéria. Třetí opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2008. Dějiny náboženského myšlení. ISBN 978-80-7298-288-2. s. 177. pozn. 2.

²³¹ Srov. Jr 51,13.

²³² Podobně mytická *crocotta*. Viz např. Plinius st. *Historia Naturalis*. kap. 30.

²³³ Iz 13,21 pozn. u.

²³⁴ Ochranní duchové domu, divinizovaní předci, obdobní jsou římské *lares et penates*. Podle Ctibora Tovačovského z Cimburka se skřítkem nebo diblíkem stávalo dítě nepokřtěné. In: Máchal, Jan. *Bájesloví slovanské*. Ve Votobii vyd. 1. V Olomouci: Votobia, 1995. 217 s. Malá díla; sv. 36. ISBN 80-85619-19-9. s. 46.

ruin vkládá tzv. *Feldgeister*. Ve slovníku bratří Grimmů je krom odkazu k Iz 13,21 definice *daemon campestris* (démon polní).²³⁵

„K témuž se vztahuje glosa k Iz 13, kde prorok předpovídá zpusťování Babylónské říše a říká: Netvoří v něm budou bydlet. Doslova: „Budou v tobě bydlet pštroši a *Feldgeister* budou tamtéž poskakovat.“ Pod *Feldgeister* je třeba rozumět démony. Glosa k tomu říká: *Feldgeister* jsou lesní lidé (*Waldmensen*), hrubě ochlupení, kteří jsou jistým druhem démonů, jako jsou incubové nebo satyrové. A k Izajáši 34, na místě, kde prorokuje o zpustnutí země Idumejců, kteří utlačovali Judejce: „Bude to tábořiště draků a pastvina pštrošů a démoni se tu budou navzájem potkávat.“ Interlineární glosa praví: tj. obludy z démonů se budou navzájem potkávat; a glosa svatého Řehoře tamtéž: pod jiným jménem jako lesní lidé (*Waldmensen*) nejde o tytéž, které Řekové zvou Pan, ale o ty, jež Římané zvou *Incubi*. K témuž připojuje sv. Isidor (üb. 8. c. ult.), že *Feldgeister* se nazývají řecky *Paniti*, latinsky *Incubi*. Jmenují se tak toliko od [latinského] *incubare*, tj. smilnit. Neboť touží po ženách a souloží s nimi, démon, kterého Galové nazývají *Düsen*, protože stále provádějí tuto nečistost. Toho, kdo je obvykle nazýván Incubem, jmenují Římané *faunus ficarius* (faun fíkový). O tom praví Horácius:²³⁶

Faune, jenž zálibu máš v plachých Nymfách,
vlídně beř se územím mým i poli
slunnými a vzdal se pak, milostiv jsa,
dorostu stáda,²³⁷

Tomuto badateli jde především o spojení postav *Feldgeister* se sexuální aktivitou zejména s lidskými ženami. Je tu pak potlačen aspekt spojení jejich

²³⁵ *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version vom 13. 07. 2020.

²³⁶ Ebendarauf bezieht sich eine Glosse zu Jesaias 13, wo der Prophet die Verödung des babylonisches Reiches prophezeit und sagt, Untiere sollten darin wohnen. Es heißt dort: „In Dir werden Strauße wohnen und Feldgeister werden daselbst sprignen.“ Unter Feldgeistern sind Dämonen zu verstehen. Die Glosse sagt daher: Feldgeister sind Waldmensen, rauh behaart, welche Incobones oder Satyren, bestimmte Arten der Dämonen sind. Und zu Jesaia 34., über die Stelle, wo er die Verödung des Landes der Idumäer prophezeit, welche die Juden bedrängten: „Es wird sein ein Lager der Drachen und eine Weide der Strauße und Dämonen werden einander begegnen.“ Die Interlinien-Glosse sagt, d. h. Ungeheuer von Dämonen werden begegnen einander; und die Glosse des Heiligen Gregor ebendort; unter anderm Namen als Waldmensen gehen nicht dieselben, welche die Griechen Pan, die Römer aber Incubi nennen. Ebendarauf bezieht sich der Heilige Isidor, der üb. 8. c. ult. Feldgeister die griechisch Paniti, lateinisch Incubi heißen. Insofern heißen sie daher von incubare, d. h. Unzucht treiben. Denn geil sie nach den Weibern und beschlafen sie, Dämon, welche die Gallier Düsen nennen, weil sie beständig diese Unsauberkeit treiben. Den man aber gewöhnlich Incubo nennt, heißen die Römer Faunus ficarius. Mit Bezug darauf sagt Horatius: Faunus, ob Liebkoher um scheue Nymphen, Durch sie Feldmark mie und die Sonnenäcker Wolle sanft hinwandeln! EILENSTEIN, Harry. *Wiederzeugung und Wiedergeburt: Die Götter der Germanen - Band 51*. Norderstedt BoD: Books on Demand, 2019. ISBN 9783749434558 3749434557. s. 266.

²³⁷ HORATIUS, Quintus Flaccus. *Ódy a epódy*. [Praha]: Bradáč, 1923. s. 128.

života s životem obilné kultury, jak o tom píše Wilhelm Mannhardt.²³⁸ (Tito *Korndämonen*, jak je nazývá Mannhardt, v sobě zahrnují mnoho therio- i antropomorfních postav. Pro nás nejpozoruhodnější je asi jejich vládce *Haferkönig* [ovesný král]²³⁹, který velmi nápadně připomíná našeho krále Ječmínka.) Avšak spojení s polem obilí v ruinách Babylóna spíše odpadá. Zdá se tedy, že Luther pole míní ve velmi širokém smyslu, asi jako hebrejšťina – nebo tento překlad dost kulhá.

Jinde²⁴⁰ překládá Luther podobné výrazy jako *Feldteufel* – tyto židovské představy se stýkají s nadpřirozenými bytostmi rozšířenými po celé Evropě, „horskými duchy“²⁴¹ a skřítky.²⁴² To je tedy průnik s germánskou mytologií. Veskrze se podobá té české v poznámkách k Bibli kralické, jak jsme viděli výše. Víceméně jde o chlupaté vilné bytosti se zvířecími rysy (jak jsme pozorovali: kozlími, oslími, býčími i koňskými), moderní překlad ČEP je převádí jako běsy. V našem christianizovaném prostředí se z této slovanské obdoby שְׁפִירִים stali čerti, které známe z folklóru jako zlé i hodné a často přihlouplé figury, z nichž se u nás vlivem křesťanství stali obyvatelé pekla.

5. Hyena neboli אַי – tento překlad je dosti nejistý. Nejčastěji se uvažuje o psovítych šelmách: šakali (Kaiser), divocí psi (Luther). Bible kralická je obecnější – hrozné potvory. Etymologii Kraličtí viděli pocházet „od hrůzy a strachu“.²⁴³ Jisté je, že toto jméno je zvukomalebné a evokuje úpění, vytí nebo houkání. Z toho důvodu Jeroným překládá sýček. O velmi pozoruhodném překladu Septuaginty – onokentaurech jsme se zmínili podrobně výše. Podle všeho se překladatel snažil dodržet paralelismus: démoni; onokentauri. K onokentaurům ho podle všeho, spíše než tajemné slovo אַי, navedlo předcházející שְׁפִירִים. Kuriózní překlad obsahuje KJV: divoké bestie z ostrovů (*wild beasts of the islands*), protože homonymum znamená ostrov/pobřeží. Angličtí překladatelé tedy věděli, že jde o nějaká zvířata a spojili toto mínění

²³⁸ MANNHARDT, Wilhelm. *Die Korndämonen: Beitrag zur germanischen Sittenkunde*. Berlin: Ferdinand Dümmlers Verlagsbuchhandlung (Harrwitz und Grossman), 1868. ISSN edseur.2530FABB.

²³⁹ MANNHARDT, Wilhelm. *Die Korndämonen: Beitrag zur germanischen Sittenkunde*. Berlin: Ferdinand Dümmlers Verlagsbuchhandlung (Harrwitz und Grossman), 1868. ISSN edseur.2530FABB. s. 27n.

²⁴⁰ Lv 17,17; Dt 32,17; 2Pa 11,15; Iz 34,14.

²⁴¹ *Berggeist (daemon subterraneus)* – sem spadají všichni permoníci (*Bergmönch*) i Krakonoš (*Rüberzahl*).

²⁴² - diese jüdischen vorstellungen berühren sich mit den in ganz Europa verbreiteten von elbischen wesen, berggeistern und kobolden. In: *Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version vom 13. 07. 2020.

²⁴³ Iz 13,22 pozn. v.

s významem stejně znějícího slova. V katalogích nečistých zvířat se v hebrejské bibli žádné tohoto jména nevyskytuje.

6. Šakal - תן. O šakalech již bylo výše napsáno dost, jejich spojitost se smrtí, nocí a podsvětím je dosti zřejmá. Tento hebrejský výraz se často plete s תנין - drak. Tímto směrem, jak jsme ukázali, se ubírá Septuaginta a koptský překlad (hadí/zmije), ale i Bible kralická a KJV (draci). ČEP a Luther drží šakaly, zatímco Kaiser prosazuje divoké psy. Jeroným zřejmě také rozuměl, že jde o nějakou vyjící či houkající bytost, a proto zvolil překlad siréna, o níž bylo již pojednáno výše. Zároveň sýček – siréna tvoří v latině svou morfologií (zvěstovatelé úmrtí) paralelismus. Celkem se v katalogích (dle BHS a Vulgáty) nečistých zvířat vyskytuje pouze pštros. Ze Septuaginty v těchto seznamech není doloženo žádné. Nyní se pokusíme konstruovat tabulku, tak aby se bytosti co nejvíce shodovaly ve významu.

Masoretský text	Septuaginta	Sah. koptština	Vulgáta
צִי	θηρίον	ΘΗΡΙΟΝ	bestia
	ἦχος	ΖΡΟΥ	
אָ	[γλαύξ] ²⁴⁴	[ΓΛΑΥΚΟΣ] ²⁴⁵	ulula
בַּת יַעֲנָה	[στρουθός] ²⁴⁶	[СТΡΟΥΘΟΣ] ²⁴⁷	struthio
	δαιμόνιον	ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ	
שְׂעִיר	ὄνοκένταυρος	ΟΝΟΚΕΝΤΑΥΡΟΣ	pilosus
אִי	σειρήν	ΣΙΡΗΝΟΣ	siren
	ἔχινος	ΖΒΩ	draco
תן	σειρήν	ΣΙΡΗΝΟΣ	siren

Když hodnotíme výtěžky z výše psaného, zjišťujeme, nakolik je naše vlastní znalost některých hebrejských výrazů limitovaná a odkázaná právě na ostatní starobylé překlady. Přitom však ani starověcí překladatelé na tom často nebyli o moc lépe než dnešní badatelé. Ukazuje se, že někdy překladatelé spíše tápali (ἦχος, *draco*, ἔχινος, *wild beasts of the islands* aj.), mnohdy však rozuměli velmi dobře a snažili se přiblížit výchozí text dynamickým ekvivalentem. Dobrými příklady toho jsou termíny srozumitelné obyvatelům řecko-římského světa jako sirény nebo onokentauři. V případě novějších překladů jsou to zejména Lutherovi *Feldgeister* a divocí psi nebo škrítcí a díblíci v marginálních glosách Šestidílků. Tímto způsobem překladatelé přiblížili

²⁴⁴ Lv 11,16.

²⁴⁵ Lv 11,15.

²⁴⁶ Lv 11,16.

²⁴⁷ Jb 30,29.

strašidelnost a pustotu zbořeniště kdysi slavného sídla za pomoci komparsu z reziduí doznívajícího pohanství nebo lidového heterodoxního křesťanství (záleží na úhlu pohledu). Stejně tak díky starověkým překladům našly své nové místo přímo na stránkách Písma svatého sirény a další podobné „přeludy“. Tyto bájně bytosti antického světa tak mohly přejít z umírajícího „pohanského náboženství“ do svaté knihy jeho nástupce, a tak přežít. Paradox spočívá v tom, že generace křesťanů se snažily víru v takové a podobné bůžky a polobohy vyvrátit – přesto právě i díky křesťanství si získaly sirény a další bytosti nesmrtelnost, jakkoliv však druhořadou a pouze jako stafáž pochmurných ruin.

Závěr

Prorocký hlas vyřkl nad zlořečeným městem svůj definitivní soud. Avšak židovská komunita obývala Babylón i nadále, a dokonce se tam izraelitům dařilo velmi obstojně. Zprávy o tom lze vyčíst v samotné Bibli, ale dokladem toho je i důležitost babylónské židovské obce, kdy tato diaspora byla s Jeruzalémem v čilém kontaktu po zničení druhého chrámu. Dále tu byla tvorba Babylónského talmudu. „Je více než hořkou ironií moderních dějin, že Židé zcela opustili Irák, místo talmudických akademií a sepsání Babylónského talmudu, až po více než dvou a půl tisíci letech v době operací spojenců na počátku 90. let minulého století a pak na počátku 21. století. Ještě v roce 1884 žilo v Bagdádu 30 000 a v roce 1900 dokonce 50 000 Židů. Po 2. světové válce se jejich situace začala výrazně zhoršovat v přímé závislosti na arabsko-izraelských válkách (zvláště po letech 1948-1949 a 1967), ale úplný konec nastal až před necelými patnácti lety.“²⁴⁸

V tomto kontrastu se pak zdá být horlení proti Babylónu jakousi *Haßliebe*. Na jednu stranu byl Babylón příčinou zkázy Jeruzaléma a místem nuceného přestěhování judských elit, na druhou stranu pak živitelem a místem prosperity židovské komunity a dalo by se říci i domovem. Tuto ambivalenci horlení proti zmíněnému městu odráží i samotné starozákonné texty. Na jedné straně stojí Iz 13; 21 a 47; Ž 137 a Jr 50; 51 aj., na druhé pak smířlivější postoj jako starší vrstva knihy Jeremjáš, zvláště Jr 29 a další.

Na horlení proti Babylónu je pak možné vztáhnout slova docenta Dršky během jednoho cvičení z dějin středověku o současném trendu v psaní mikrohistoriografie. „Všichni teď piší historii lesa: lidé ve středověku se báli do lesa, hrozně moc se báli do lesa, úplně neuvěřitelně moc se báli do lesa; takže tam byli skoro pořád.“ Les byl i tehdy totiž důležitou ekonomickou sférou pro řadu živností a řemesel. Podobně je třeba interpretovat i starobylou pohádku o Červené Karkulce ani ne tak jako varování před temným lesem doslovným, ale před temným lesem lidských vztahů.

O překladech hebrejského originálu jsme zjistili, že tam, kde překladatelé porozuměli originálu (sami to můžeme potvrdit jen zčásti, neboť i my dosti tápeme), pokusili se mnohdy o trefnou dynamickou ekvivalenci. Zvláště v případě „hrozných potvor“, které se mají zabydlet v troskách města. Ukazuje se, že je třeba při práci se starozákonními texty věnovat další pozornost také Septuagintě. Na této verzi Starého zákona je ještě mnoho práce, a ještě více v českém jazykovém prostředí.²⁴⁹ K poznání Septuaginty a koiné v ní použité, jak snad tato práce na příkladu „ježků“ dokázala, je dobré přizvat na pomoc i svědectví jejího koptského překladu. Přeci jen málokdo může znát koiné

²⁴⁸ ČAPEK, Filip. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Praha: Vyšehrad, 2018. Teologie. ISBN 978-80-7601-082-6. s. 255.

²⁴⁹ V Edici Septuaginta vyšly zatím knihy Ester, Izajáš a Žalmy I.

používanou v Egyptě pozdní antiky tak dobře, jako ten, kdo koiné používanou v Egyptě pozdní antiky ovládal a překládal do domácího dialektu. Tím se dostáváme i k samotnému koptskému Starému zákonu; tomu bylo dosud věnováno málo péče (zvláště v porovnání s koptským Novým zákonem a například Tomášovým evangeliem), v českém prostředí pak téměř žádná. Přitom koptské překlady Písem začaly vznikat zhruba od roku 300 n. l. a je možné, že překlady starozákonních textů jsou nejen stejně staré jako těch novozákonních, ale i starší.²⁵⁰ (Koptský Starý zákon je tedy srovnatelný se starozákonní *Vetus Latina*.)

Proroctví v jeho současném tvaru můžeme situovat nejlépe do 6. nebo 5. století. Zjistili jsme, že tato kapitola ve svém poetickém líčení zániku Babylóna vyčerpala takřka celý instrumentář hrůz známých ze Starého zákona. V prvé řadě je to příprava nepřátelského vojska. Dále jsou to zlověstná znamení na obloze, která způsobí tmu. K tomu se přidávají otřesy nebes a země a nepřátelské město má skončit jako Sodoma a Gomora, tedy pod přívalem ohně z nebes (Gn 19,24). Aby toho však nebylo málo, přidává se po tom všem k útoku i vojsko Médů. Ti bez prodlení dobývají město, loupí, vraždí muže a děti, ženy znásilňují. Všichni dřívější obyvatelé města jsou mrtví nebo rozptýlení. A aby bylo jisto, že město už nikdy nepovstane k předchozí moci a slávě, líčí zde prorok jeho další osud. Babylón nebude nikdy znovu vystavěn, místo toho se promění v pustinu, kam nechodí ani nomádští pastevcí. V ruinách budou žít jedině hrůzostrašná stvoření, která svým rykem a hlukem nahradí předchozí ruch života města s jeho veselím a zábavami. Tančit tu budou jedině strašidla a halasit přízraky. Na konci tvoří tečku ujištění, že nebude dlouho trvat a stane se tak. I tento proces má však svou dialektiku, nacházíme tu i světlé stránky, které jsou však velmi dvojznačné. Například verš 12 (Učiním člověka cennějšího nad ryzí zlato a člověk [bude] nad zlato Ofiru.) může sice znamenat, že lidí zbyde po vykonání Hospodinova hněvu (v té krajině, na světě?) poskrovnu, ale možná to také znamená, že člověk jako takový bude mít pro jednu vyšší hodnotu než všechny komodity a ekonomické zisky. Dále je tu verš 14b (...každý k svému lidu se obrátí a každý do své země uprchne.), který na jednu stranu ilustruje pád kdysi mocné metropole, na druhou stranu – zvláště v kontextu exilu obyvatel Judska a Izraele – je to šance na nový začátek doma.

Čtenáři a posluchači těchto slov však neměli být Babylóňané, ale jahvisté z Judska a Izraele, a proto nelze jinak než pokládat za vyvrcholení tohoto výroku dva verše následující kapitoly.

Hospodin se slituje nad Jákobem a znovu vyvolí Izraele. Dá jim odpočinout v jejich zemi, přidruží se k nim i bezdomovec a připojí se k domu Jákobovu.

²⁵⁰ Viz LAYTON, Bentley. *Coptic in 20 lessons: introduction to Sahidic Coptic with exercises & vocabularies*. Leuven: Peeters, 2007. viii, 204 s. ISBN 978-90-429-1810-8. s. 1n.

Národy je totiž samy dovedou na jejich místo a Izraelův dům je dostane do dědictví v Hospodinově zemi jako otroky a otrokyně. Tak zajmou ty, kdo je prve zajali, a budou panovat nad svými poháněči. (Iz 14,1n ČEP)

Nakolik se Hospodin zachová nemilosrdně k Babylónu, natolik bude milosrdný k domu Jákobovu. Karta se obrací, a to definitivně. Sice jsou zde kruté obrazy vraždění a zabíjení, odpůrci Božího lidu jsou zotročeni, ale jde veskrze o názornou ilustraci slov: „Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.“ (Mt, 5,4) a: „Běda, kdo se nyní smějete, neboť budete plakat a naříkat.“ (L 6,25b).²⁵¹ Jde o radikální prohození pozic; zatímco jedni tísnilí druhé, nyní jsou tísněni od nich. Jde o poznání dějinnosti – nic v tomto světě netrvá věčně a jediná možnost, jak v něm přetrvat, ač s mnohými zvraty, je spolehnout se na skrytý grunt všeho. Jedině ten totiž není dějinami vlečen, ale sám v nich svobodně působí. Jedině tehdy, když se člověk ukázní, ztiší se a naladí se na tyto spodní tóny, které k němu přicházejí i z přirozeného světa a jeho dějin, může být soustředěn na nadčasové a obstát v časném.²⁵² Slova o Babylónu neplatila ani ve starověku pouze Babylónu jako takovému, ale i všem jeho nástupcům. Už Huldrych Zwingli ve své předmluvě k výkladu knihy Izajáš píše: „Já sám se domnívám, že nikdy nebylo žádné monarchie, která by se už ve svých prvních vladařích nebyla stala tyraní.“²⁵³ I dnes každému režimu hrozí, že se stane takovým Babylónem, jemuž vládnou pyšní, násilníci a tyraní, a přijde řada i na něj. *A jeho dny nebudou prodlouženy...*

²⁵¹ Podobnou figuru užívá Walter Brueggemann při interpretování ran egyptských, zejména zabítí prvorozených. Viz BRUEGGEMANN, Walter. *Bible a postmoderní představivost: písmo jako scénář života*. Překlad Petr Sláma. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2016. 162 stran. Studium; 12. svazek. ISBN 978-80-7429-651-2. s. 119n.

²⁵² Srovnej FISHBANE, Michael A. *Sacred attunement: a Jewish theology*. Chicago: University of Chicago Press, 2008. xiv, 238 s. ISBN 978-0-226-25171-4.

²⁵³ REJCHRTOVÁ, Noemi a Luděk REJCHRT, MOLNÁR, Amedeo, ed. *Slovem obnovená: Čtení o reformaci*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1977. ISBN (váz.) s. 190.

Seznam literatury

Biblický text

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Praha: Biblická společnost, 1990.

Biblia sacra: iuxta vulgatam versionem. 4., verb. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. ISBN 3-438-05303-9.

DITTMANN, Robert, ed. *Bible Kralická šestidílná: kompletní vydání s původními poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-78-1.

ELLIGER, Karl a Wilhelm RUDOLPH. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 4. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN 3-438-05219-9.

Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

KAHLE, Paul Ernest, KITTEL, Rudolf, ed. *Biblia Hebraica*. Ed. 6. Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1950.

NESTLE, Eberhard, Erwin NESTLE, Barbara ALAND a Kurt ALAND. *Novum Testamentum Graece et Latine*. 27. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. ISBN 3-438-05401-9.

Písmo svaté Starého Zákona. Díl III., Proroci. Praha: Česká katolická charita, 1955.

RAHLFS, Alfred. *Septuaginta: id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes : duo volumina in uno = Hē palaia diathēkē kata tous o' : Septuaginta*. Verkleinerte Ausg. in einem Bd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979. ISBN 3-438-05121-4.

TATTAM, Henricus, ed. *Duodecim prophetarum libros: in lingua Aegyptica vulgo Coptica seu Memphitica*. Oxonium: Oxonii e Typographeo Academico, MDCCCXXXVI.

The Septuagint version of the Old Testament and Apocrypha: with an English translation and with various readings and critical notes. London: Samuel Bagster, [19--].

ZIEGLER, Joseph, ed. *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum*. 3. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983, Vol. XIV., Isaias. Septuaginta. ISBN 3-525-53424-8.

Internetové zdroje

A New English Translation of the Septuagint. 2007. ISBN 9780195289756.
dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>

BĚLIČ, Jaromír, Jan GEBAUER, Adolf KAMIŠ, Karel KUČERA, Jan SVOBODA, Miloslava VAJDLOVÁ a František ŠIMEK. *Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, c2006-2010 [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

Coptic Old Testament, *Isaiah*, Chapter 13, ed. FEDER, Frank, MIYAGAWA, So, PLATTE Elizabeth, SCHROEDER, Caroline T., ZELDES Amir, trans. The Septuagint Version of the Old Testament, L. C. L. Brenton, 1851, dostupné z: [ebible.org. urn:cts:copticLit:ot.isa.coptot:13. version number 2.6.0](http://ebible.org.urn:cts:copticLit:ot.isa.coptot:13.version.number.2.6.0), [cit. 5. 10. 2019]. <http://data.copticscriptorium.org/urn:cts:copticLit:ot.isa.coptot:13>.

Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version vom 13. 07. 2020.

Další pramenné texty

If a City Is Set on a Height: The Akkadian Omen Series Šumma Alu Ina Mele Šakin, Volume 3. 2017, 00020. ISBN 9781575067681.

Slovníky

BROWN, Francis, DRIVER, S. R. a BRIGGS, Charles A. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English lexicon: with an appendix containing the Biblical Aramaic*. 11th print. Peabody, Mass.: Hendrickson, 2007. xxi, 1185 s. ISBN 978-1-56563-206-6.

BUHL, Frants, ed. *Wilhelm Gesenius' hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. 17. vyd. Berlin: Springer-Verlag, 1954.

Coptic Dictionary Online. [online] dostupné z: <https://coptic-dictionary.org> [ověřeno 28. 2. 2020]

CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X.

HARRIS, Robert Laird, ed. *Theological wordbook of the Old Testament*. Second printing. Chicago: Moody Press, 1981. 2 svazky (xvii, xvii, 1124 stran).

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-865-9.

HOLLADAY, William L., ed. *A concise hebrew and aramaic lexicon of the Old testament / Based on the First, Second, and Third Editions of the Koehler-Baumgartner Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. 15. vyd. Michigan: Eerdmans, 2000. xx, 425 s. ISBN 978-0-8028-3413-3.

JOÜON, Paul a MURAOKA, Takamitsu. *A grammar of Biblical Hebrew*. Second edition. Roma: Pontificio Instituto Biblico, 2006. xlvi, 772 stran. Subsidia biblica; 27. ISBN 978-88-7653-629-8.

KÁBRT, Jan, Pavel KUCHARSKÝ, Čestmír VRÁNEK a Rudolf SCHAMS. *Latinsko-český slovník*. 2. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. Střední slovníky jednostranné.

LEPAŘ, František. *Nehomérovský slovník řeckočeský*. Mladá Boleslav: Karel Vačlena, 1892.

LIDDELL, Henry George, Robert SCOTT, Henry Stuart JONES a Roderick MCKENZIE. *A Greek-English lexicon: with a revised supplement*. 9th ed. compl., (new supplement added). Oxford: Clarendon Press, 1996. ISBN 0-19-864226-1.

MONTANARI, Franco, Ivan GAROFALO, Daniela MANETTI, Madeleine GOH, Chad SCHROEDER, Gregory NAGY a Leonard MUELLNER. *The Brill dictionary of ancient Greek*. Leiden: Brill, [2015]. ISBN 978-90-04-19318-5.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník. A-P*. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. xii, 769 s. ISBN 80-7017-528-1.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník. R-Ž*. 3. vyd. Praha: Kalich - Česká biblická společnost, 1992. s. 771-1399, [8] s. mp., [64] s. obr. příl. ISBN 80-7017-528-1.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-7017-029-8.

PRAŽÁK, Josef Miroslav, Josef SEDLÁČEK a František NOVOTNÝ. *Latinsko-český slovník*. 16. vyd. Praha: Česká grafická unie, 1948.

PRUDKÝ, Martin. *Cvičebnice biblické hebrejštiny*. Druhé, opravené a rozšířené vydání. Praha: Kalich, 2014. ISBN 978-80-7017-200-1.

SHORT, Charles a Charlton T. LEWIS. *A latin dictionary*. Rev., enl., and in great part rewritten. Oxford: Clarendon Press, 1969.

SMITH, Richard. *A concise coptic-english lexicon*. Grand Rapids: William B. Eerdmans, 1983. ISBN 0-8028-3581-3.

SOUČEK, Josef Bohumil. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. Šesté vydání. Praha: Kalich, 2003. ISBN 80-7017-853-1.

Literatura

ARBØLL, Troels Pank. A Newly Discovered Drawing of a Neo-Assyrian Demon in BAM 202 Connected to Psychological and Neurological Disorders. *Le Journal des Médecines Cunéiformes*. 2019, (93), 32.

BROYDÉ, Isaac. *Demonology*. s. 514-521. in: SINGER, Isidore, ed. *The jewish encyclopedia: a descriptive record of the history, religion, literature, and customs of the jewish people.... Volume IV, Chazars-Dreyfus case*. New York: Funk and Wagnalls, 1903. 688 s.

BRUEGGEMANN, Walter. *Bible a postmoderní představivost: písmo jako scénář života*. Překlad Petr Sláma. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2016. 162 stran. Studium; 12. svazek. ISBN 978-80-7429-651-2.

COOPER, J. C. a PLZÁK, Allan. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999. 239 s. ISBN 80-204-0761-8.

ČAPEK, Filip. Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele. Praha: Vyšehrad, 2018. Teologie. ISBN 978-80-7601-082-6.

DANĚK, Slavomil. *EL ŠADDAJ: studie k historii lokálního kultu hebrejského* [online]. Libštát, 1920 [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: http://digitool.is.cuni.cz/R/?func=dbin-jump-full&object_id=85094

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. I, Od doby kamenné po eleusinská mystéria. Třetí opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2008. Dějiny náboženského myšlení. ISBN 978-80-7298-288-2.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. II, Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství. Praha: OIKOYMENH, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-19-4.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. III, Od Muhammada po dobu křesťanských reforem. Praha: OIKOYMENH, 1997. Oikúmené. ISBN 80-86005-53-4.

FILIPSKÝ, Jan. *Prameny života: obraz člověka a světa ve starých kulturách: Přední Východ, Írán, Indie, Tibet, Dálný východ, Severní Amerika*. Praha: Vyšehrad, 1982.

HANDCOCK, Percy Stuart Peache. *Mesopotamian Archæology: an introduction to the archæology of Babylonia and Assyria ... With numerous illustrations, also maps.* London: Macmillan and Co., 1912. xvi. 423 s.

HELLER, Jan a MRÁZEK, Milan. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích.* 1. vyd. Praha: Kalich, 1988. 349 s., 3 s. mapy.

HELLER, Jan. *Starověká náboženství: náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu.* 1. vyd. Praha: Kalich, 1978. 430 s.

HŘEBÍK, Josef, ed. *Izaiáš: revidovaný překlad s výkladovými poznámkami.* Překlad Václav Bogner. První vydání v této úpravě. V Praze: Česká biblická společnost, 2018. 421 stran. ISBN 978-80-7545-075-3.

KAISER, Otto. *Der Prophet Jesaja: Kapitel 13-39.* Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1979. Das Alte Testament deutsch.

KEEL, Othmar. *The symbolism of the biblical world: ancient Near Eastern iconography and the Book of psalms.* Repr. ed. Winona Lake: Eisenbrauns, 1997. ISBN 1-57506-014-0.

PRUDKÝ, Martin. Tzv. „Svaté války“ ve starověkém Orientu a ve zvěstování Bible. *Zpravodaj Společnosti křesťanů a Židů.* Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2004/5764, (50), 8-15. ISSN 1802-2642.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury.* Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-369-8.

ROGERSON, J. W. *A theology of the Old testament: cultural memory, communication, and being human.* Minneapolis: Fortress, 2010. ISBN 978-0-8006-9715-0.

Starý zákon: překlad s výkladem. 11, Izajáš. 1. vyd. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství, 1982. 415 s. Kalich.

SWEENEY, Marvin A., Art. Isaiah, I. Hebrew Bible / Old Testament. s. 297-305 in: *Encyclopedia of the Bible and Its Reception. Vol. 13, Integrity–Jesuit Order.* De Gruyter 2016. ISBN 978-3-11-031330-7.

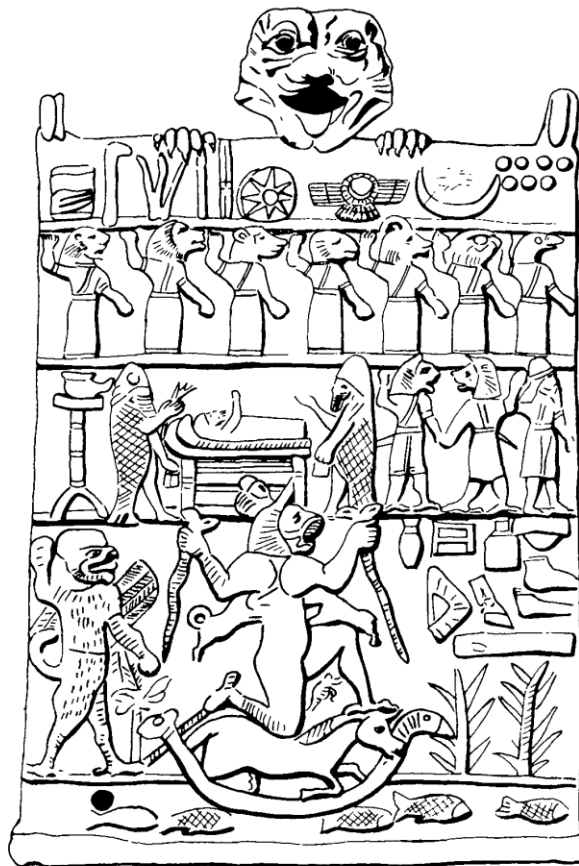
Internetové zdroje

VAŘURA, Petr, 2011. *Zkáza Babylónu a pád babylónského krále* [audio]. In: plzen.rozhlas.cz [online]. 1. 5. [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/zkaza-babylonu-a-pad-babylonskeho-krale-8021347>

Přílohy

Vyobrazení

Na titulní straně: KOMÍNEK, Matěj. *A příšery tam skákati budou: Izaiáš 13,21*. Zlín, 2020.

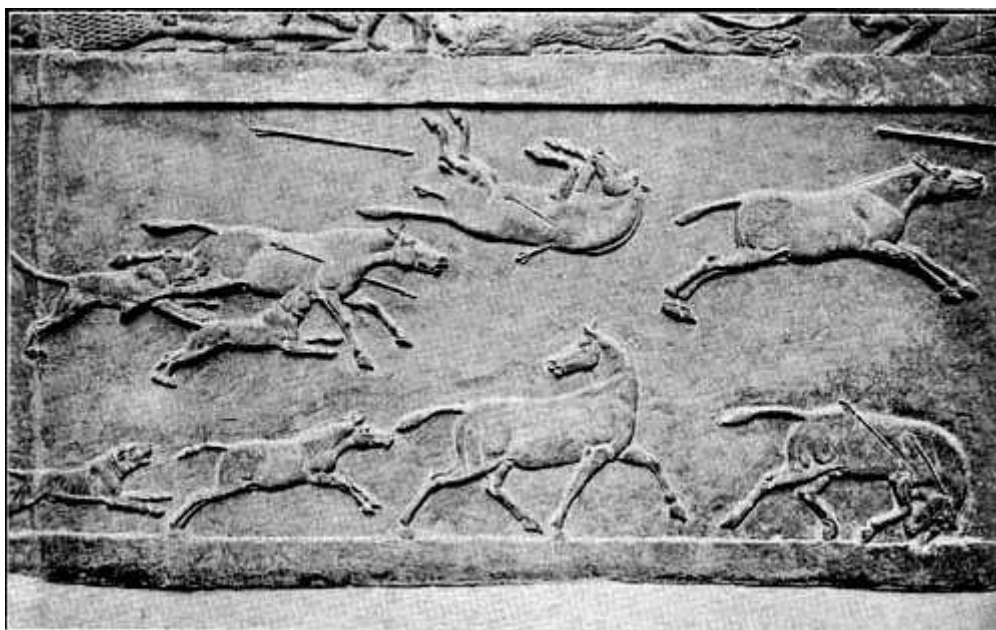
91. The sick man in his bed: "I am weary with my moaning; every night I flood my bed with tears; I drench my couch with my weeping" (Ps 6:6).

"Gladden the soul of thy servant, for to thee, O Lord, do I lift up my soul" (Ps 86:4).

"I call for help by day; I cry out in the night before thee. . . . For my soul is full of troubles, and my life draws near to Sheol. . . . I am a man who has no strength" (Ps 88:1, 3-4).

I. 91 Assyrian bronze tablet, obverse and reverse, h. (including head) 3.5 cm.: purchased in Palmyra, beginning of the first millennium B.C.; Clerq Collection, Paris. K. Frank, *Babylonische Beschwörungsreliefs*, plates 1 and 2, relief A. *AOB*, no. 387. *ANEP*, no. 658. A. Jeremias, *Handbuch*, p.

68, fig. 45. A. Parrot, *Assur*, fig. 130. Cf. H. Klengel, "Neue Lamaštu Amulette"; idem, "Weitere Amulette"; F. Thureau-Dangin, "Rituel et amulettes." 91.

II. PLATE XX. Ashur-bani-pal's Hunting Scenes: Hunting wild asses with dogs.

Řečtina

Vysvětlení:

HV: hlavní věta

VV: vedlejší věta

vz.: vztažná

úč.: účelová

příč.: příčinná

př.: přístavek

Typ věty	Septuagintní text Iz 13 ²⁵⁴	Vlastní překlad
I.	ὄρασις	1 Vidění,
VV vz.	ἦν εἶδεν Ησαιας υἱὸς Αμωσ κατὰ Βαβυλῶνος	jež spatřil Izajáš, syn Amósův, proti Babylónu.
HV	ἐπ' ὄρους πεδινῶ ἄρατε σημεῖον	2 Na hoře rovné vztyčte znamení
HV	ὑψώσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς	zvyšte hlasu k nim,
HV	μὴ φοβεῖσθε	nebojte se,
HV	παρακαλεῖτε τῇ χειρὶ	pokyňte rukou,
HV	ἀνοίξατε οἱ ἄρχοντες	otevřete, vládcové.
HV	ἐγὼ συντάσσω καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς	3 Já šikuji (a já je vedu) ²⁵⁵
HV	ἡγιασμένοι εἰσὶν καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς	jsou posvěceni (a já je vedu) ²⁵⁶ ,
HV	γίγαντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμὸν μου χαίροντες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες	mocní ²⁵⁷ přicházejí naplnit můj hněv radující se a vysmívající se ²⁵⁸ .
	φωνὴ ἐθνῶν πολλῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁμοία ἐθνῶν πολλῶν	4 Hlas ²⁵⁹ národů početných na ²⁶⁰ horách podobný národům početným,
	φωνὴ βασιλέων καὶ ἐθνῶν συνηγμένων	hlas králů a národů shromážděných.
HV	κύριος σαβαωθ ἐντέταλται ἔθνει ὀπλομάχῳ	Hospodin zástupů přikázal národu ozbrojenci ²⁶¹
	ἔρχεσθαι ἐκ γῆς πόρρωθεν ἀπ' ἄκρου θεμελίου τοῦ οὐρανοῦ	5 přijít ze země, z daleka od konce základu nebe.
	κύριος καὶ οἱ ὀπλομάχοι αὐτοῦ τοῦ	Hospodin a ozbrojenci jeho, aby

²⁵⁴ RAHLFS, Alfred. *Septuaginta: id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes* : duo volumina in uno = *Hē palaia diathēkē kata tous o' : Septuaginta*. Verkleinerte Ausg. in einem Bd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979. ISBN 3-438-05121-4.

²⁵⁵ **3a** καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς → καὶ ἀγιάσω αὐτούς (a já je vedu → posvětim je).

²⁵⁶ **3b** καὶ ἐγὼ ἄγω αὐτούς → καὶ ἐγὼ καλῶ αὐτούς (a já je vedu → a já je volám/povolávám).

²⁵⁷ Obři (bohatýři).

²⁵⁸ Zrupně zacházejíce, znásilňující, týrajíce, tupíce, urážejíce...

²⁵⁹ Hluk.

²⁶⁰ Nad horami.

²⁶¹ Ozbrojenému nebo těžkooděnci.

	καταφθεῖραι τὴν οἰκουμένην ὅλην	zničili celý svět.
HV	ὀλολύζετε	6 Kvilte,
VV příč.	ἐγγὺς γὰρ ἡ ἡμέρα κυρίου	neboť blízko [je] den Hospodinův
HV	καὶ συντριβὴ παρὰ τοῦ θεοῦ ἦξει	a zničení od Boha přijde.
HV	διὰ τοῦτο πᾶσα χεὶρ ἐκλυθήσεται	7 Proto každá ruka ochabne
HV	καὶ πᾶσα ψυχὴ ἀνθρώπου δειλιάσει	a každá duše člověka se počne bát.
HV	καὶ ταραχθήσονται οἱ πρέσβεις	8 I zděsí se staří
HV	καὶ ὠδῖνες αὐτοὺς ἐξουσιν ὡς γυναικὸς τικτούσης	a porodní bolesti je zachvátí jako [bolesti] rodící ženy
HV	καὶ συμφοράσουσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον	a jeden druhého budou oplakávat
HV	καὶ ἐκστήσονται	a užasnou
HV	καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὡς φλόξ μεταβαλοῦσιν	a svůj obličej jako plamen budou měnit.
II.	ἰδοὺ	9 Hle,
HV	γὰρ ἡμέρα κυρίου ἀνίατος ἔρχεται θυμοῦ καὶ ὀργῆς	vždyť den Hospodinův nezhojitelný přichází, [den] rozhořčení a hněvu
	θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον	obrátit celý svět v poušť
	καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς	a hříšníky vyhubit z něj.
HV	οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ὠρίων καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς οὐ δώσουσιν	10 Neboť hvězdy nebeské a Orion a celý nebeský svět ²⁶² nevydají světlo
HV	καὶ σκοτισθήσεται τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος	a setmí se při vycházení Slunce,
HV	καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς	aniž Měsíc vydá světlo své.
HV	καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένη ὅλη κακὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσιν τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν	11 A uložím celému světu zlé [věci] a bezbožným jejich hříchy
HV	καὶ ἀπολωῶ ὕβριν ἀνόμων	a zahubím pýchu bezbožných
HV	καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω	a pýchu domýšlivých ponížím.
HV	καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον	12 A budou ti, kteří zbyli, cenní více než surové zlato.
HV	καὶ ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον ἔντιμος ἔσται ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφίρ	a člověk bude cenný více než kámen ze Sufíru.
HV	ὁ γὰρ οὐρανὸς θυμωθήσεται	13 Neboť nebe se rozhněvá
HV	καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου σαβαωθ	a země bude trást od základů svých kvůli výbuchu hněvu Hospodina zástupů
VV vz.	τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ	v den, v který přitrhne jeho hněv.

²⁶² Nebo také: ozdoba/okrasa.

HV	καὶ ἔσονται οἱ καταλειμμένοι ὡς δορκάδιον φεῦγον	14 A budou ti, kteří zbyli, jako srnka ²⁶³ prchající
	καὶ ὡς πρόβατον πλανώμενον καὶ οὐκ ἔσται ὁ συνάγων	a jako ovce bloudící a nebude, kdo by [je] shromáždil,
VV úč.	ὥστε ἄνθρωπον εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀποστραφῆναι	tak aby ²⁶⁴ se člověk ke svému lidu obrátil
	καὶ ἄνθρωπον εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ διῶξαι	a člověk do své krajiny pospíšil.
VV +HV	ὅς γὰρ ἂν ἀλώ ἡττηθήσεται	15 Kdo bude zajat, bude poražen, ²⁶⁵
VV +HV	καὶ οἵτινες συνηγμένοι εἰσὶν μαχαίρα πεσοῦνται	a ti, kteří jsou shromážděni, padnou mečem.
HV	καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν ράξουσιν	16 A jejich děti před nimi rozbijí
HV	καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν προνομεύσουσιν	a po jejich domech budou slídit
HV	καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἔξουσιν	a ženy jejich získají.
	ἰδοὺ	17 Hle,
HV	ἐπεγείρω ὑμῖν τοὺς Μήδους	podněcuji ²⁶⁶ proti vám Médy,
VV vz.	οἳ οὐ λογίζονται ἀργύριον	kteří nepočítají stříbro,
VV vz.	οὐδὲ χρυσοῦ χρειαίαν ἔχουσιν	ani zlata nepotřebují.
HV	τοξεύματα νεανίσκων συντρίψουσιν	18 Šípy mladíků rozbijí
HV	καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν οὐ μὴ ἐλεήσωσιν	a nad vašimi dětmi se neslitují ²⁶⁷ ,
HV	οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τέκνοις οὐ φείσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν	ani děti nešetří jejich oči.
HV	καὶ ἔσται Βαβυλῶν	19 A bude Babylón,
VV vz.	ἣ καλεῖται ἔνδοξος ὑπὸ βασιλέως Χαλδαίων	který je králem Chaldejců nazýván slavným,
...HV	ὃν τρόπον κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σοδομα καὶ Γομορρα	[zničen]takovým způsobem, jako zničil Bůh Sodomu a Gomoru.
HV	οὐ κατοικηθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον	20 Nebude obýván na věčný čas
HV	οὐδὲ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν διὰ πολλῶν γενεῶν	a nevejdou do něj po mnohá pokolení
HV	οὐδὲ μὴ διέλθωσιν αὐτὴν Ἄραβες	a neproniknou ²⁶⁸ do něj Arabové,
HV	οὐδὲ ποιμένες οὐ μὴ ἀναπαύσονται ἐν αὐτῇ	ani pastýři v něm nebudou odpočívat ²⁶⁹ .

²⁶³ Nebo též: gazelka (možná mládě gazely nebo jelena).

²⁶⁴ Nebo: takže.

²⁶⁵ Sražen.

²⁶⁶ Doslova: vzbouzím.

²⁶⁷ **18a** οὐ μὴ ἐλεήσωσιν → οὐ μὴ ἐλεήσουσιν (3. os. pl. konj. aor. akt. → 3. os. pl. ind. fut. akt.; význam je velmi podobný).

²⁶⁸ Neprojdou jím.

HV	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ θηρία	21 A(le) bude tam odpočívat (divá) zvěř
HV	καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχου	a budou naplněny domy hlukem ²⁷⁰
HV	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ σειρήνες	a budou tam odpočívat sirény
HV	καὶ δαιμόνια ἐκεῖ ὀρχήσονται	a démoni tam budou tancovat.
HV	καὶ ὀνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσιν	22 A onokentaufi tam budou přebývat
HV	καὶ νοσοποιήσουσιν ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν	a zmije ²⁷¹ se budou líhnout v jejich domech.
HV	ταχὺ ἔρχεται	Rychle [to] přichází
HV	καὶ οὐ χρονεῖ	a nebude meškat.

Poznámky

1 Předložka κατά ve spojení s genitivem, jak to vidíme zde, znamená často „proti“, mluvě o vztahu. S akuzativem by pak znamenala i „vzhledem k/ohledně“, přičemž je třeba pamatovat, že v koiné se tyto distinkce často ztrácejí.

2 πεδινός; plochý, rovný, hebrejsky נִּפְּזָה (nízkost), avšak v masoretském textu stojí נִּפְּזָה (participium nifalu kmene פִּשַׁ), oba tvary spolu sdílejí tři znaky, může proto jít o chybu.

3 γίγας m. obr i mocný

ὕβριζεν – zrupně zacházet, znásilňovat, týrat, tupit, vysmívat se, urážet παρακαλεῖν má význam jak „dát znamení“, „domluvit se“, tak i „potěšit“ a „povzbudit“, což zde souzní s výzvou „nebojte se“ (μὴ φοβεῖσθε), pro tuto možnost se vyslovuje i nový anglický překlad Septuaginty²⁷².

5 ὀπλομάχος m. ozbrojenec, bojující v těžké zbroji/těžkooděnc, odvozeno od slova ὄπλον n. znamenající původně náradí, nástroj, což se blíží hebrejskému יָדָה (nástroj, náradí, náčiní), obojí se vztahuje i na zbraně.

καταφθείρειν ničít, kazit

6 ὀλολύζειν je stejně jako ἄλλῃ onomatopoické sloveso znamenající naříkat, kvílet.

8 συμφοράζειν – poměrně vzácně se vyskytující sloveso, které má některé tvary shodné se slovesem συμφορεῖν. Znamená: naříkat, kvílet, bědovat.

²⁶⁹ **20a** οὐ μὴ ἀναπαύσονται → οὐ μὴ ἀναπαύσονται (3. pl. konj. aor. med. → 3. pl. ind. fut. med.-pas.; význam velmi podobný).

²⁷⁰ ozvěnou (méně pravděpodobně).

²⁷¹ Doslovně sice – ježci – viz argumentace níže.

²⁷² *A New English Translation of the Septuagint*. 2007. ISBN 9780195289756. dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>.

Český překlad²⁷³ navrhuje překládat slovo πρέσβυς místo stařec/stařešina jako posel/vyslanec s odkazem na Nu 21,21, kde je takto převeden výraz אֲנִי. Byli by to tedy vyzvědači, které vyděsil pohled na přicházející armádu. To se však nejeví být zcela průkazným, stejně by tu mohlo jít o rozšíření výčtu postižených dnem Hospodinovým z veršů 15 (muži), 16 (děti, domy, ženy) a 18 (mladíci, děti) o nejstarší generaci.

9 ἄνομος – nespravedlivý, bezzákonný → bezbožný

12 ἄπυρον χρυσίον – dosvědčeno ještě u Hésioda a Aristotela, angl. *unsmelted gold*, nevytavené zlato, surové zlato, tedy vlastně zlatá ruda

14 δορκάδιον n. (zdrobnělina od δορκάς) malá gazela, srnka, kolouch

16 ράσσειν – rozbít, roztrástit, udeřit, srazit...

18 τόξευμα n. šíp, šipka, střela, v plurálu kolektivní označení pro lučištníky. (τόξον n. luk (i šípy), hebrejsky נֶשֶׁת)

alternativní členění:

τοξεύματα νεανίσκων συντρίψουσιν καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν	Luky mladíků rozbijí i vaše děti,
οὐ μὴ ἐλεήσωσιν	neslitují se,
οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τέκνοις οὐ φείσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν	ani děti neušetří jejich oči.

22 ὀνοκένταυρος m. (nebo ὀνοκένταυρα f.) je v klasické řečtině velmi řídké zastoupené slovo, klasické slovníkové dílo Liddela a Scotta uvádí jen Aelinovo *De Natura Animalium* 17,9 a pak právě knihu Izajáš, právě toto místo a verše 34,11 a 14. U Aeliana najdeme ženský tvar slova ὀνοκένταυρα ve významu „nějakého druhu bezocasé opice“, v septuagintní verzi Izajáše pak ὀνοκένταυρος značí „démona strašícího na pustých místech“.²⁷⁴ Velmi podobné je pak slovo μονοκένταυρος m. – muž s oslí hlavou (odvozeno od ὄνος m. – osel).

νοσοποιεῖν (původně νεοσοποιεῖν) znamená líhnout, vylíhnout (se), tak stavět hnízdo, (doupě, pelech, noru), samotné νοσός (νεοσός) m. znamená ptací mládě, ptáče (pískle, holátko). V druhém sledu pak jakékoliv zvířecí mládě, dokonce i malé dítě. Významově se kryje s νεοσεύειν, líhnout (se) i stavět hnízdo.

ἔχῆνος m. – ježek, ježovka

²⁷³ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. Překlad Gabriela Ivana Vlková a Jana Plátová. Vydání první. V Praze: Vyšehrad, 2018. 398 stran. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

²⁷⁴ LIDDELL, Henry George, Robert SCOTT, Henry Stuart JONES a Roderick MCKENZIE. *A Greek-English lexicon: with a revised supplement*. 9th ed. compl., (new supplement added). Oxford: Clarendon Press, 1996. ISBN 0-19-864226-1.

Různočtení podle: ZIEGLER, Joseph, ed. *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum*. 3. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983, Vol. XIV., Isaias. Septuaginta. ISBN 3-525-53424-8.

ἄρμαυε ἄρα	národu bojovníku ozbrojenému, ²⁷⁹
εἰ εἰς ἄρα ἄρα εἰς ἄρα εἰς ἄρα ἄρα εἰς ἄρα	5 aby vyšel ze země, která je daleko od konce základu nebe;
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	Hospodin a bojovníci ozbrojení, aby zničil(i) svět.
† ἄρα	6 Kvilte,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	neboť den Hospodinův se přiblížil
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a zničení přijde od Boha.
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	7 Proto každá ruka povolí
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a každá lidská duše ochabne.
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	8 Staří budou znepokojeni,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	bolesti je zachvátí jako ženu, jež bude rodit
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a budou zkroušeni v srdci jeden před druhým,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	užasnou,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	jejich tváře budou vypadat/hořet jako plamen/ohněň.
ἄρα	9 Hle,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	vždyť den Hospodina Boha přijde (přichází) nezhojitelný
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	v hněvu a rozhořčení,
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	aby obrátil svět v poušť
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a vyhubil z něj hříšníky.
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	10 Neboť hvězdy nebe a hvězda Hórova i celý nebeský svět ²⁸⁰ nevydají své světlo
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a zatmí se, když Slunce bude venku
ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα	a Měsíc nevydá své světlo.

²⁷⁹ Nebo také: přikázal národu bojovníku zbraň.

²⁸⁰ Ozdoba/okrasa - viz poznámka číslo 262.

†ΝΑΖΩΝ Ν̄Γ̄Ν̄ΠΕΤΖΟΥ ΕΧ̄Ν̄ΤΟΙΚΟΥΜΕΝΗ ΤΗΡ̄Σ ΑῩΩ Ν̄ΑΣΕΒΗΣ Ν̄ΝΕΥΝΟΒΕ	11 Uložím zla/zlé věci na celý svět a bezbožným jejich hříchy
†ΝΑΤΑΚΟ Μ̄Π̄CΩΨ Ν̄ΝΑΝΟΜΟΣ	zničím pohrdlivost nespravedlivých
ΤΑΘ̄Β̄Β̄ΙΟ Μ̄Π̄CΩΨ Ν̄ΝΧΑCΙΖΗΤ	snížím pohrdlivost domýšlivých.
ΑῩΩ CΕΝΑΨΩΠΕ Ν̄Β̄ΙΝΕΤΨΟΧ̄Π̄ ΕΥΤΑΙΗΥ ΕΖΟΥΕ Π̄ΝΟΥΒ ΕΤCΟΤΠ	12 A stane se, totiž že ti, kteří zbývají, budou ceněni více než zlato vybrané
ΑῩΩ Π̄ΡΩΜΕ ΝΑΨΩΠΕ ΕΥΤΑΙΗΥ ΕΖΟΥΕ ΠΩΝΕ ΠΕΒΟΛ Ζ̄Ν̄CΟΥΦΙΡ	a člověk bude ceněn více než kámen, ten ze Sufíru.
ΤΠΕ ΓΑΡ ΝᾹΡ ΚΑΚΕ	13 Neboť se nebe zatmí
ΑῩΩ ΠΚΑΖ ΝΑΚΙΜ ΧΙΝΝΕC̄C̄Ν̄ΤΕ ΕΤΒΕΠ̄ΩΝΤ Ν̄ΤΟΡΓΗ Μ̄Π̄ΧΟΕΙC CΑΒΑΘ̄	a země se pohne ze svých základů pro rozhořčení hněvu Hospodina zástupů
Ζ̄Μ̄ΠΕΖΟΥ ΕΤΕΡΕΠΕC̄C̄ΩΝΤ ΝΗΥ	v den, v který přijde jeho stvoření. ²⁸¹
ΑῩΩ CΕΝΑΨΩΠΕ Ν̄Β̄ΙΝΕΤCΕΕΠΕ Ν̄ΤΖΕ Ν̄ΟΥΒΟΥCΕ ΕCΠΗΤ	14 A budou zbylí jako prchající gazela
ΑῩΩ Ν̄ΤΖΕ Ν̄ΟΥCΟΟΥ ΕC̄C̄ΟΡ̄Η Ν̄C̄Τ̄Μ̄ΨΩΠΕ Ν̄Β̄ΙΠΕΤΩΛ Μ̄ΜΟΟΥ ΕΖΟΥΝ	a jako zatoulaná ovce, nebude toho, který je shromažďuje,
ΖΩCΤΕ ΕΤΡΕΟΥΡΩΜΕ ΚΤΟQ ΕΠΕC̄C̄ΑΛΟC	takže člověk se obrátí ke svému lidu
ΑῩΩ ΕΤΡΕΟΥΡΩΜΕ ΠΩΤ ΕΤΕC̄C̄ΧΩΡΑ	a člověk prchne do své krajiny.
ΠΕΤΟΥΝΑΤΑΖΟΥ ΓΑΡ C̄ΝΑΘ̄Β̄Β̄ΙΟ	15 Ten, kdo se jim postaví, bude pokořen
ΑῩΩ ΝΕΤCΟΟΥΖ ΕΖΟΥΝ CΕΝΑΖΕ ΤCΗΒΕ	a ti, kdo jsou shromáždění, padnou mečem.
ΑῩΩ CΕΝΑΠΩΖ Ν̄ΝΕΥΨΗΡΕ Μ̄ΠΕῩΗΤΟ ΕΒΟΛ	16 A rozbijí jejich děti před nimi,
CΕΝΑΨΩΛ Ν̄ΝΕῩΗΙ	vyplení jejich domy,
Ν̄CΕΧΙ Ν̄ΝΕῩΖΙΟΜΕ	vezmou si jejich ženy.
ΕΙC ΖΗΗΤΕ	17 Hle,
†ΝΑΤΟΥΝΕC Μ̄ΜΗΤΟC ΕΧΩΤ̄Ν	vzbudím Médy proti vám,
ΝΑῙ ΕΤΕΝCΕΩΠ ΑΝ Μ̄ΠΖΑΤ	tito nebudou počítat stříbro

²⁸¹ Místo CΩΝΤ čteme CΩΝΤ – hněv.

ΑΥΩ Ν̄ΣΕΕΡ ΧΡΕΙΑ ΑΝ Μ̄ΠΝΟΥΒ	a nebudou potřebovat zlato.
ΣΕΝΑΟΥΩΩϞ Ν̄ΜΠΙΤΕ Ν̄Ν̄Ρ̄ΩΠ̄Ε ²⁸²	18 Roztříští luky mladíků ²⁸³
ΑΥΩ Ν̄ΣΕΝΑΝΑ ΑΝ Ν̄ΝΕΤ̄Ν̄ΩΗΡΕ	a neslitují se nad vašimi dětmi,
ΟΥΔΕ Ν̄ΝΕΝΕΥΒΑΛ † ΣΟ ΕΧ̄Ν̄ΝΟΥΩΗΡΕ	ani jejich oči neušetří tvé ²⁸⁴ děti.
ΑΥΩ ΤΒΑΒΥΛΩΝ ΝΑΩΩΠ̄Ε	19 A Babylón bude,
ΤΕΤΟΥΜΟΥΤΕ ΕΡΟΣ ΧΕΤΕΤΤΑΙΗΥ ΕΒΟΛ ΖΙΤ̄Ν̄Ρ̄Ρ̄ΩΟΥ Ν̄ΝΕΧΑΛΔΑΙΟΣ	-[ten] jenž je nazýván: „ctěný“ králi Chaldejskými -
Ν̄ΤΖΕ Ν̄ΤΑΠΝΟΥΤΕ ΩΟΡ̄ΩΡ̄ Ν̄ΣΟΔΟΜΑ Μ̄Ν̄ΓΟΜΟΡΑ	jako když Bůh vyvrátil Sodomu a Gomoru.
Ν̄ΣΕΝΑΟΥΩΖ ΑΝ Ν̄ΖΗΤ̄Σ ΩΑΕΝΕΖ Ν̄ΟΥΟΕΙΩ	20 Nebudou v něm bydlet na věčný čas
ΟΥΔΕ Ν̄ΝΕΥΒΩΚ ΕΖΟΥΝ ΕΡΟΣ ΖΙΤ̄Ν̄ΟΥΜΗΗΩΕ Ν̄ΧΩΜ	a nevstoupí do něj po mnoho pokolení,
ΟΥΔΕ Ν̄ΝΕΑΡΑΒΟΣ ΒΩΚ ΕΖΟΥΝ ΕΡΟΣ	ani Arab do něj nevstoupí
ΑΥΩ Ν̄ΝΕΝΩΟΥΟΣ Μ̄ΤΟΝ Μ̄ΜΟΥΟΥ Ν̄ΖΗΤ̄Σ	a pastýři ²⁸⁵ si v něm neodpočinou.
ΑΥΩ ΝΕΘΗΡΙΟΝ ΝΑΜ̄ΤΟΝ Μ̄ΜΟΥΟΥ Μ̄ΜΑΥ	21 A(le) (divá) zvěř tam bude odpočívat,
Ν̄ΤΕΝΗΙ ΜΟΥΖ Ν̄ΖΡΟΥΟΥ	domy se naplní hlukem,
Ν̄ΤΕΝ̄ΣΙΡΗΝΟΣ Μ̄ΤΟΝ Μ̄ΜΟΥΟΥ Μ̄ΜΑΥ	sirény tam budou odpočívat,
Ν̄ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ ΝΑΒΟΣΟΣ Μ̄ΜΑΥ	démoni tam budou tancovat.
ΑΥΩ Ν̄ΖΟΝΟΚΕΝΤΑΥΡΟΣ ΝΑΟΥΩΖ Μ̄ΜΑΥ	22 A onokentaury tam budou pobývat,
Ν̄ΤΕΝΕΖΒΩ ΜΙΣΕ ΖΕΝΝΕΥΗΙ	hadí budou rodit v jejich domech,
ΕΙΣ ΖΗΗΤΕ ΞΗΗΥ	hle, přijde [to]
Ν̄ΞΝΑΩΣΚ ΑΝ	a nebude otálet.

²⁸² Zde je chyba jasně na straně editorů, slovo **ζ̄ρω̄ιπε** v koptštině neexistuje, nutno číst

ζ̄ρω̄ιπε.

²⁸³ Odhlédneme-li od řečtiny, lze chápat gramaticky i jako: Roztříští (kým, čím) luky mladíky jako v hebrejštině. S hebrejštinou se srovnává i slovo luky, zatímco v Řečtině čteme šípy.

²⁸⁴ **νογ**- tvé (f. sg) tedy Babylóna [možná by zde mohlo být i **νεγ** – jejich (3. pl.)].

²⁸⁵ Nebo i „stáda“.

Poznámky

1 velmi kolísavý slovosled

2 **ΜΛΕΙΝ** m. znamení, znak, zázrak

4 **ΠΡΕΦΜΙΩΕ** **ἦπδλ** – bojovník ozbrojený/se zbraní (genitiv subjektivní/objektivní), doslova „bojovník zbraně“. Jednalo by se o pokus opsat řecký výraz **ὀπλομάχος**, který vlastně taktéž znamená toho, kdo bojuje se zbraní. **δλ** – zbraň, štít – by odpovídalo řeckému **ὄπλον**.

5 **ΤΑΚΟ, ΤΑΚΕ** – zničit, zahubit

6 Velmi těžko srozumitelná část c.

ΟΥΩΥϞ m. - zničení, rozbití, anihilace

7 **ἸΤΕ·ΦΥΓΗ** – konjunktiv + podstatné jméno, přejímá se čas první věty, takže budoucí.

Ἰ ὄωβ = ὄββε – být sláb, být chabý, ochabnout, zeslábnout...

Odpovídá často řeckému **δειλιῶν**.²⁸⁶

8 **ΜΟΥΞ** – I. hořet, planout, blýskat

II. vypadat, hledět, vyhlížet

III. naplnit, dokončit, dojít (čeho)

9 **ΑΤΤΑΛΔΟ** – který nebude uzdraven, nezhojitelný, neuzdravitelný...

10 **Π·COY Ἰ·ΖΩΡ** – hvězda Hórova, Hórovo pravé oko představovalo Slunce nebo Jitřenku a *essentia quinta*, tedy do novověku nejvyšší a pátý živel, který prostupuje vše a tvoří nebeská tělesa.²⁸⁷ Spojitost s Orionem se zdá být zastřena, snad tu působila jistá zvuková blízkost, v obou slovech se totiž nachází slabika „ór“. V pozdějším období egyptských dějin byla hvězda Hórova ztotožňována s Měsícem, to kvůli tomu, že v cyklu o zápasu Usira se Sutechem Sutech Hórovi vytrhne oko, které se mu ovšem zahojí. Toto vytržení oka a jeho hojení bylo analogií ubývání a dorůstání měsíce. (Není také bez zajímavosti, že Orion býval spojován s Usirem.)

ΟΟΞ m. Měsíc – Ten je symbolizován (spolu s nočními hvězdami) naopak Hórovým levým okem.²⁸⁸

11 **ΤΑ·ΘἸΒΙΟ** – konjunktiv 1. sg. + infinitiv

Takřka celý jedenáctý verš působí obtíže. Koptský text neodpovídá staršímu septuagintnímu anglickému překladu:

²⁸⁶ CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X. s. 805.

²⁸⁷ Encyclopaedia Britannica. *Horus*. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Horus> [cit. 21. 10. 2019]

²⁸⁸ Tamtéž.

- a) „A já přikáži zlo pro celý svět,
- b) a navštívím jejich hříchy na bezbožných;
- c) a já zničím pýchu přestupníků.
- d) a snížím pýchu povýšených.“²⁸⁹

Z toho lze usuzovat na editorskou chybu, že totiž v koptském textu chybí jeden sufigovaný tvar se slovesem.

Z toho můžeme rekonstruovat text takto:

†**ΝΑΖΩΝ ΝΕΝΠΕΤΖΟΥ ΕΧΝΤΟΙΚΟΥΜΕΝΗ ΤΗΡ** A uložím zla na celý svět

ΛΥΩ ... ΝΑΣΕΒΗΣ ΝΝΕΥΝΟΒΕ a navštívím jejich hříchy na bezbožných;

Na druhou stranu náš koptský text odpovídá novějšímu anglickému překladu²⁹⁰ a kritické edici Septuaginty od Rahlfs²⁹¹.

13 ϸΩΝΤ m. I. zvyk(lost), obyčej II. stvoření, kreatura

Toto slovo zde působí poněkud rušivě, text se zde tímto slovem odchyľuje od Septuaginty. V řečtině se nachází slovo ὁ θυμὸς, kterému odpovídá koptský ϸΩΝΤ, nejspíše se tedy jedná o nějakou písařskou nebo editorskou chybu.

15 ϸΗΒΕ = ϸΗϸΕ f. meč, nůž. Zvláštní je zde vazba slovesa padat s tvarem odpovídajícím nominativu.

18 Tento verš je rovněž dosti problematický. V části 18a je tajemný tvar ϸΡΩΠΠΕ, jenž v koptštině neexistuje. Nejsnáze lze vysvětlit jako překlep na editorově klávesnici, kdy místo „r“ stisknul „p“. Je zde nutno číst ϸΡΩΠΠΕ m. mladík, mladý služebník. Tomu odpovídá i použití slova νεανίσκος ve Starém i Novém zákoně.

V části 18b je zvláštní tvar **ΝΣΕ·ΝΑ·ΝΑ**, tedy konjunktiv pro třetí osobu množného čísla a nejspíše dittografií, tedy duplikaci slovesa **ΝΑ** mít slitování/milost, slitovat/smilovat se.

V části 18c potíže činí tvar **ΕΧΝ·ΝΟΥ·ΩΗΡΕ**, přesněji prefix **ΝΟΥ-**, který je buďto status absolutus plurálu přivlastňovacího zájmena, nebo je to tvar plurálového zájmena pro druhou osobu singuláru feminina (tvoje, ženo). To se zdá pravděpodobnější, jedná se tak o jakousi gradaci. V řečtině přivlastnění těchto dětí chybí.

²⁸⁹ And I will command evils for the whole world, and will visit sins on the ungodly; and I will destroy the pride of transgressors, and will bring low the pride of the haughty.

The Septuagint version of the Old Testament and Apocrypha: with an English translation and with various readings and critical notes. London: Samuel Bagster, [19--].

²⁹⁰ *A New English Translation of the Septuagint.* 2007. ISBN 9780195289756. dostupné online: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/33-esaias-nets.pdf>.

²⁹¹ RAHLFS, Alfred. *Septuaginta: id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes : duo volumina in uno = Hē palaia diathēkē kata tous o' : Septuaginta.* Verkleinerte Ausg. in einem Bd. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979. ISBN 3-438-05121-4.

19 Drobný rozdíl oproti řečtině představuje množné číslo králů Chaldejců, zatímco v Septuagintě figuruje král jen jeden.

20 ⲡⲱⲤ pl. ⲡⲟⲟⲤ m. stádo, hejno, pastýř

21 ⲥⲟⲥⲥⲥ (ⲥⲟⲥⲥⲈⲤ) – tančit

22 ⲄⲖⲱ f. – stan, pokrývka, krytina... V řečtině má tomuto slovu odpovídat ἔχινος m. – ježek, ježovka. Nejšťastnější překlad je však ztotožnit tento tvar se slovem Ⲅⲟⲩ f., které nabývá skutečně zvláštních tvarů: ⲄⲗⲒ, ⲄⲟⲖ, ⲄⲒⲱ, ⲄⲖⲱ a zvláštní plurálový tvar ⲄⲖⲱⲟⲩ. Nejčastějším řeckým ekvivalentem je ὄφις, ale i δράκων (Jer 27,8; Sap 16,10) a také ἀσπίς – egyptská kobra – Iz 14,29. Z překladu našeho verše se jeví nejpravděpodobnější, že koptský překladatel před sebou viděl místo slova ἔχιμος slovo ἔχιδνα – zmije.²⁹² Nebo lépe slovo ἔχις – zmije.

²⁹² CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X. s 740-741.

Latina

Vulgata Iz 13 ²⁹³	Vlastní překlad
Onus Babylonis,	1 Břímě Babylóna,
quod vidit Isaias, filius Amos.	jež viděl Izajáš, syn Amósův.
Super montem caliginosum levate signum :	2 Nad horou chmurnou pozvedněte prapor,
exaltate vocem,	zvyšte hlas,
levate manum,	pozvedněte ruku,
et ingrediantur portas duces.	a necht' vstoupí do bran vládcové.
Ego mandavi sanctificatis meis,	3 Já jsem přikázal svým posvěceným
et vocavi fortes meos in ira mea,	a povolal jsem své udatné v hněvu svém
exultantes in gloria mea.	jásající v mé slávě.
Vox multitudinis in montibus,	4 Hlas davu na horách,
quasi populorum frequentium ;	jako lidí početných;
vox sonitus regum, gentium congregatarum.	hlas zvuku králů, národů shromážděných.
Dominus exercituum præcepit militiæ belli,	Hospodin zástupů přikázal vojsku válečnému,
venientibus de terra procul, a summitate cæli ;	5 přicházejícím(u) ²⁹⁴ ze země daleko, od krajnosti nebe;
Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.	Hospodin a nástroje jeho hněvu, aby zničil celou zem.
Ululate,	6 Kvilte,
quia prope est dies Domini ;	neboť blízko je den Hospodinův;
quasi vastitas a Domino veniet.	jako zkáza od Hospodina přijde.
Propter hoc omnes manus dissolventur,	7 Kvůli tomu všechny ruce zeslábnou ²⁹⁵
et omne cor hominis contabescet, et conteretur.	a každé srdce člověka zchradne 8 a unaví se.
Torsiones et dolores tenebunt ;	Svírání a bolesti [je] zachvátí;
quasi parturiens dolebunt :	jako rodička budou trpět,
unusquisque ad proximum suum stupebit,	jeden každý nad bližním svým užasne,
facies combustæ vultus eorum.	podoby spálené [budou] tváře jejich.
Ecce	9 Hle,

²⁹³ *Biblia sacra: iuxta vulgatam versionem*. 4., verb. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. ISBN 3-438-05303-9.

²⁹⁴ Plurál podle smyslu.

²⁹⁵ Nebo též: se vymknou.

dies Domini veniet, crudelis,	den Hospodinův přijde, krutý,
et indignationis plenus, et iræ, furorisque,	a rozhořčení plný i hněvu a zuřivosti,
ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea.	aby položil zemi v pustinu a hříšníky její vyhubil z ní.
Quoniam stellæ cæli, et splendor earum, non expandent lumen suum; obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendet in lumine suo.	10 Protože hvězdy nebeské a záře jejich nerozestřou světlo své, zatemnělo se Slunce při svém východu a Měsíc se nezatřpytl světlem svým.
Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum ; et quiscere faciam superbiam infidelium,	11 I dohlédnu na zla světa a proti ²⁹⁶ bezbožným na nespravedlnost jejich a učiním přítrž pýše nevěřících
et arrogantiam fortium humiliabo.	a zpupnost silných ponížím.
Pretiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo.	12 Cennější bude muž ²⁹⁷ nad zlato a člověk nad čisté ryzí zlato.
Super hoc cælum turbabo ; et movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum,	13 Nad to rozbouřím nebe a pohne se zem ze svého místa, pro rozhořčení Hospodina zástupů
et propter diem iræ furoris ejus.	a pro den zuření hněvu jeho.
Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis, et non erit qui congreget.	14 A bude jako prchající daňče a jako ovce, a nebude, kdo by [je] shromáždil.
Unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient.	Jeden každý k svému lidu se obrátí a po jednom do své země uprchnou.
Omnis qui inventus fuerit occidetur, et omnis qui supervenerit cadet in gladio ;	15 Každý, kdo bude nalezen, bude zabit, a každý, kdo přejde, padne mečem;
infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, et uxores eorum violabuntur.	16 nemluvňata jejich budou rozražena před jejich očima, rozkradeny budou domy jejich a manželky jejich budou znásilněny.
Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant,	17 Hle, já vzbudím na ně Médy, aby nehledali stříbro

²⁹⁶ Na jejich škodu.

²⁹⁷ Nebo: člověk.

nec aurum velint ;	ani zlato nežádali;
sed sagittis parvulos interficient,	18 ale šípy zabijí maličké
et lactantibus uteris non miserebuntur,	a nad kojenci ²⁹⁸ se neslitují
et super filios non parcet oculus eorum.	a nad dětmi se nesmiluje oko jejich.
Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,	19 A bude Babylón, onen slavný mezi královstvími,
inclyta superbia Chaldæorum,	proslulá pýcha Chaldejců,
sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham.	tak jako [když] vyvrátil Hospodin Sodomu a Gomoru.
Non habitabitur usque in finem,	20 Nebude obýván až do konce
et non fundabitur usque ad generationem et generationem ;	a nebude založen po všechna pokolení ²⁹⁹ ;
nec ponet tibi tentoria Arabs,	ani tobě nepostaví stany Arab,
nec pastores requiescent ibi.	ani pastýři tam nebudou odpočívat.
Sed requiescent ibi bestiaë,	21 Avšak bude tam odpočívat zvěř
et replebuntur domus eorum draconibus,	a naplněny budou jejich domy draky
et habitabunt ibi struthiones,	a bydlet tam budou pštrosi
et pilosi saltabunt ibi ;	a chlupatci tam budou poskakovat.
et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus,	22 a odpovídat tam budou [jen] sýčci v jeho obydlích
et sirenes in delubris voluptatis.	a sirény ve svatyních rozkoše.
Prope est ut veniat tempus ejus,	14,1a Blízko je, by přišel jeho čas
et dies ejus non elongabuntur.	a jeho dny nebudou prodlouženy.

Poznámky

2 *super* + akuzativ – nad, přes, za

duces – nominativ, akuzativ i vokativ plurálu od *dux*, *ducis*, m. vůdce, vojevůdce, vládce...

4 Je dobře známým znakem překladatele Vulgáty, že se snažil připodobnit svéráz podání hebrejských poetických prvků estetice latiny, čímž se tu i tam poněkud ztrácí doslovnost. Například v části 4d je přeložen výraz צְבָאָה jednou jako *exercitus*, podruhé jako *militia*.

6 Naopak v šestém verši se opakuje dvakrát překlad *Dominus*, ačkoliv hebrejščina variuje, ve druhém případě takto Vulgáta překládá výraz יְהוָה .

8 Část 8a se vztahuje ještě k předchozí větě a vypovídá o „každém srdci“. V hebrejštině však začíná nová výpověď, totiž „budou zděšení“ nebo „zděsí

²⁹⁸ Doslova: kojenými dětmi.

²⁹⁹ Pokolení: až do pokolení a pokolení.

se“, tomu by odpovídalo latinské *conterrēbuntur*, 3. osoba plurálu indikativu futura I pasivního slovesa *conterreō, ēre* – poděsit, postrašit, polekat. To se navíc velmi silně podobá zde užitému slovesu *conterō, ere*.

Není bez zajímavosti, že v místě 8b se slovo *torsiō* podle slovníku³⁰⁰ vyskytuje pouze v Izajáši, a to zde (Iz 13,8).

V 8e se nachází naprosto doslovný překlad *facies combustæ vultus eorum*:

פְּנֵי לְהַבִּימ פְּנֵיהֶם, doslova „podoby spálené jejich tváře“.

11 V části 11a odpovídá slovesu *visitāre* hebrejské sloveso פָּקַד, které má široké pole významů: počítat, sčítat, navštívit, trestat, ustanovit. *Visitāre* v klasické latině mělo naopak užší význam, totiž vídat, vidět nebo navštívit. V církevní latině vlivem Vulgáty získalo i význam, převzatý od hebrejského slovesa potrestat (Ž 88,33 ad., Jr 14,10 ad. Lv 18,25) i neutrální *super his* (Jr 9,9) a také poslat, soudně *super vos malitiam* (Jr 23,2)³⁰¹

14 *Damula*, ae, f. je zdobnělina slova *dama* (*damma*), tedy daněk (nebo kamzík), tedy vlastně mládě daňka, daňče. Pravlast daňka se nachází v jihozápadní Asii a Středomoří.³⁰²

17 V částech b a c je užitá vazba zájmena *qui* s konjunktivem, kterou se tvoří v některých případech účelové věty. Tutéž funkci může mít i hebrejská částice וְשֵׁנִי, kdy zastupuje částici/spojku וְ. *Qui* je obvykle zájmeno tázací, nebo vztažné a připojuje vztažné věty, stejně tak וְשֵׁנִי je ponejvíce používáno jako *nota relationis*.

21 *dracō, ōnis* m. – drak, saň, had, ještěř

Strūthiō – (*Strūthiō camēlus*) pštros, řecky – στρουθός

³⁰⁰ LEWIS, Charlton T. a Charles SHORT. *A Latin dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1958. ISBN (Váz.).

³⁰¹ III. To punish (eccl. Lat.), Vulg. Psal. 88, 33; id. Jer. 14, 10; id. Lev. 18, 25. Also neutr.: “super his,” Vulg. Jer. 9, 9.

IV. To send, judicially, super vos malitiam, Vulg. Jer. 23, 2.

LEWIS, Charlton T. a Charles SHORT. *A Latin dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1958. ISBN (Váz.).

³⁰² *Daněk evropský*. dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20090506090448/http://www.lesycr.cz/ls199/lesni-sprava-vodnany/obora-sedlice/o-obore/danek-evropsky.ep> [cit. 17. 11. 2019].

b	ἐγγὺς γὰρ ἡ ἡμέρα κυρίου	ἀπεροογ γαρ ἡπχοε[ι]c ρων ερογν
c	καὶ συντριβὴ παρὰ τοῦ θεοῦ ἦξει	αγω ογῆ ογωωq νηγ εβολ ριτῆπνογτε
7a	διὰ τοῦτο πᾶσα χεὶρ ἐκλυθήσεται	ετβεπαῖ διx νιμ ναβωλ εβολ
b	καὶ πᾶσα ψυχὴ ἀνθρώπου δειλιάσει	ἡτεφυχη νιμ ἡρωμε ῖ σωβ
8a	καὶ ταραχθήσονται οἱ πρέσβεις	ἡρῶλο ναωτορτῖ
b	καὶ ὠδῖνες αὐτοὺς ἔξουσιν	ἡτερῆναακε ταροογ
c	ὡς γυναικὸς τικτούσης	ἡτρε ἡογcριμε εcναμιcε
d	καὶ συμφοράσουσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἐκστήσονται	αγω cεναῖκαε ἡρητ ογα ναρῆν ογα ἡcεπωωc
e	καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὡς φλὸξ μεταβαλοῦσιν	ἡτενεγρο μογε ἡτρε ἡογωαε
9a	ἰδοὺ	εic
b	ἡμέρα κυρίου ἀνίατος ἔρχεται	περοογ γαρ ἡπχοεic πνογτε νηγ ἡατταλδο
c	θυμοῦ καὶ ὀργῆς	ρῆογδωντ ἡἡογοργη
d	θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον	εκω ἡτοικογμενη (...) ἡχαῖε
e	καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς	αγω ετακο ἡἡρεαῖρ νοβε ριωωc
10a	οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ὠρίων καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς οὐ δώσουσιν	ἡcιογ γαρ ἡτπε ἡἡπσογ ἡρωρ αγω πκοcμοc τηρῶ ἡτπε να† αν ἡπεγογοειν
b	καὶ σκοτισθήσεται τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος	αγω cεναῖ κακε ερεπρη ἡβολ
c	καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς	αγω ποοε να† αν ἡπεγογοειν
11a	καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένῃ ὅλη κακὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσιν τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν	†ναρων ἡρῆπετροογ εχῆτοικογμενη τηρc αγω ἡαcεβηc ἡνεγνοβε
b	καὶ ἀπολωῖ ὕβριν ἀνόμων	†νατακο ἡπcωω ἡνανομοc
c	καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων	ταεῖβιο ἡπcωω ἡἡχαcιρητ

	ταπεινώσω	
12a	καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον	αγω σεναλωπε ν̄οινετωχπ̄ εγταιηγ ερογε πνογβ ετσοτι
b	καὶ ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον ἔντιμος ἔσται ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφιρ	αγω πρωμε ναλωπε εγταιηγ ερογε πωνε πεβολ ρ̄νσογφιρ
13a	ὁ γὰρ οὐρανὸς θυμωθήσεται	τπε γαρ ναρ̄ κακε
b	καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου σαβαωθ	αγω πκαρ νακιμ χιννερσ̄ντε ετβερω̄ντ ν̄τοργη ν̄πχοεις σαβαωθ
c	τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ	ρ̄νπεροογ ετερεπερω̄ντ νηγ
14a	καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ὡς δορκάδιον φεῦγον	αγω σεναλωπε ν̄οινετσεεπε ν̄τρε ν̄ογδορσε εσπ̄ητ
b	καὶ ὡς πρόβατον πλανώμενον καὶ οὐκ ἔσται ὁ συνάγων	αγω ν̄τρε ν̄ογεσοογ εφσορ̄μ̄ ν̄ατ̄λωπε ν̄οιπετωλ ν̄μοογ ερογν
c	ὥστε ἄνθρωπον εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀποστραφῆναι	ρωστε ετρεογρωμε κτοα επερλαος
d	καὶ ἄνθρωπον εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ διώξαι	αγω ετρεογρωμε πωτ ετερχωρα
15a	ὃς γὰρ ἂν ἀλω̄ ἠττηθήσεται	πετογναταρογ γαρ ρ̄ναω̄βιο
b	καὶ οἵτινες συνηγμένοι εἰσὶν μαχαίρα πεσοῦνται	αγω νετσοογρ ερογν σεναρε τχηβε
16a	καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν ῥάξουσιν	αγω σεναπωρ ν̄νεγωηρε ν̄πεγ̄μ̄το εβολ
b	καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν προνομεύσουσιν	σεναλωλ ν̄νεγ̄η̄ι
c	καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἔξουσιν	ν̄σεχι ν̄νεγ̄ριομε
17a	ἰδοὺ	εις ρ̄ηητε
b	ἐπεγείρω ὑμῖν τοὺς Μήδους	τ̄νατογνες ν̄μηητος εχωτ̄ν̄
c	οἱ οὐ λογίζονται ἀργύριον	ναῖ ετενσεωπ αν ν̄πρατ
d	οὐδὲ χρυσίου χρεῖαν ἔχουσιν	αγω ν̄σεερ χρεια αν ν̄πνογβ
18a	τοξεύματα νεανίσκων	σεναογωγ ν̄ν̄πιτε ν̄ν̄ρ̄ωιρε

	συντρίψουσιν	
b	καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν οὐ μὴ ἐλεήσωσιν	αγω ἄσενανα αν ἄνετῆρη
c	οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τέκνοις οὐ φείσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν	ογδε ἄνεεβαλ † σο εχῆνογρη
19a	καὶ ἔσται Βαβυλῶν	αγω τβαβλων ναωπε
b	ἢ καλεῖται ἔνδοξος ὑπὸ βασιλέως Χαλδαίων	τετογογτε ερος χετettaῖηγ εβολ ριτῆρρωγ ἄνεχαλαιος
c	ὄν τρόπον κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σοδομα καὶ Γομορρα	ἄτρε ἄταπνογτε ωορωρ ἄσοδομα ἄνεγομορα
20a	οὐ κατοικηθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον	ἄσεναλογω αν ἄρητῆ ωαεεε ἄνογειω
b	οὐδὲ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν διὰ πολλῶν γενεῶν	ογδε ἄνεγβακ ερογν ερος ριτῆογμηηωε ἄνωμ
c	οὐδὲ μὴ διέλθωσιν αὐτὴν Ἄραβες	ογδε ἄνεαραβος βακ ερογν ερος
d	οὐδὲ ποιμένες οὐ μὴ ἀναπαύσονται ἐν αὐτῇ	αγω ἄνενωος ἄτον ἄμοογ ἄρητῆ
21a	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ θηρία	αγω νεθηριον ναῆτον ἄμοογ ἄμαγ
b	καὶ ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχου	ἄτενηῖ μογρ ἄεροογ
c	καὶ ἀναπαύσονται ἐκεῖ σειρήνες	ἄτεῆσιρηνος ἄτον ἄμοογ ἄμαγ
d	καὶ δαιμόνια ἐκεῖ ὀρχήσονται	ἄδαιμονιον ναδосδс ἄμαγ
22a	καὶ ὄνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσιν	αγω νεονοκентаγρος ναογω ἄμαγ
b	καὶ νοσσοποιήσουσιν ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν	ἄτεεερω nice ρενηνηῖ
c (V 14,1 a)	ταχὺ ἔρχεται	εις ρηητε ρηηγ
d (b)	καὶ οὐ χρονιεῖ	ἄρηαωск ан

Poznámky

2b Stejně jako ve Vulgátě i v koptském textu chybí adresát zvýšení hlasu.

c Koptština zde má ruce v plurálu, a navíc s přivlastňovacím prefixem „vaše“.

5b Koptština vypouští přívlastek „celý“. Buď jde o chybu, nebo záměrné vynechání, protože koptskému překladateli mohlo připadat spojení ὅλη ἡ οἰκουμένη poněkud pleonastické.

6b Koptština zde říká v podstatě totéž, co řečtina, ale gramaticky rozdílně, ačkoliv jistě ne z nutnosti. Zatímco Septuaginta se obejde bez slovesa, koptština používá konjugační báze kladného minulého času, tedy: „neboť se přiblížil“.

8d Na tomto místě se řečtina s koptštinou rozcházejí docela zásadně. Je pozoruhodné, že koptština sleduje v tomto bodě věrně Masoretský text.

9d Jedná se o stejný případ jako v **5b**.

10a Zvláštnímu ztotožnění Orióna s hvězdou Hórovou je věnován prostor ve zvláštním odstavci.

12a Ze zlata netknutého ohněm se v koptštině stalo zlato vybrané. Je to tedy již interpretace poněkud nejednoznačného slovního spojení τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον.

13a Oproti řečtině, kde se má nebe rozhněvat, čímž je nejspíše myšleno, že se rozbouří, koptština klade: „zatmí se“. Za různými formulacemi stojí nejspíše táž myšlenka.

18a τοξέυμα – šíp; πικτε – luk (duha) lat. *arcus*. Mohlo by se zdát, že si překladatel plete střelu se zbraní. Stejný koptský překlad nalezneme i v Iz 21,17. A je též možné, že samotní tvůrci Septuaginty mohli používat slov luk a šíp záměnně. (Ekvivalentem řeckého *toxema* by bylo spíše slovo **κοτε**.)³⁰³

c Oproti řečtině se v koptském textu objevuje přivlastnění dětí: „tvé děti (ženo)“, tedy sufix 2. osoby singuláru feminina. Kdo by mohla být záhadná ona, lze vyřešit snadno, když vezmeme v úvahu, že Babylón je v koptštině femininum. Toto však nic nemění na tom, že tento obrat nemá v Septuagintě obdoby.

19b V koptštině je místo jednotného čísla jako v řečtině plurál; tedy místo krále králové.

20c Řečtina zde uvádí Arabý v množném čísle, zatímco koptština pouze jednoho Araba. To však může znamenat i to, že je zde označení etnika myšleno jako kolektivní jméno. Tímto opět koptský překlad následuje (možná vědomě) hebrejštinu. Přitom však je ve hře i možnost, že jde o písařskou chybu, neboť koptštinu lze velmi snadno upravit ve smyslu řečtiny přidáním jediného písmene: **ⲛⲛⲉ(ϣ)ⲁⲣⲁⲃⲟⲘ**.

³⁰³ CRUM, W. E. *A Coptic dictionary*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, c2005. Ancient language resources. ISBN 1-59752-333-X. s. 276.

22b Řecké slovo ježek/ježovka, které je samo o sobě poněkud temným překladem hebrejštiny, je přeloženo koptským autorem pro dnešního badatele ještě temněji. Ve skutečnosti oba překlady míní zmije nebo hady.
c Koptština přidává: „Hle!“

Novověké překlady

Synopse Bible kralická – Luthers Bibel – King James Version

^{13,1} Břímě Babylona, kteréž viděl Izaiáš syn Amosův.	^{13,1} Dies ist die Last über Babel, die Jesaja, der Sohn des Amoz, sah:	^{13,1} The burden of Babylon, which Isaiah the son of Amoz did see.
² Na hoře vysoké vyzdvihněte korouhev, povyšte hlasu k nim, dejte návěští rukou, at' vejdou do bran knížecích.	² Auf hohem Berge werfet Panier auf, rufet laut ihnen zu, winket mit der Hand, daß sie einziehen durch die Tore der Fürsten.	² Lift ye up a banner upon the high mountain, exalt the voice unto them, shake the hand, that they may go into the gates of the nobles.
³ Já jsem přikázal posvěceným svým, povolal jsem také i udatných reků svých k vykonání hněvu svého, veselících se z vyvýšení mého.	³ Ich habe meine Geheiligten geboten und meine Starken gerufen zu meinem Zorn, die fröhlich sind in meiner Herrlichkeit.	³ I have commanded my sanctified ones, I have also called my mighty ones for mine anger, <i>even</i> them that rejoice in my highness.
⁴ Hlas množství na horách, jakožto lidu mnohého, hlas a zvuk království a národů shromážděných: Hospodin zástupů sbírá vojsko k válce.	⁴ Es ist ein Geschrei einer Menge auf den Bergen wie eines großen Volks, ein Geschrei wie eines Getümmels der versammelten Königreiche der Heiden. Der HERR Zebaoth rüstet ein Heer zum Streit,	⁴ The noise of a multitude in the mountains, like as of a great people; a tumultuous noise of the kingdoms of nations gathered together: the LORD of hosts mustereth the host of the battle. {like...: Heb. the likeness of}
⁵ Táhnou z země daleké od končin nebes. Hospodin a osudí prchlivosti jeho, aby poplénil všecku zemi.	⁵ sie kommen aus fernen Landen vom Ende des Himmels, ja, der HERR selbst samt den Werkzeugen seines Zorns, zu verderben das ganze Land.	⁵ They come from a far country, from the end of heaven, <i>even</i> the LORD, and the weapons of his indignation, to destroy the whole land.
⁶ Kvělte, nebo blízko jest den Hospodinův,	⁶ Heulet, denn des HERRN Tag ist nahe; er	⁶ Howl ye; for the day of the LORD <i>is</i> at hand;

jako zpuštění od Všemohoucího přijde.	kommt wie eine Verwüstung vom Allmächtigen.	it shall come as a destruction from the Almighty.
⁷ A protož všeliké ruce oslábnu, a všeliké srdce člověka rozplyne se.	⁷ Darum werden alle Hände laß und aller Menschen Herz wird feige sein.	⁷ Therefore shall all hands be faint, and every man's heart shall melt: {be faint: or, fall down}
⁸ I budou předěšeni, svírání a bolesti je zachvátí, jako rodička stonati budou; každý nad bližním svým užasne se, tváře jejich k plameni podobné budou.	⁸ Schrecken, Angst und Schmerzen wird sie ankommen; es wird ihnen bange sein wie einer Gebälerin; einer wird sich vor dem andern entsetzen; feuerrot werden ihre Angesichter sein.	⁸ And they shall be afraid: pangs and sorrows shall take hold of them; they shall be in pain as a woman that travaileth: they shall be amazed one at another; their faces <i>shall be as flames</i> . {be amazed: Heb. wonder} {one...: Heb. every man at his neighbour} {flames: Heb. faces of the flames}
⁹ Aj, den Hospodinův přichází přísný, a zřivost a rozpálení hněvu, aby obrátil tu zemi v poušť, a hříšníky její z ní vyhladil.	⁹ Denn siehe, des HERRN Tag kommt grausam, zornig, grimmig, das Land zu verstören und die Sünder daraus zu vertilgen.	⁹ Behold, the day of the LORD cometh, cruel both with wrath and fierce anger, to lay the land desolate: and he shall destroy the sinners thereof out of it.
¹⁰ Nebo hvězdy nebeské a planéty jejich nedopustí svítiti světlu svému; zatmí se slunce při vycházení svém, a měsíc nevydá světla svého.	¹⁰ Denn die Sterne am Himmel und sein Orion scheinen nicht hell; die Sonne geht finster auf, und der Mond scheint dunkel.	¹⁰ For the stars of heaven and the constellations thereof shall not give their light: the sun shall be darkened in his going forth, and the moon shall not cause her light to shine.
¹¹ A navštívím na okršlku země zlost, a na bezbožných nepravost jejich; a káži přestati	¹¹ Ich will den Erdboden heimsuchen um seiner Bosheit willen und will dem Hochmut der	¹¹ And I will punish the world for <i>their</i> evil, and the wicked for their iniquity; and I will

pýše pyšných, a vysokomyslnost tyranů snížím.	Stolzen ein Ende machen und die Hoffart der Gewaltigen demütigen,	cause the arrogancy of the proud to cease, and will lay low the haughtiness of the terrible.
¹² Způsobím to, že dražší bude člověk nad zlato čisté, člověk, pravím, nad zlato z Ofir.	¹² daß ein Mann teurer sein soll denn feines Gold und ein Mensch werter denn Goldes Stücke aus Ophir.	¹² I will make a man more precious than fine gold; even a man than the golden wedge of Ophir.
¹³ Z té příčiny zatřesu nebesy, a pohne se země z místa svého, v prchlivosti Hospodina zástupů, a ve dni rozpálení hněvu jeho.	¹³ Darum will ich den Himmel bewegen, daß die Erde beben soll von ihrer Stätte durch den Grimm des HERRN Zebaoth und durch den Tag seines Zorns.	¹³ Therefore I will shake the heavens, and the earth shall remove out of her place, in the wrath of the LORD of hosts, and in the day of his fierce anger.
¹⁴ I bude jako srna zplašená, a jako stádo, když není, kdo by je shromáždil; jeden každý k lidu svému se obrátí, a každý do země své uteče.	¹⁴ Und sie sollen sein wie ein verscheuchtes Reh und wie eine Herde ohne Hirten, daß sich ein jeglicher zu seinem Volk kehren und ein jeglicher in sein Land fliehen wird,	¹⁴ And it shall be as the chased roe, and as a sheep that no man taketh up: they shall every man turn to his own people, and flee every one into his own land.
¹⁵ Kdožkoli nalezen bude, bude proboden, a kteříž by se koli shlukli, od meče padnou.	¹⁵ darum daß, wer sich da finden läßt, erstochen wird, und wer dabei ist, durchs Schwert fallen wird.	¹⁵ Every one that is found shall be thrust through; and every one that is joined <i>unto them</i> shall fall by the sword.
¹⁶ Nadto i dítky jejich rozrážiny budou před očima jejich, domové jejich zloupeni, a ženy jejich poškrvněny.	¹⁶ Es sollen auch ihre Kinder vor ihren Augen zerschmettert werden, ihre Häuser geplündert und ihre Weiber geschändet werden.	¹⁶ Their children also shall be dashed to pieces before their eyes; their houses shall be spoiled, and their wives ravished.
¹⁷ Aj, já vzbudím proti nim Médské, kteříž sobě stříbra nebudou vážit, a v zlatě nebudou se kochati,	¹⁷ Denn siehe, ich will die Meder über sie erwecken, die nicht Silber suchen oder nach Gold fragen,	¹⁷ Behold, I will stir up the Medes against them, which shall not regard silver; and <i>as for</i> gold, they shall not delight in it.

<p>¹⁸ Ale z luků dívky rozrážeti, aniž se nad plodem života slitují, aniž synům odpustí oko jejich.</p>	<p>¹⁸ sondern die Jünglinge mit Bogen erschießen und sich der Furcht des Leibes nicht erbarmen noch der Kinder schonen.</p>	<p>¹⁸ <i>Their</i> bows also shall dash the young men to pieces; and they shall have no pity on the fruit of the womb; their eye shall not spare children.</p>
<p>¹⁹ I budeť Babylon, někdy ozdoba království a okrasa důstojnosti Kaldejské, podobný podvrácené Sodomě a Gomoře.</p>	<p>¹⁹ Also soll Babel, das schönste unter den Königreichen, die herrliche Pracht der Chaldäer, umgekehrt werden vor Gott wie Sodom und Gomorra,</p>	<p>¹⁹ And Babylon, the glory of kingdoms, the beauty of the Chaldees' excellency, shall be as when God overthrew Sodom and Gomorrah. {as...: Heb. as the overthrowing}</p>
<p>²⁰ Nebudou se v něm osazovati na věky, ani bydliti od pokolení až do pokolení; aniž rozbije tam stanu svého Arab, ani pastýři tam odpočívati budou.</p>	<p>²⁰ daß man hinfort nicht mehr da wohne noch jemand da bleibe für und für, daß auch die Araber keine Hütten daselbst machen und die Hirten keine Hürden da aufschlagen;</p>	<p>²⁰ It shall never be inhabited, neither shall it be dwelt in from generation to generation: neither shall the Arabian pitch tent there; neither shall the shepherds make their fold there.</p>
<p>²¹ Ale lítá zvěř tam odpočívati bude, a domové jejich šelmami naplnění budou; bydliti budou tam i sovy, a příšery tam skákati budou.</p>	<p>²¹ sondern Wüstentiere werden sich da lagern, und ihre Häuser sollen voll Eulen sein, und Strauße werden da wohnen, und Feldgeister werden da hüpfen</p>	<p>²¹ But wild beasts of the desert shall lie there; and their houses shall be full of doleful creatures; and owls shall dwell there, and satyrs shall dance there. {wild...: Heb. Ziim} {doleful...: Heb. Ochim} {owls: or, ostriches: Heb. daughters of the owl}</p>
<p>²² Ozývati se také budou sobě hrozné potvory na palácích jejich, a draci na hradích rozkošných. A blízkot' jest, že přijde čas jeho, a dnové jeho prodlévati nebudou.</p>	<p>²² und wilde Hunde in ihren Palästen heulen und Schakale in den lustigen Schlössern. Und ihre Zeit wird bald kommen, und ihre Tage werden nicht säumen.</p>	<p>²² And the wild beasts of the islands shall cry in their desolate houses, and dragons in <i>their</i> pleasant palaces: and her time <i>is</i> near to come, and her days shall not be prolonged. {the wild...:</p>

		Heb. Iim} {desolate...: or, palaces}
--	--	---

Poznámky

5 Osudí – v podstatě jakákoliv větší nádoba³⁰⁴, odpovídá latinskému *vāsa*.

³⁰⁴ Ústav pro jazyk český AVČR. *Osudí*. dostupné online z: <http://www.ujc.cas.cz/jazykova-poradna/dotazy/0217.html> [cit. 4. 3. 2020].